

OPINNÄYTETYÖ

”Se kieli ei oo mikään ratkaisutekijä”

Opas oppilaiden vuorovaikutustaitojen tukemiseen tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa

Ronja-Maria Pakkanen

Yhteisöpedagogi AMK

(210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika

17/05/2024

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogin koulutus AMK

Tekijät: Ronja-Maria Pakkanen

Opinnäytetyön nimi: ”Se kieli ei oo mikään ratkaisutekijä” Opas oppilaiden vuorovaikutustaitojen tukemiseen tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa

Sivumäärä: 81 ja 21 liitesivua

Työn ohjaaja(t): Marjo Kolehmainen

Työn tilaaja(t): Kilpisen yhtenäiskoulu

Kilpisen yhtenäiskoulusta on tullut suhteellisen lyhyen ajan sisään kansainvälistyneempi koulu, eli sen S2-oppilaiden (suomi toisena kielenä) määrä on kasvanut verrattaessa aiempiin vuosiin. Oppilaiden keskinäinen vuorovaikuttaminen Kilpisen yhtenäiskoulun toiminnassa on puutteellista ja se heijastuu tällä hetkellä eri tavoin koulun toimintaan, kuten esimerkiksi opetustilanteisiin.

Keskiössä tässä opinnäytetyössä on monikielisyys niin yksilön kuin yhteisönkin tasolla. Monikielisyys on kantava teema, sillä tässä opinnäytetyön konkreettisena tuotoksena syntyneessä oppaassa pyritään tukemaan vuorovaikuttamista tilanteissa, joissa oppilailta puuttuu tasavertainen yhteinen kieli. Tällöin myös monikielisyyden merkitys korostuu, sillä tasavertainen yhteinen kieli on todennäköisimmillään puutteellista juuri silloin, jos yksilöt ovat monikielisiä eri tasoisesti. Opinnäytetyön tavoitteen kannalta on oleellista huomioida, että keskinäisessä vuorovaikutuksessa molemmat osapuolet voivat puhua samaa kieltä edelleen, mutta jommalla kummalla osapuolella vuorovaikuttaminen on vain kielen osalta huomattavasti puutteellisempaa.

Nuorten hyvinvointi ja osallisuuden kokemus on laskussa ja se voi näkyä esimerkiksi puutteellisena vuorovaikuttamisena. Vuorovaikuttaminen tarvitsee koulumaailmassa lisää tukea, jotta oppilaiden keskinäinen vuorovaikutus helpottuu ja sen kynnyks madaltuu. On myös tärkeää tukea lasten ja nuorten osallisuutta, sillä se vaikuttaa kokonaisvaltaisesti hyvinvointiin sekä yksilön, että yhteisön tasolla. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunnalle opas, joka sisältää toiminnallisia menetelmiä. Menetelmien avulla voidaan tukea oppilaiden vuorovaikutustaitoja käytännössä ja menetelmät on suunniteltu niin, että oppilaat voivat hyödyntää niitä myös esimerkiksi välituntitoiminnassa

Tuotosta varten on kerätty aineistoa eri tavoin kuten esimerkiksi kyselyillä, haastatteluilla, havainnoinnilla ja oppaan konkreettisella testauksella. Kyselyt on toteutettu otantatutkimuksena osalle Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaista. Haastatteluihin puolestaan osallistui kolme Kilpisen yhtenäiskoulun opettajaa. Oppaan toteuttaminen on edellyttänyt tiivistä yhteistyötä Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunnan kanssa. Myös oppilaiden mielipiteitä on kuultu. Tuotoksen avulla pystytään myös huomioimaan kielen kehitys, oppilaiden yhdenvertaisuus ja kielellinen tasavertaisuus sekä ryhmäytyminen. Oppaan menetelmien on tarkoituksena edistää ja tukea kaikkia näitä edellä mainittuja asioita.

Asiasanat: vuorovaikutus, monikielisyys, tukeminen, yhdenvertaisuus

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Community educator, Bachelors's Degree

Author: Ronja-Maria Pakkanen

Title: "The language isn't any solution factor" Guide to support pupils' communication skills in the absence of equal common language

Number of Pages: 81 and 21 attachment pages

Supervisor(s): Marjo Kolehmainen

Commissioned by: Comprehensive school of Kilpinen

The Comprehensive school of Kilpinen has become more international school which means its pupils has more people who are speaking Finnish as a secondary language. The amount of pupils who are speaking Finnish as a secondary language has increased compared to previous years. Communication between the pupils' is a bit inadequate and it its reflected, for example, during a lesson.

The focus and the central theme of this thesis is on multilingualism at both the individual levels and community levels. Multilingualism is important because the guide produced as a concrete outcome of this thesis is aiming to support interaction in situations where pupils lack an equal common language.

The well-being and a sense of inclusion among children and young people are declining and that can be seen as inadequate interaction. Communication is in a need of support at the comprehensive school of Kilpinen because the threshold to interact should be lowered. It is also important to support the feeling of participation because that affects at well-being at both the individual and community.

The purpose of this thesis is to create a guide for the staff of the comprehensive school of Kilpinen, which includes practical methods. The methods can support pupils' interaction skills in practice and they are designed so that pupils can also use them during recess activities.

For the production of the guide, there has been a lot of collecting data in various ways, such as surveys, interviews, observations, and practical testing of the guide. Implementing the guide has required close co-operation with the staff of the comprehensive school of Kilpinen. Pupils' opinions have been heard by the surveys and the some of the staff had the ability to tell their point of view by the interviews. The guide enables attention to language development, equality of the pupils, linguistic equality and grouping. The methods in the guide aim to promote and support all these aspects.

Keywords: communication, multilingualism, support, equality

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	KILPISEN YHTENÄISKOULU	8
	2.1 Suomalainen peruskoulutus	8
	2.2 Kilpisen yhtenäiskoulu	9
	2.3 Kilpisen yhtenäiskoulun nykytilanne.....	10
3	VUOROVAIKUTUKSEN MERKITYS	12
	3.1 Kieli ja monikielisyys	12
	3.2 Vuorovaikutus ja viestintä	13
	3.2.1 Vuorovaikutuksen ja viestinnän edistäminen toiminnallisilla menetelmillä.....	16
4	OSALLISUUS.....	20
	4.1 Osallisuuden määritelmä.....	20
	4.1.1 Osallisuuden edistäminen	21
	4.2 Tukemisen keinot.....	22
5	TOIMINNAN TAUSTALLA	25
	5.1 Koulukiusaaminen	25
	5.2 Toimintaa ohjaavat lait ja ohjeistukset	27
6	TOTEUTUS	29
	6.1 Toiminnallisen opinnäytetyön prosessi.....	29
	6.2 Tiedonhaku	31
	6.3 Menetelmät	31
	6.3.1 Kyselytutkimus.....	33

6.3.2	Haastattelu	37
6.3.3	Havainnointi ja testaus	39
6.4	Kyselyiden analysointi ja tulokset	39
6.4.1	Kyselyiden tulokset	43
6.5	Haastatteluiden analysointi	44
6.5.1	Haastatteluiden tulokset.....	47
6.6	Oppaan toteutus	47
7	TUOTOS	50
7.1	Testauksen tulokset.....	50
7.2	Lopullinen tuotos	52
8	YHTEENVETO	54
8.1	Työn arviointi ja tilaajan palaute	55
	LÄHTEET	57
	LIITTEET	61

1 JOHDANTO

Tällä hetkellä nuoret ovat osana hyvinvoinnin heikentymisen jatkumoa, jossa nuorten osallisuuden kokemus on eriytynyt kaikilla mittareilla samoin tavoin kuin muillakin hyvinvoinnin mittareilla. Hallituksen leikkaukset, etenkin ne, jotka kohdistuvat nuoriin syventävät negatiivisella tavalla kyseistä kokemusta. Nuoret ovat myös aliedustettuina usein päätöksenteossa, jolla kaisella päätöksentekoon liittyvällä tasolla. Jos nuorten kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista ja sen edistämisestä ei saada otetta, on myös tulevaisuudessa aktiiviset kansalaiset vähissä. (Mäkeläinen, Nevanpää, Porkkala, Pieskä & Munsterhjelm 2024.)

Koska nuorten hyvinvointi on tällä hetkellä laskussa, on oleellista edistää nuorten elämässä osallisuusalueita, joilla voidaan vaikuttaa hyvinvointiin. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi osallisuuden edistäminen sekä ihmissuhteiden edistäminen. Puutteellisissa ihmissuhteissa saattaa piileä syy koulukiusaamiselle, jota pyritään myös ehkäisemään vuorovaikutustaitojen edistämisenä tässä opinnäytetyössä ja sen konkreettisena tuotoksena syntyneessä oppaassa.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tilaajana toimii Kilpisen yhtenäiskoulu. Opinnäytetyön taustalla on suorittamani kehittävä harjoittelu Kilpisen yhtenäiskoulussa, jonka aikana havainnoin monia asioita ja päädyin ehdottamaan koulun rehtorille opinnäytetyötäni kyseiselle organisaatiolle. Päädyimme apulaisrehtorin kanssa valitsemaan aiheeksi tämän, sillä se tukisi Kilpisen yhtenäiskoulun ”kansainvälisyys loikkaa”. Kansainvälisyys loikalla tarkoitetaan tässä kohtaa sitä, että Kilpisen yhtenäiskoulussa lisääntyi suhteellisen nopeasti suomi toisena kielenä -oppilaiden määrä. Havainnoin, että oppilaat valitsevat itse seuransa ja heidän keskinäinen kommunikointi on haastavaa tai muutoin puutteellista, jos heidän keskinäisestä kommunikoinnista puuttuu yhteinen kieli.

Tilaajan toiminnassa on tällä hetkellä tarve saada työkaluja sillä oppilaiden vuorovaikutuksessa sekä kommunikoinnissa on vielä puutteita, sillä monelle on suhteellisen uusi asia toimia ilman tasavertaista yhteistä kieltä. Tällä hetkellä tilaajan toiminnan haasteena on muuttuva maailma, jonka muutoksissa pitää yrittää pysyä mukana. Tämä vaatii paljon ennakkointia, johon vaikuttaa myös vuorovaikutuksen eri tekijät. Tilaajan sanoitettuna tarpeena on ollut saada keinoja monikielisuuden huomioimiseen ja lisäksi ryhmäytyksen tarpeisiin vastaamista. Oleellista on osata jaotella tällaiset asiat ikätasoon sopivaksi. Kielellisten erojen takia on tärkeää, että oppilaita saadaan tasavertaistettua keskenään. Opinnäytetyötä on ohjannut vahvasti ajatus siitä, että miten oppilaat voivat saada tukea vuorovaikuttamiseen.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa ammattikorkeakoulun arviointikriteerien mukainen opinnäytetyö, jonka tuotoksena on syntynyt opas vastaamaan tilaajan tarpeeseen. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa toiminnallinen tuotos Kilpisen henkilökunnalle. Tuotoksen on tarkoitus vastata tilaajan kehittämistarpeeseen. Tuotoksen tavoitteena on sisältää erilaisia käytännön menetelmiä, joiden avulla Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunta voi tukea oppilaiden keskinäistä vuorovaikuttamista sellaisissa tilanteissa, joissa oppilailta puuttuu tasavertainen yhteinen kieli. Tavoitteena on muun muassa vähentää oppilaiden kielellistä eriarvoisuutta tasavertaistamalla heitä keskenään sekä esimerkiksi tukea S2-oppilaiden kielen kehitystä ja vahvistaa ihmissuhteita esimerkiksi niin, että mahdollistetaan uusien ihmissuhteiden luominen, jos kieli on ollut rajoittava tekijä aiemmin.

Opinnäytetyössä on käytetty aineistonkeruumenetelminä sekä laadullisen -, että määrällisen tutkimusmenetelmien keinoja. Aineistoa on kerätty pääasiassa kyselyillä ja haastatteluilla. Aineistojen analyysin yhteydessä on arvioitu niistä saatuja tuloksia, jotka näkyvät eri tavoin opinnäytetyön tuotoksen toiminnallisissa menetelmissä. Koska tavoitteena on tuottaa onnistunut tuotos tilaajalle täytyy tuloksiin päästä erilaisten toimenpiteiden avulla. Toimenpiteinä on hyödynnetty laajaa tiedonhakua, haastatteluja, kyselyitä, havainnointia. Konkreettista opasta on myös testautettu konkretiassa, joka raportoidaan erikseen opinnäytetyössä.

Opinnäytetyö rakentuu laajasta tietoperustasta, jossa on määritelty keskeisiä käsitteitä sekä avattu oppaan toiminnallisten menetelmien taustalla olevaa teoriaa. Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen kehittämistyö ja myös sitä avataan tässä työssä enemmän. Aineistonkeruumenetelmät avataan työssä huolellisesti ja työssä tuleekin esille myös aineistonkeruun lisäksi niiden tulosten luotettavuus. Lopuksi kerrotaan myös enemmän konkreettisesta tuotoksesta eli oppaasta. Oppaan prosessia avataan työssä erikseen. Lopusta löytyy yhteenveto ja työstä annetaan oma arvio sekä avataan tilaajan palaute. Pohdintaa työn kokonaisuudesta yhteisöpedagogin kompetenssien mukaisesti löytyy työn lopusta.

2 KILPISEN YHTENÄISKOULU

Opinnäytetyön tilaaja eli Kilpisen yhtenäiskoulu on perusopetusta tarjoava peruskoulu Jyväskylässä, jossa on opetusta 1.-9. luokille (Jyväskylän kaupunki 2024a). Kyseessä on suomalainen peruskoulu. Alkuun määritellään suomalainen peruskoulutus yleisesti, jonka jälkeen täsmennyttään itse Kilpisen yhtenäiskouluun. Perusopetuksella on opetustehtävä, sillä se opettaa tietoja ja taitoja kasvaville lapsille ja nuorille. (Opetushallitus 2024a.)

2.1 Suomalainen peruskoulutus

Suomalainen perusopetus on tarkoitettu lähtökohtaisesti aina 1.-9. luokille, pitäen sisällään 7-16-vuotiaiden opetuksen. Perusopetus on maksutonta ja se tuottaa kaikille samanlaisen jatko-opintokelpoisuuden. Tämän lisäksi sillä on myös kasvatustehtävä tukiessaan oppilaiden kasvua yksilöinä sekä yhteiskunnan jäsenenä. (Opetushallitus 2024a.) Suomessa perusopetusta ohjaa perusopetuslaki. Perusopetuksessa on lisäksi tavoitteena muun muassa edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa, sekä turvattava riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella (Perusopetuslaki 628/1998, 2§). Perusopetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa on otettava huomioon lapsen etu (Perusopetuslaki 628/1998, 3a§).

Yhtenäinen pohja paikallisille opetussuunnitelmille muotoutuu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista. Näin ollen ne vahvistavat koko maassa koulutuksen tasa-arvoa. Opetusta ja koulutyötä ohjaa tarkemmin kuntien ja koulujen omat opetussuunnitelmat. Tällöin pystytään ottamaan huomioon myös paikalliset tarpeet ja erilaiset näkökulmat. Tämänhetkisen opetussuunnitelman perusteet on määrätty vuonna 2014, mutta niitä päivitetään aina perustemuutosten jälkeen ja tarpeen mukaan. (Opetushallitus 2024b.) Opetussuunnitelma on siis ajan tasalla tänäkin päivänä, vaikka sen perusteet on otettu käyttöön 10 vuotta sitten.

Suomessa on voimassa oppivelvollisuuslaki, jossa määrätään, että oppivelvollisuus koskee kaikkia Suomessa vakinaisesti asuvia lapsia siihen asti, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta tai, kun oppivelvollinen on ennen sitä suorittanut ylioppilastutkinnon, ammatillisen tutkinnon tai niitä tutkintoja vastaavan tutkinnon Ahvenanmaalla tai ulkomailla. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää 7 vuotta, tarkemmin perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetun lukuvouden alkaessa. Oppivelvollisuudesta on mahdollista saada pidennetty oppivelvollisuus, mikäli perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei ole mahdollista esimerkiksi lapsen vammaisuuden

tai sairauden vuoksi mahdollista saavuttaa annetussa yhdeksässä vuodessa. Tällaisessa tapauksessa oppivelvollisuus alkaa vuotta aikaisemmin. (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 2§.)

Oppivelvollisuuden tavoitteena on turvata perusosaaminen ja sivistys kaikille elämässä sekä yhteiskunnassa ja lisäksi edistää yhdenvertaisia mahdollisuuksia kehittää itseään omien henkilökohtaisten kykyjen ja tarpeiden mukaisesti. Oppivelvollisuus lisää nuorten tasa-arvoa, hyvinvointia ja koulutuksellista yhdenvertaisuutta. Se pyrkii nostamaan koulutus- ja osaamistasoa sekä kaventamaan oppimiseroja. (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 1§.) Perusopetuksessa tapahtuvien opintojen tulee edistyä oppivelvollisuuden ja oppilaan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaisesti (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 6§).

2.2 Kilpisen yhtenäiskoulu

Suoritin Kilpisen yhtenäiskoulussa opintoihini kuuluvan kehittävän harjoittelun marraskuun 2023 ja helmikuun 2024 välillä. Koulussa on viimeisimpien tilastojen mukaan 142 oppilasta alakoulussa ja 563 oppilasta yläkoulussa, eli yhteensä 705 oppilasta. Perusopetusryhmiä on alakoulun puolella kuusi (6), mikä tarkoittaa sitä, että alakoulu on yksijakoinen. Yläkoulun puolella ryhmiä on 25. (Jyväskylä 2024a.) Opin harjoitteluni aikana, että Kilpisen yhtenäiskoulussa on yläkoulussa myös mahdollisuus opiskella musiikkiluokalla tai urheiluluokalla. Kilpisen yhtenäiskoulu tarjoaa myös ysiplus-opintoja, joissa voi suorittaa puuttuvia peruskoulun opintoja (Jyväskylän kaupunki 2024c). Opin harjoittelussani, että Kilpisen koulun henkilökuntaan kuuluu muun muassa opettajia, koulunkäynninohjaajia, kasvatusohjaaja, nuoriso-ohjaaja, koulupsykologi, kuraattori ja terveydenhoitajia.

Jyväskylässä kaikkien kasvun ja oppimisen palveluiden yhteisenä tavoitteena on rakentaa yhtenäinen opinpolku pienestä lapsesta nuoreksi aikuiseksi asti. Tavoitetta tukee kaupunkistrategian arvot, jotka ovat inhimillisyys, vastuullisuus, rohkeus ja avoimuus sekä turvallisuus. (Kilpisen yhtenäiskoulu 2024.) Kilpisen yhtenäiskoulun omissa arvoissa keskiössä ovat oppiminen, kohtaaminen, kuunteleminen ja kunnioittaminen. Muita arvoja ovat muun muassa yhteisöllisyys, rohkaiseminen, hyvät käytöstavat, positiivisuus, toimijuus, auttaminen sekä huomaavaisuus. (Jyväskylän kaupunki 2024b.) Jyväskylän perusopetuksessa suurimmat pedagogiset painopisteet ovat lasten ja nuorten osallisuus sekä sen vahvistaminen. Osallisuuteen liittyy olennaisesti myös yhteisöllisyys, joka onkin yksi Kilpisen toimintaa ohjaavista arvoista. Osallisuus on myös kirjattuna opetussuunnitelman perusteisiin ja keskeiseksi arvoperustaksi sekä keskeiseksi tehtäväksi perusopetuksessa. (Kilpisen yhtenäiskoulu 2024.)

Olen havainnoinut, että koulun oppilaista suurin osa on suomea äidinkielekseen puhuvia oppilaita, mutta koulussa on lisääntynyt suomi toisena kielenä (S2)-oppilaiden määrä. Kilpisen yhtenäiskoulun sihteerin Farzana-Nadir (2024) mukaan noususuhdannetta on vaikea arvioida, sillä tilastotietoon vaikuttaa se, että joka lukuvuoden lopuksi koulusta lähtee iso osa yhdeksännen luokan oppilaita, jolloin lukumäärät eivät kulje aina käsi kädessä ja oppilasmäärässä tulee vuosittain vaihtelevuutta. Tällä hetkellä S2-oppilaiden lukumäärä koko Kilpisen yhtenäiskoulussa on 55 oppilasta, mutta lukemaan ei sisälly kuitenkaan sellaisia kaksikielisiä oppilaita, joilla on äidinkielenään suomi ja sen lisäksi joku toinen kieli. Lukumäärä on pyörinyt vuosien 2021-2023 välillä n. 50-60 oppilaan välillä. (Farzana-Nadir 2024.) S2-oppilaiden prosentuaalinen määrä on siis 7,80%. Harjoitteluni aikana huomasin monen henkilökunnan jäsenen puhuvan kuitenkin noususuhdanteesta S2-oppilaiden suhteen. Ylen artikkelin mukaan Suomessa on 80 peruskoulua, joissa S2-oppilaita on yli kolmannes oppilaista, parikymmentä peruskoulua, joissa S2-oppilaita on noin puolet oppilaista ja noin 40%:ssa Suomen peruskouluista ei ole yhtäkään S2-oppilasta. Lisäksi yli 80%:ssa Suomen peruskouluista on alle 10% S2-oppilaita. (Terävä & Malminen 2023.)

2.3 Kilpisen yhtenäiskoulun nykytilanne

Havainnoin kehittävän harjoitteluni aikana Kilpisen yhtenäiskoulussa oppilaiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa puutteita silloin, kun oppilailta puuttuu tasavertainen yhteinen kieli. Kilpisen yhtenäiskoulussa suurin osa maahan muuttaneista S2-oppilaat ovat käyneet vuoden valmistavassa ryhmässä (vary) suomen kielen opetusta, jonka jälkeen he ovat siirtyneet Kilpisen yhtenäiskouluun. Osa S2-oppilaista on voinut asua Suomessa koko ajan, mutta heidän äidinkieltensä ei ole suomi. (Ylisiurua 2024.) Olen huomannut, että tällä hetkellä oppilaiden hyvinvointi sekä keskinäiset vuorovaikutussuhteet heijastuvat opetukseen eri tavoin.

Kehittävän harjoitteluni aikana havainnoin, että oppilaat saattavat osata kommunikoida pakolliset asiat ilman tasavertaista yhteistä kieltä, mutta he eivät esimerkiksi välituntitilanteissa saata huomioda oppilaita, joiden kanssa ei jaeta yhteistä äidinkieltä. Oppilas niin sanotusti valitsee itse seuransa ja saattaa valita sen niin, että on helpompi keskustella silloin, kun puhuu vastapuolen kanssa samantasoisesti jotakin kieltä. Olen huomannut, että oppilaat pystyvät kyllä toimia ja työskennellä yhdessä koulutehtävien yhteydessä. Lisäksi olen nähnyt kuinka suomea äidinkielekseen puhuva oppilas omatoimisesti ohjeistaa, neuvoo ja auttaa S2-oppilasta. Kuiten-

kin koen, että keskinäinen vuorovaikutus vaatii vielä vahvistamista, sillä monen kohdalla keskinäinen vuorovaikuttaminen vaikuttaa epävarmalta. Koulun arki ei siis näkemykseni mukaan ole niin sujuvaa kuin mitä se voisi olla. Tilanteita, joissa tämän kaltaiset ongelmat voivat tulla esiin ovat esimerkiksi avun pyytäminen toiselta oppilaalta johonkin tehtävään tai välitunneilla vain tiettyjen oppilaiden kanssa kommunikointi. Opas on siis tarpeellinen, koska sen menetelmien avulla oppilaat voivat huomata, että avun pyytäminen toiselta oppilaalta ei tarvitse aina pelkkää puhuttua kieltä ja välitunneilla voidaan leikkiä ja pelata yhdessä, vaikka ei puhuttaisi-kaan samaa kieltä. Opas havainnollistaa sitä, että kieli ei ole yksinään ratkaisutekijä vuorovaikutustilanteisiin.

Toiminnan osa-alue ja sen edistäminen ovat yhteydessä oppilaiden hyvinvointiin. Kaikilla peruskoulun aikuisilla on yhteinen vastuu sekä oppilaiden kasvun, että hyvinvoinnin edistämisestä, eikä siihen vaikuta aikuisen työtehtävä. Jokaisella opettajalla puolestaan on vastuu oman opetusryhmän hyvinvoinnista. Opettajan tehtäviin kuuluu muun muassa oppilaiden hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen. (Opetushallitus 2014.) Tasavertaisen yhteisen kielen puuttuminen voi vaikuttaa hyvinvointiin esimerkiksi niin, että oppilaat valitsevat itse oman seuransa sen perusteella, keille on helpointa keskustella. Tämän voidaan puolestaan päätellä vaikuttamaan siis sekä ystävyys-suhteisiin kuten esimerkiksi yksilön tasolla yksinäisyyden tunteisiin tai osallisuuden tunteen kokemukseen. Oppaan avulla oppilaiden seuran valitsemisen ei tarvitse liittyä pelkkään puhuttuun kieleen, vaan oppilaita pyritään saada kommunikaation keinojen osalta tasavertaiseksi keskenään.

Vuorovaikutusta edistetään tällä hetkellä Kilpisen yhtenäiskoululla automaattisesti opettajien toimesta, sillä se on olennainen osa opetustilanteiden taustalla joko satunnaisina mainintoina tai suurempana kokonaisuutena. Oppilaille ei välttämättä kerrota, että kyseessä on juuri vuorovaikutuksen edistäminen aina, kun se on keskeistä. Opinnäytetyön opas on toteutettu niin, että ne tukevat vuorovaikutuksen edistämistä ilman, että puhutaan aina vuorovaikutuksen edistämisestä. Jos menetelmien taustaa avataan, tulee vuorovaikutus väistämättä esiin, mutta menetelmiä voi ohjata ihan vain peleinä tai leikkeinä niin, että ne edistävät vuorovaikutuksen keinoja ilman, että menetelmiä esitetään vuorovaikutuksen edistävinä tekijöinä oppilaille.

3 VUOROVAIKUTUKSEN MERKITYS

Tämä opinnäytetyö käsittelee oppilaiden keskinäisten vuorovaikutustaitojen tukemista tilanteissa, joissa heiltä puuttuu yhteinen kieli. Opinnäytetyön tuotoksena on syntynyt opas Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunnalle, sisältäen toiminnallisia menetelmiä peruskoululuokille, joiden avulla voidaan tukea oppilaiden keskinäisiä vuorovaikutustaitoja, erityisesti niin, että vuorovaikutus ei pysy ainoastaan kielen tasolla. Kaikki tämän osion osa-alueet linkittyvät eri tavoin vuorovaikutukseen.

Tämän aiheen myötä tämän opinnäytetyön tietoperustaosio koostuu keskeisten käsitteiden määrittämisestä, lakien ja ohjeiden käsittelystä sekä jo olemassa olevan tutkimustiedon käsittelemisestä. Keskeiset käsitteet ovat valittu ja rajattu aiheen teemojen ympäriltä ja ne on tässä osiossa jaettu alalukuihin. Tässä osiossa puhutaan myös osan keskeisten käsitteiden edistämisestä. Lait sekä ohjeistukset linkittyvät opinnäytetyön aiheeseen mutta ne auttavat myös käsittelemään opinnäytetyön aiheen merkitystä yhteiskunnallisesti. Olemassa oleva tutkimustieto auttaa hahmottamaan opinnäytetyön kehitystyön lähtökohtia teorian näkökulmasta.

3.1 Kieli ja monikielisyys

Monikielisyys voidaan jakaa yksilön monikielisyyteen tai yhteisön monikielisyyteen. Yksilöstä puhuttaessa monikielisyys voi tarkoittaa henkilöä, joka hallitsee useampaa kuin yhtä kieltä samalla tavalla kuin yksikielinen hallitsee äidinkieltään, henkilöä, joka puhuu vähintään kahta kieltä sujuvasti tai henkilöä, joka osaa äidinkieltään lisäksi jonkin verran jotain toista kieltä. (Jyväskylän yliopisto 2024a.) Yksilön monikielisyys voi olla siis edellisen kuvailun perusteella hyvin eri tasoista ja jokainen yksilö on luultavasti jollain tapaa monikielinen. Määritelmää vaikeuttaa se, että miten määritellään kieli, äidinkieli tai kielen osaaminen ja hallitseminen (Jyväskylän yliopisto 2024a). Kilpisen yhtenäiskoulusta löytyy jokaiselta luokka-asteelta eri tasoisia monikielisiä yksilöitä. Monikielinen yksilö, tässä tapauksessa monikielinen oppilas, ei tarkoita kuitenkaan samaa asiaa kuin S2-oppilas. S2-oppilas puhuu nimityksensä mukaisesti suomea toissijaisena kielenään. S2-oppilas voi osallistua suomenkieliseen opetukseen ja suomen kielen taso voi S2-oppilaiden välillä olla huomattavasti erilainen.

Yhteisön monikielisyys tarkoittaa esimerkiksi valtion monikielisyyttä, eli esimerkiksi Suomi on kaksikielinen maa, vaikka kaikki eivät puhukaan äidinkielenään molempia virallisia kieliä,

suomea ja ruotsia. Yhteisö voi olla monikielinen, vaikka kaikki siihen kuuluvat eivät puhuisikaan yhteisön kaikkia kieliä. (Jyväskylän yliopisto 2024a.) Opinnäytetyön tilaaja voidaan tämän määritelmän mukaan mieltää monikieliseksi yhteisöksi. Koulun sisäiset henkilöt (oppilaat ja henkilökunta) muodostavat oman, monikielisen, yhteisön.

Olen ymmärtänyt, että Kilpisen yhtenäiskoulussa puhutaan lukuisia määriä eri kieliä. Laskelmieni mukaan pelkästään alakoulun puolella puhutaan yli 10 eri kieltä. Harjoitteluni aikana työskentelin vähemmän yläkoulun puolella suhteessa alakouluun. Yläkoulu on huomattavasti isompi oppilasmäärältään, joten en osaa arvioida eri kielten määrää yläkoulun osalta. **Kieli** itsessään onkin vaikeampi määrittellä, sillä maailmanlaajuisesti voi kielet ja murteet sekoittua keskenään. Nyrkkisääntönä voidaan ajatella, että erilaiset (kielen sisäiset) murteet ovat keskenään ymmärrettäviä, mutta eri kielet eivät keskenään ole ymmärrettäviä. Maailmassa on tällä hetkellä arvioituna n. 6000-9000 eri kieltä. (Jyväskylän yliopisto 2024b.)

Kieli on väline vuorovaikutukselle, oppimiselle, ajattelulle sekä ymmärtämiselle ja kieli opitaan aina ihmisten välisen vuorovaikutuksen yhteydessä (Karvonen 2009, 56). Kielellä on merkittävä asema myös viestinnän kannalta, sillä kieli mahdollistaa ihmiselle viestinnän (Juholin 2022, 26). Tässä opinnäytetyössä korostuu enemmän vuorovaikutus ja viestintä kuin kieli, mutta kuten Juholin (2022, 26) ilmaisi, viestintä mahdollistuu kielen ansiosta ja näin ollen myös kieli on käsitteenä oleellinen tässä työssä.

3.2 Vuorovaikutus ja viestintä

Vuorovaikutus on kommunikointia, joka tapahtuu kahden tai useamman henkilön välillä (Mielenterveystalo.fi 2024), eikä se ole pelkkää äänellistä puhetta (Opetushallitus 2024b). Vuorovaikutukseen liittyy olennaisesti toisen kuunteleminen, jonkinlainen suhtautuminen toiseen ihmiseen ja tarkkailu (Opetushallitus 2024b), sekä aloitteellisuus, reagointi ja yhteys toisen ihmisen kanssa (Mielenterveystalo.fi 2024). **Multimodaalinen vuorovaikutus** tarkoittaa reaaliaikaista keskustelua, jossa hyödynnetään kielellisen viestinnän, eli puheen, lisäksi muun muassa kasvon ilmeitä, eleitä, kehoa sekä ympäristön tilaa ja sieltä löytyviä esineitä (Tiippana 2012, 151). Koen, että Kilpisen yhtenäiskoulussa opetustilanteissa pyritään aina toteuttamaan näitä tekijöitä eli multimodaalisen vuorovaikutuksen keinot sekä menetelmät ovat käytössä aktiivisesti sekä opettajien tai ohjaajien toimesta opetuksen yhteydessä, ja oppilaiden keskinäisessä työskentelyssä yleensä oppimistehtävien yhteydessä.

Vuorovaikutus, varsinkin onnistunut vuorovaikutus, on aina vastavuoroista (Talvio & Klemola 2017, 12). Kaikesta tästä voidaan päätellä, että mikäli nämä asiat eivät toteudu vuorovaikutustilanteessa, vuorovaikutus ei ole onnistunut. Näkemykseni mukaan vuorovaikutuksen määritelmään ei vaikuta kuitenkaan sen onnistuneisuus, vaan vuorovaikutustilanne on osa vuorovaikutamista joka tapauksessa. Vuorovaikutuksen kannalta on oleellista huomioida, että siihen liittyy myös eleet, ilmeet, äänensävy ja kehonkieli, sillä me tarkkailemme näitä itse muista ihmisistä. Puhetta ja sanallista vuorovaikutusta täydentyy tai korvaantuu sanattomalla vuorovaikutuksella. (Opetushallitus 2024c.)

Vuorovaikutuksessa keskenään olevat ihmiset voivat vuorovaikutustilanteessa edustaa esimerkiksi eri asenteita ja arvoja sekä erilaisia kiinnostuksen kohteita ja kulttuureita (Talvio & Klemola 2017, 8). Tämä kaikki korostuu vahvasti Kilpisen yhtenäiskoululla. Kuten jo aiemmin on mainittu, koulussa on oppilaita paljon eri kulttuureista ja paljon eri kieliä osaavia. Lisäksi yksilöiden erilaisuus korostuu juuri esimerkiksi erilaisten kiinnostuksen kohteiden myötä. Nämä kaikki ovat vuorovaikutuksen määritelmän mukaan vuorovaikutuksen kannalta oleellisia asioita. Vuorovaikuttaminen on koulumaailmassa esimerkiksi sitä, että opetustilanteissa opettajat, oppilaat sekä koulunkäynninohjaajat ovat keskenään vuorovaikutuksessa (Hiltunen ym. 2018, 26.)

Vuorovaikutukseen liittyy oleellisesti vuorovaikutustaidot. Vuorovaikutustaitoihin liittyy esimerkiksi osaaminen siitä, että havaitaan vuorovaikutustilanteen tunne, jonka jälkeen osataan ottaa käyttöön opittuja työkaluja, jotka ohjaavat omaa käyttäytymistä kyseisessä tilanteessa. Vuorovaikutustaitojen merkitys nousee esille haasteellisissa vuorovaikutustilanteissa. Ongelmattomassa ja haasteettomassa vuorovaikutustilanteessa, voidaan vuorovaikutustaitoja käyttää vapaammin ja laajemmin. (Talvio & Klemola 2017.) Vuorovaikutustaitojen harjoittelu tulee väistämättä esiin näkemykseni mukaan Kilpisen yhtenäiskoululla, sillä harjoitteluni aikana seuraamani opetustilanteet paikka paikoin opettavat ja antavat oppilaille valmiuksia vuorovaikutukseen. Vuorovaikutustaidot eivät välttämättä ole oppitunnin keskeisin teema ja tavoite, mutta ne tulevat esiin ”sivutuotteena”. Tällaisia ovat esimerkiksi pari- ja ryhmätyöt sekä yleinen ohjeistaminen liittyen kommunikointiin ja keskustelussa esiintyvään keskinäiseen kunnioitukseen.

Vuorovaikutuksesta puhuttaessa on kannattavaa havainnoida sosioemotionaalinen oppiminen. Sosioemotionaalinen oppiminen tarkoittaa tunne- ja vuorovaikutusoppimista, eli prosessia, jossa omaksutaan sekä sovelletaan erilaisia tietoja, taitoja ja asenteita. Opitut taidot auttavat

tukemaan ihmisen hyvinvointia eri osa-alueilla, joita ovat henkinen -ja psyykkinen hyvinvointi. Sosioemotionaalinen oppiminen voidaan jakaa viiteen eri osa-alueeseen, joita ovat minätietoisuus, vastuullinen päätöksenteko, ihmissuhdetaidot, sosiaalinen tietoisuus ja itsensä johtaminen. Sosioemotionaalisen oppimisen eri osa-alueiden vahvistuminen tukevat ihmisenä kasvua. (Talvio & Klemola 2017, 18-19, 95.)

Viestintä sekä aiemmin määritelty vuorovaikutus ovat inhimillisen toiminnan perustana (Juholin 2022, 26). Ihmisen elämän ja sosiaalisen järjestyksen kannalta viestintä on välttämätön ehto. Viestintä on myös toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan esimerkiksi ihmisten ajatteluun, asenteisiin ja tekemiseen. (Juholin 2022, 26.) Viestintä liitetään usein kommunikaatioon. Viestintään liittyy olennaisesti yhteisöllisyys, jakaminen, vuorovaikutus ja yhdessä tekeminen. Ilman vuorovaikuttamista ja viestintää, ihmisellä ei voi olla yhteisöä tai yhteisöllisyyden tunnetta. Viestintä voidaan jakaa keskusteleavan vuorovaikutuksen lisäksi sanattomaan, ei-kielelliseen eli nonverbaaliin viestintään. (Juholin 2022, 26-27.)

Kilpisen yhtenäiskoululla viestintä on oleellisesti eri tavoin osana toimintaa. Viestintää tapahtuu sekä henkilökunnan keskinäisessä vuorovaikutuksessa, oppilaiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa, että myös henkilökunnan ja oppilaiden välisessä vuorovaikutuksessa. Myös esimerkiksi opettajat viestivät eri tavoin huoltajille, kuten esimerkiksi Wilma-viesteillä tai soittamalla. Tässä opinnäytetyössä ei kuitenkaan keskitytä kodin ja koulun keskinäiseen viestintään ja vuorovaikutukseen. Myös kaikki tässä viestinnän määritelmässä esille nousseet huomiot kuten esimerkiksi yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen ovat sellaisia tekijöitä, että ne ovat keskiössä myös Kilpisen yhtenäiskoululla.

Viestintä -käsitteen rinnalla voidaan käsitellä myös sanatonta viestintää. **Sanaton viestintä** eli nonverbaali viestintä vaikuttaa kielen ohella. Sanatonta viestintää ovat esimerkiksi ilmeet ja eleet, kehon kieli ja ääni. Sanaton viestintä voi olla visuaalisen ja audittiivisen viestinnän kanssa tehokkaampia välittämään eri merkityksiä kuin sanallinen viestintä. (Juholin 2022, 26.) Sanattomaan viestintään kuuluvat huomiot nousevat näkemykseni mukaan eniten esiin Kilpisen yhtenäiskoululla opetustilanteissa. Olen huomannut, että opetusta tukee paljon sanaton tekeminen, kuten esimerkiksi tukiviittomat, äänet ja valkotaululle havainnollistaminen. Äänellä tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi esineiden ääntä eikä sanallista viestintää eli puhetta.

3.2.1 Vuorovaikutuksen ja viestinnän edistäminen toiminnallisilla menetelmillä

Vuorovaikutuksen ja viestinnän edistäminen ovat keskeisessä asemassa opinnäytetyön tuotoksena syntyvän oppaan tiimoilta. Tässä opinnäytetyössä niiden edistäminen on käsitelty toiminnallisten menetelmien näkökulmasta, joita ovat esimerkiksi leikit, pelit ja erilaiset tehtävät, joista tässä opinnäytetyössä suurimpana esiin nousevat viittomaharjoitukset. Jos puhutaan peleistä, voidaan tarkoittaa esimerkiksi lautapelejä, pihapelejä, pallopelejä, videopelejä tai muita digitaalisia pelejä. Tässä opinnäytetyön oppaassa käsitellään pelejä enimmäkseen pihapeleinä. Pelit yhdistetään tässä opinnäytetyössä myös leikkiin. Menetelmien ”yläkategoriati” eli leikki, pelit ja tukiviittomat, ovat valikoituneet niin, että tietoperustan perusteella tulkitsein, mitkä asiat ovat oleellisia vuorovaikuttamisessa, jos nimenomaan halutaan minimoida kielen merkitystä.

Vuorovaikuttamista voidaan tarkastella myös koulunuorisotyön näkökulmasta. Koulunuorisotyö on yhteisöllistä, ryhmien kanssa tehtävää työtä, jossa edistetään ryhmässä toimimisen valmiuksia sekä lisätään vastuullista vuorovaikuttamista kaikkien lasten ja nuorten välillä (Jyväskylä 2024b). Vuorovaikuttamisen taidot ovat siis erityisesti koulunuorisotyön näkökulmasta tarpeellisia ja ajankohtaisia. Oppaan toiminnalliset menetelmät ovat myös koulunuorisotyöntekijöille hyödyllisiä, sillä oppaan sekä koulunuorisotyön tavoitteet ovat näin yhteydessä toisiinsa.

3.2.1.2 Leikki

Leikille ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa määritellä, vaan se riippuu aina tarkastelevasta näkökulmasta. Leikillä on olemassa erilaisia muotoja, jotka ohjaavat lapsen toimintaa jättäen keskushermostoon jälkiä, jotka vaikuttavat lapsen kykyihin ja taitoihin. Leikki on paitsi luovaa ja tuottavaa toimintaa, mutta myös lapsen tapa oppia ja jäsentää ympäröivää maailmaa, sillä lapsen omat kokemukset ja havainnot heijastuvat leikkiin. (Helenius & Lummelahti 2013, 14.) Fröbel (n.d.) osoittaa, että leikki ja leikkiminen ovat sisäisen esiin tuomista vapaan ilmaisun ja tarpeen ansiosta (Helenius & Lummelahti 2013, 116). Tästä voidaan päätellä, että jos leikissä heijastuu lapsen omat kokemukset ja havainnot, korostuu väistämättä myös leikissä lapsen omat kokemukset ja havainnot vuorovaikutuksesta. Leikkiä voidaan katsoa lapsen jokaisen ikävaiheen näkökulmasta, mutta tässä opinnäytetyössä keskitytään leikkimiseen kouluikässä.

Kouluikäisten leikissä toimintaa lyhenee, mutta ajatuspiiri laajenee, sillä leikkien sisältö voi laajentua käsittelemään aiheita menneestä ja tulevasta sekä eri ulottuvuuksista. Kouluikäisten leikissä roolileikit ja roolin ottaminen korostuvat enemmän ja roolileikki yhdistetään draamaan,

rakenteluun ja pienvälineisiin. Pienvälineleikeissä roolin ottaminen syntyy esineen kautta, jotta leikkijä voi toteuttaa monien eri henkilöiden rooleja. Roolinotto on abstraktia sekä välittynyttä. Iän myötä myös kaverisuhteet alkavat vakiintua ja jokaisen persoonalliset suuntautumiset, kyvyt ja taidot näkyvät selkeämmin. (Helenius & Lummelahti 2013, 117.) Leikkiminen on siis pääteltynä vuorovaikutuksen toiminnallinen menetelmä, joka mahdollistaa kaverisuhteiden vakiintumisen, roolin ottamisen sekä ajatuspiirin laajenemisen. Näkemykseni mukaan leikkimisen avulla voidaan tarkastella luovuutta oman mielikuvituksen kautta.

Kouluiässä ajatuspiiriltä laajentuneiden roolileikkien lisäksi yleistyy myös sääntöleikit, sillä ne soveltuvat isoimmille lapsiryhmille. Lapsiryhmissä myös lapsi itse tulee tietoiseksi omasta asemastaan ryhmässä, sillä oma asema määräytyy ennen tätä vaihetta roolijaon myötä. Sääntöleikeissä säännöt ovat samanlaiset jokaiselle leikkijälle ja säännöt määrittelevät kunkin leikin koko kaaren alusta loppuun. (Helenius & Lummelahti 2013, 118.) Jos leikillä halutaan nimenomaan tukea kielellisiä harjoituksia, kannattaa niihin yhdistää luonnollisissa tilanteissa liikettä ja laittaa esimerkiksi taululle näkyville leikissä käytettäviä sanoja (Karvonen 2009, 59). Sääntöleikit rinnastetaan tässä opinnäytetyössä myös peleihin. Sääntöleikkien voidaan päätellä edistävän vuorovaikutusta niin, että opitaan yhteistyötaitoja, sillä sääntöleikit koskevat yleensä suurempaa ryhmää. Samoin sääntöleikit tekevät leikkimisestä tasa-arvoista, sillä säännöt Heleniuksen & Lummelahden (2013, 118) mukaan koskevat samalla tavalla kaikkia. Näin ollen sääntöleikkien voidaan päätellä vähentävän leikkijöiden eriarvoisuutta.

3.2.1.3 Pelit

Pelien merkitys on näkemykseni mukaan rinnastettavissa leikin merkitykseen. Pihaleikkejä voidaan kutsua perinteisesti myös pihapeleiksi, sillä pihaleikit täyttävät pelien ominaisuudet, eikä pelin ja leikin ero ole aina selkeä (Toropainen 2018, 2). Jos erotellaan pelit pihaleikeiksi tai -peleiksi, voidaan todeta, että pihaleikit tukevat kasvua monipuolisesti eri tavoin (Kokkonen 2024). Jos puhutaan ulkopeleistä, voidaan ne jakaa kahteen eri alalajiin. Ulkopeleihin, joissa on tarkoitus pelata jollain yhdellä tietyllä välineellä tai ulkopeleihin, joissa ei tarvita välinettä, jolloin niistä voidaan puhua enemmänkin pihaleikkeinä, vaikka niissäkin on pelille tyypillisiä ominaisuuksia ja sääntöjä. (Toropainen 2018,2.) Toropainen (2018, 54) osoittaa, että pihaleikkien avulla lapset oppivat esimerkiksi sosiaalista vuorovaikuttuneisuutta, tilan ja ympäristön ymmärtämistä sekä erilaisia fysiologisia ominaisuuksia.

Pihaleikit voidaan näkemykseni mukaan siis ”leikki”-termistä huolimatta mieltää myös pihapeleiksi. Peli eroaa leikistä niin, että pelit ovat rajatumpia ja niissä on aina jotkin säännöt, kun

taas leikki on vapaampaa (Toropainen 2018, 2). Peruskouluilla on oma osansa pihaleikkien ja -pelien osa-alueella. Esimerkiksi Kokkonen (2024) osoittaa, että peruskoulun merkitys pihaleikkien mahdollistajana on nykyään korostuneempi ja Toropainen (2018) osoittaa, että nykyään opettajat ylläpitävät pihaleikkien perinnettä niin, että pihaleikit säilyvät nykypäivänäkin lasten elämässä. Koulu on myös paikka, jossa kaikki lapset saadaan omien kiinnostuksen kohteiden ääreen riippumatta heidän yhteiskunnallisesta taustastaan (Toropainen 2018, 49).

3.2.1.4 Tukiviittomat

Viittomakieli tarkoittaa visuaalista kieltä, jolla on omat lauserakenteet sekä kielioppi. Viittomakielen perusmuotona käytetään sanaa viittoma. Viittomassa tärkeää on kehonkieli, ilmeet sekä esimerkiksi pään asento. (Kielen Kaarella 2024.) Näkemykseni mukaan moni mieltää viittoman käsien liikkeenä, vaikka siihen vaikuttaa oleellisesti myös muu kehon elehdintä. Viittomakielestä voidaan erotella perusosia, jotka ovat käsimuoto, käsien liike, paikka, kämmenien ja sormien suunta sekä muut ei-manuaaliset piirteet, joita ovat esimerkiksi juuri ilmeet (Kotimaisten kielten keskus 2024). Viittomakielisillä on myös oma kulttuuri, yhteisö sekä oma kieli-identiteetti. Viittomakieltä käyttävät esimerkiksi kuurot, huonokuuloiset sekä heidän läheiset. (Kielen Kaarella 2024.) Viittomakieli muodostuu henkilön äidinkieleksi silloin, jos hän on käyttänyt viittomakieltä lapsesta asti ja/tai viittomakieli on henkilön tärkein käytettävä kieli, se ei siis katso sitä, onko henkilö kuuleva vai ei. Termiä ”viittomankielinen” käytetään, jos yksittäinen henkilö samaistuu viittomankieliseen yhteisöön oman identiteettinsä kautta. Viittomakieli ei ole kansainvälistä. (Kuurojen liitto 2024.)

Tukiviittomat tarkoittavat ilmaisutapaa, jossa viittomakielen viittomia hyödynnetään puhutun kielen rinnalla, samoin tavoin kuin puhuttua kieltä. Viittominen tukee lapsen puheen kehitystä sekä se toimii lapselle varhaisena kommunikoinnin keinona. Lisäksi viittoma yhtä aikaa puheen kanssa esimerkiksi auttaa puhutun kielen ymmärtämistä ja voi tarjota ilmaisukeinon lapsille, joiden puhetaito ei ole vielä kehittynyt. Jos ihmiselle ei kasvun ja kehityksen aikana kehity puhetta odotetulla tavalla, voi viittominen olla toimiva kommunikoinnin tuki läpi koko elämän. Tukiviittomien tulkinta perustuu näköaistiin ja se voikin olla kuulovaraisen hahmottamisen sijaan helpompaa. Tukiviittomat opitaan aina mallista ja aluksi lapsi ottaakin kontaktia eleiden ja ilmeiden avulla. Viittominen saa tukevan pohjan osoittelemisesta, eleistä ja ilmeistä. Tukiviittomat on haastava opetella pelkkien kuvien perusteella, jonka takia näytetty malli ja videot auttavat tukiviittomien opetteluun varhaisessa vaiheessa. (Papunet 2024.)

Vaikka tukiviittomisen teoria pohjautuukin vahvasti puheen kehityksen vaikeuksiin, voidaan päätellä siitä olevan hyötyä, myös tilanteissa joissa yhteinen puhuttu kieli on puutteellista, sillä tukiviittoma tukee kommunikointia. Monet viittomat saattavat muistuttaa elekieleltään niitä asioita, joita pyrimme viittoessa havainnollistamaan (Papunet 2024). Olen nähnyt lukuisia kertoja Kilpisen yhtenäiskoulussa opettajien käyttävän viittomia kommunikoinnin ja puhumisen tukena, katsomatta sitä puhuuko oppilas suomea äidinkielenään vai ei, esimerkiksi, jos pyydetään olemaan hiljaa, viitotaan hiljaisuuden merkki yleensä ”hys” ja sormi suun eteen.

Kuvio 1: Oppaan toiminnallisten menetelmien osat ja niiden avainasiat. Grafiikka: Ronja-Maria Pakkanen (2024).

4 OSALLISUUS

Osallisuus on merkittävä osa opinnäytetyötä ja sen tuotosta vuorovaikuttamisen rinnalla. Vuorovaikutuksen edistäminen on pääteltävissä olevan avain myös osallisuuden vahvistamiseen, joka vaikuttaa yksilön sekä yhteisön hyvinvointiin. Keskeisessä asemassa tässä opinnäytetyössä on juuri hyvinvointi ja sen edistäminen. Ne näkyvätkin enemmän kaiken taustalla kuin, että ne olisivat korostetusti oma erikseen esiin nostettu teemansa.

4.1 Osallisuuden määritelmä

Osallisuus on useimmiten yksilön tunne. Se kuvaa laaja-alaisesti yksilön ja yhteisön välistä suhdetta (Nivala & Ryyänen 2013, 24). Osallisuus nähdään ensisijaisesti yhteisössä mukana olemisena (Nivala 2021, 35). Jos ihminen on osallinen, hän kokee olevansa merkityksellinen osa jonkinlaista kokonaisuutta, esimerkiksi yhteisöä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023). Osallisuus liittyy vahvasti yksilön hyvinvointiin eri tavoin. Matalan osallisuuden kokeva yksilö voi kokea psyykkistä kuormittuneisuutta, yksinäisyyttä ja huonontunutta työkykyä. Vastavuoroisesti hyvä kokemus osallisuudesta lisää esimerkiksi sekä yksilön hyvinvointia, että turvallisuutta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023.) Jos käsitellään opinnäytetyön tilaajaa yhteisönä, täytyy yhteisön jäsenten eli oppilaiden ja henkilökunnan täytyä yksilön tasolla kokea tunne siitä, että on merkityksellinen osa kyseistä yhteisöä, jotta osallisuus tämän määritelmän mukaan toteutuu. Tässä opinnäytetyössä käsitellään osallisuutta lasten -ja nuorten näkökulmasta.

Ihminen, yksilönä, hakee helposti hyväksyntää omalta ”ryhmältään”, mihin hän kuuluu. Etenkin yläkouluikäisenä kuulumisen rooli on merkittävä ja kasvaa entisestään (Ylisiurua 2024). Jokaisella on siis tarve saada hyväksyntää, arvostusta ja joukkoon kuulumisen tunteen. Tämä ajaa helposti ihmiset konflikteihin, esimerkiksi ryhmän sisällä oman paikan löytämiseksi tai eri ryhmien välille. Esimerkiksi nuoruuteen kuuluu olennaisesti oman paikan löytäminen ja usein nuorten keskinäinen emotionaalinen tukeminen on heti oman perheen jälkeen tärkein sosiaalinen tuki. (Turkka & Saarholm 2021, 41.) Tästä voidaan päätellä että ryhmään kuulumisen tunne on rinnastettavissa yleisesti yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Tähän kaikkeen liittyy oleellisesti yhdenvertaisuus.

Yhdenvertaisuuden tulisi esimerkiksi nuorista puhuttaessa olla sitä, että jokaisella nuorella on yhtäläiset mahdollisuudet yhteiskunnassa yksilöllisistä eroista tai sosioekonomisesta taustasta

huolimatta (Turkka & Saarholm 2021, 51). Jos esimerkiksi nuori kärsii kielivähemmistöön kuulumisesta johtuvasta syrjinnästä esimerkiksi koulussa, voi sen päätellä vaikuttavan myös yhdenvertaisuuteen sekä yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Näin ollen tässä opinnäytetyössä isossa asemassa on se, että vuorovaikuttaminen ei ole ainoastaan yhteisestä kielestä riippuvaa, vaan siihen vaikuttaa moni muu osa-alue. Tässä alaluvussa voidaan päätellä, että osallisuuden tunteeseen liittyy olennaisesti yhteenkuuluvuuden tunne, joka helposti jää toteutumatta tai siihen liittyy jonkinlaisia konflikteja, jos lapsi tai nuori joutuu syrjinnän kohteeksi. Syrjinnän aiheuttajana voi olla esimerkiksi kyseisessä tilanteessa kielivähemmistöön kuuluminen. Vuorovaikuttaminen ja osallisuus ovat näin ollen yhteyksissä toisiinsa.

Vaikka osallisuudesta puhuttaessa korostuu yksilön oma tunne ja kokemus, Nivalan & Ryytäsen (2013, 25) mukaan osallisuus on käsite, jolle ei voi antaa aina yksiselitteisesti tiettyä ”kohdetta”. Osallisuus voi yksilön tunteen lisäksi olla osallistavan demokratian maailmanlaajuisesta näkökulmasta sitä, että annetaan ääni syrjäytyneille yhteisöille päätöksentekoon (Cooper 2018, 53). Tilaajan toiminnassa osallisuus voi yksilön tunteen lisäksi näkyä myös niin, että mahdollistetaan pienempien yhteisöjen osallisuus johonkin toimintaan, esimerkiksi päätöksentekoon, ilman, että korostetaan yksilön osuutta. Koulumaailmassa päätöksenteossa oppilaiden osallisuus ei välttämättä tarkoita sitä, että oppilaat saisivat itse päättää, vaan sitä, että esimerkiksi heillä on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä jostain asiasta, tai äänestää kahden vaihtoehdon välillä. Tällaisia asioita eivät tietenkään ole esimerkiksi sellaiset päätökset, jotka vaativat yksinomaan hallinnon päätöksen, kuten esimerkiksi tuen tarpeen päätös. Oppaan menetelmät harjoittavat myös omaa päättelykykyä sekä mielikuvitusta, joten se vahvistaa lasten ja nuorten mahdollisuuksia päätöksenteossa, jota tilaajan toiminnassa on jo entuudestaan. Opas siis ei tuo sen osalta mitään uutta, vaan pyrkii vahvistamaan jo olemassa olevaa osaamista.

4.1.1 Osallisuuden edistäminen

Osallisuuden tunteeseen ja sen edistämiseen vaikuttaa esimerkiksi kunnioitetusti ja kategorisoimatta, osallistumisen omaehtoisuus, tasavertaisuus, yhteinen tekeminen tai kehittäminen, yksilöllisten ratkaisujen löytäminen ja mahdollisuus, kohdatuksi tuleminen, sekä arvostuksen, kiitoksen ja yhteyksien saanti (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023). Kukaan toinen ei voi ylhäältä päin kuitenkaan määrittää, milloin yksilöllä tulee tai ei tule olla osallinen olo. Koulumaailmassa yleisesti opettajat, koulunkäynnin ohjaajat, kasvatusohjaajat sekä koulunuoriso-

työntekijät voivat osaltaan vaikuttaa paljonkin oppilaiden osallisuuden tunteeseen, sillä osallisuuden ytimessä on tunne olla osana jotain kokonaisuutta. Tähän liittyy vahvasti kuulluksi ja nähdyksi tuleminen, joten jokaisen henkilökunnan ja oppilaan välinen kohtaaminen vaikuttavat osallisuuden kokemukseen. Opinnäytetyön konkreettisena tuotoksena syntynyt opas on toteutettu niin, että sen toiminnalliset menetelmät voivat edistää myös osallisuutta niin, että menetelmien toteutuksessa sekä niiden jälkeisessä vaikutuksessa oppilaat ovat yhdenvertaisempia kommunikaation näkökulmasta.

Aiemmin tässä opinnäytetyössä on mainittu esimerkkejä Kilpisen yhtenäiskoulun arvoista sekä Jyväskylän kaupunkistrategian arvot. Kertauksena kasvun ja oppimisen palveluiden yhteinen tavoite on rakentaa yhtenäinen opinpolku yksilön kasvuun pienestä asti, jota tukee kaupunkistrategian arvot (Kilpisen yhtenäiskoulu 2024). Kyseinen tavoite kulkee näkemykseni mukaan käsi kädessä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, eli THL:n (2023) mainitsemien osallisuuden tunteeseen ja sen edistämiseen vaikuttavien tekijöiden kanssa, sillä THL:n mainitsemat tekijät ja kaupunkistrategian arvot tukevat toinen toisiaan. Samoin Jyväskylän kaupungin (2024b) mukaan Kilpisen yhtenäiskoulun aiemmin mainitsemani arvot (oppiminen, kohtaaminen, kuunteleminen ja kunnioittaminen, muassa yhteisöllisyys, rohkaiseminen, hyvät käytöstavat, positii-visuus, toimijuus, auttaminen sekä huomaavaisuus) ovat kaikki sellaisia arvoja, jotka toteutu-essaan voivat näkemykseni mukaan tukea osallisuuden tunnetta etenkin henkilökunnan ja oppilaiden yhteistyössä.

4.2 Tukemisen keinot

Perusopetuslain (628/1998) mukaisia tuen tasoja on erilaisia ja olen nähnyt Kilpisen yhtenäiskoululla jokaiselta tuen tasolta, jonkinlaisen konkreettisen esimerkin siitä, miten tukea toteutetaan. Tässä opinnäytetyössä tukemisen keinot pysyvät suurimmaksi osin yleisen tuen tasolla, mutta vertailun näkökulmasta avataan jokainen tuen taso erikseen. **Tukemisen keinoja** käsitellään tässä opinnäytetyössä oppilaan näkökulmasta. Perusopetuslain (628/1998) mukaan oppilaalla on ohjaus saada koko peruskouluopintojensa ajan riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea opetussuunnitelman mukaisen opetuksen ohella (Opetushallitus 2024d). Tuki voi olla vain lyhytaikaista ja tilapäistä tai tarvittaessa myös pidempiaikaista. Oppilaan tuella on erilaisia tasoja, joita ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. (Opetushallitus 2024d.)

Yleinen tuki on niin sanotusti ensimmäinen keino. Tällaisia ratkaisuja voivat olla yksilöidyt pedagogiset ratkaisut sekä erilaiset ohjaus- ja tukitoimet. Yleisen tuen avulla pyritään vaikuttamaan havaittuun tarpeeseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa osana arkea ja tukea voidaan antaa tarpeen ilmetessä ilman erinäisiä tutkimuksia tai päätöksiä. (Opetushallitus 2024d.) Yleisen tuen keinot ovat konkretisoituneet itselleni etenkin harjoitteluni aikana niin, että esimerkiksi opettaja tai ohjaaja reagoivat todella nopeasti, kun huomataan tuen tarve. Yleinen tuki voi havainnointini mukaan tulla esiin myös niin, että huomataan jokin asia, joka vaatii enemmän huomiota, kuten esimerkiksi viittaamisen unohtaminen, ja mietitään moniammatillisesti erilaisia tukikeinoja arkeen, jotka voivat auttaa oppilasta muistamaan viittaamisen. Kuten esimerkiksi kuvakortin tai muistilapun kiinnittäminen pulpettiin. Opinnäytetyön opas voidaan sijoittaa tukemisen keinoissa yleisen tuen tasolle, sillä sen avulla pystytään tuottamaan yksilöityjä ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia jo varhaisessa vaiheessa.

Tehostettu tuki astuu esiin, mikäli yleisen tukemisen jälkeen tuen tarve kasvaa edelleen. Tehostettu tuki on voimakkaampaa, jatkuvampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tehostettu tuki käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen ja se tehdään moniammatillisessa yhteistyössä erinäisten oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa, jonka jälkeen tukea annetaan oppilaalle laaditun opetussuunnitelman mukaisesti. Oppilas voi tarvita useampaa tuen muotoa ja tuen toteutumisen edellytyksenä ovat yhteistyö ja suunnitelmallisuus. (Opetushallitus 2024d.)

Erityinen tuki moniammatillisesti annettua ja on tarpeen silloin, kun tehostetusta tuesta huolimatta oppilaan koulunkäynti ei suju. Erityinen tuki vaatii pedagogiseen selvitykseen perustuvan hallintopäätöksen. Tämän jälkeen oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma (HOJKS), josta käy ilmi päätöksen mukainen opetuksen ja muun tuen antaminen. Erityinen tuki koostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta tuesta, jotka muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Oleellista on myös huoltajan tuki sekä yksilöllinen ohjaus. (Opetushallitus 2024d.) Sekä tehostettua, että erityistä tukea huomasin Kilpisen yhtenäiskoululla lähinnä niin, että minulle kerrottiin osan oppilaiden kohdalla olevista yksilöllisistä tuen keinoista ja ratkaisuista ja toimin muun henkilökunnan kanssa niiden mukaan. Näitä on vaikea arvioida tarkemmin, sillä tuen keinot mietitään tarkoin yksilön kohdalla ja lähtökohtaisesti omat työtehtäväni ovat liittyneet eri tuen tasoissa lähinnä yleiseen tukeen.

Esimerkiksi, jos oppilaalla on erityisiä kielellisiä vaikeuksia, tulee siinä kohtaa apuun erilaiset kommunikaation eli vuorovaikutuksen tukemisen keinot. Kommunikaatiovaikeuksia auttaa esimerkiksi puhetta tukevat ja/tai korvaavat kommunikaatiomenetelmät. Menetelmien toimivuus

on yksilöllistä ja kommunikaatiokeinot muuttuvat sekä kehittyvät lapsen kasvun ja kehityksen myötä. Kommunikaatiossa on hyvä muistaa muun muassa riittävän yksinkertainen ja selkä kieli, toistamisen tärkeys, yksilöllisten ohjeiden antaminen, ymmärryksen tarkistaminen sekä ajan ja paikan ilmaisuihin. (Hiltunen, Hyytiäinen, Lindroos & Matero 2018, 170.)

Kielellinen erityisvaikeus voi totta kai tarkoittaa muutakin kuin sitä, että oppilas ei puhu samaa äidinkieltä suurimman osan luokkalaistensa kanssa. Kielellinen erityisvaikeus voi olla esimerkiksi vaikeuksia puheen ja kielen ymmärtämisessä, puheimaisussa, sanastossa, käsitteissä, lukemisessa ja kirjoittamisessa sekä ääntämishäiriöitä (Hiltunen ym. 2018, 169). Samat tukemisen keinot pätevät molemmissa esimerkeissä sekä tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa kuin kielellisissä erityisvaikeuksissa. Nämä samat kommunikaation tukemisen keinot ovat tärkeitä muistaa koulumaailmassa aikuisten ja lasten välisessä asetelmassa, mutta myös oppilaiden keskinäinen vuorovaikutus voi ottaa isoja askeleita eteenpäin, kun keskinäisessä vuorovaikutuksessa osataan hyödyntää näitä samoja kommunikaation tukemisen keinoja.

5 TOIMINNAN TAUSTALLA

Kilpisen yhtenäiskoulun toimintaa ohjaavat monet erilaiset asiat, kuten esimerkiksi erilaiset lait ja ohjeistukset. Tässä pääluvussa oleellisena asiana on nostettu esiin koulukiusaaminen. Näitä kaikkia on avattu tässä pääluvussa tarkemmin.

Opinnäytetyön opas on yhteiskunnallisesti vaikuttava, sillä oppaan onnistuessa pystytään vähentämään oppilaiden eriarvoisuutta, joka vaikuttaa sekä osallisuuden tunteeseen, että yhdenvertaisuuteen. Nämä molemmat tekijät edistävät sekä yksilön, että yhteisön hyvinvointia. Näkemykseni mukaan yhteiskunnallisesti on tärkeää, että osataan kommunikoida myös tilanteissa, joissa puuttuu tasavertainen yhteinen kieli, sillä koen sen olevan avain mutkattomaan vuorovaikuttamiseen sekä myös hyvä lähtökohta ihmissuhteiden luomiselle ja ylläpitämiselle. Kun edistetään oppilaiden vuorovaikutustaitoja, edistetään myös osallisuutta ja nämä tekijät mahdollistavat oppilaiden yhdenvertaisuuden. Osallisuus ja yhdenvertaisuus voivat vähentää koulukiusaamista huomattavasti, sillä eriarvoisuus oppilaiden välillä pienenee. Koulukiusaaminen ei ole esiin nostettu teema oppaassa, mutta ainakin kielellisiin eroihin liittyvä koulukiusaaminen voi myös vähentyä tämän oppaan myötä.

5.1 Koulukiusaaminen

Opinnäytetyön tuotoksena syntyvän oppaan ajankohtaisuutta voidaan tarkastella koulukiusaamisen näkökulmasta. Koulukiusaaminen tarkoittaa sitä, että oppilas joutuu kiusauksen kohteeksi toistuvasti. Kiusaajia voi olla yksi tai useampi. Kiusaaminen voi olla fyysistä (töniminen, lyöminen yms.) tai henkistä (haukkuminen, pilkkaaminen yms.). Kaikenlainen toiminta, jolla pyritään loukkaamaan toista, on kiusaamista. Kiusattu on aina alakynnessä ja puolustuskyvytön. Kiusaaminen on rikollista toimintaa silloin, kun siinä täyttyy rikoksen tunnusmerkit, kuten esimerkiksi kunnianloukkaus tai jonkin asteen pahoinpitely. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2024.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2024a) julkaisemat kouluterveyskyselyt vuosilta 2017-2023 käsittelevät myös koulukiusaamista. Käsittelen tässä osiossa ainoastaan muutaman kohdan 4.-5. luokkien oppilaiden vuoden 2023 tuloksista koko Suomen osalta. Pojista jopa 8,1 % on ollut kiusattuna vähintään kerran viikossa ja tytöistä 9,0 %. Kun taas pojista 19,2 % on kokenut kouluvuoden aikana fyysistä uhkaa, on lukema tytöillä 12,1 %. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024b.) Kyselytuloksista saa myös muuta opinnäytetyötä tukevaa huomiota. Yleisesti

välitunneilla pojista 2,8 % ja tytöistä 4,4 % kokevat olevansa yksinäisiä ja yhteensä 1,4 % kokevat välitunnit pelottaviksi. Vastaavasti pojista 17,1 % ja tytöistä 20,3 % toivovat välitunneille suunniteltua ohjelmaa. Yhteensä 4,5 % eivät koe olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024b.)

Käsittelen tässä osiossa osittain samat ja osittain eri kohdat 8.-9. luokkien oppilaiden vuoden 2023 tuloksista koko Suomen osalta kuin 4.-5. luokkien vastauksista. Pojista 8,3 % on ollut kiusattuna vähintään kerran viikossa ja tytöistä 7,4 %. Pojista 20,7 % on kokenut kouluvuoden aikana fyysistä uhkaa, tytöillä lukema on 14,5 %. Yhteensä 14,1 % eivät koe olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä. Yhteensä 73,4 % vastaajista kokevat, että luokan tai ryhmän ilmapiiri tukee mielipiteen ilmaisua. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024c.)

Vastausprosentteja tarkastellaan tässä osiossa siis vain 4.-5. luokkien oppilailta ja 8.-9. luokkien oppilailta. Selkeyden vuoksi tähän osioon luokat on jaettu puhuttaessa ala- ja yläkouluun. Näistä prosenteista voidaan päätellä, että koulukiusaaminen on yleisempää alakoulussa tytöillä ja yläkoulussa pojilla. Sekä ala-, että yläkoulun osalta fyysisen uhkan kokeminen on yleisempää pojilla, mutta molempien lukemat ovat suuremmat yläkoulussa. Merkittävin ero on siinä, kuinka suuri määrä kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä. Lukema on alakoululla 4,5 % ja yläkoululla 73,4 % (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024c). Tästä voidaan päätellä, että osallisuuden tunteessa tapahtuu selkeä notkahdus ala- ja yläkoulun välillä.

Aiemmin tässä opinnäytetyössä mainittiin jo kielivähemmistöön kuulumisen voivan johtaa syrjintään, joka vaikuttaa yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Tässä tapauksessa voidaan päätellä, että syrjintä on myös koulukiusaamista. Lisäksi konflikteihin voi ajaa myös kulttuurierot, sillä esimerkiksi oppitunneille aktiivisesti osallistuminen mielletään joissain kulttuureissa epämyönteiseksi asiaksi (Hiltunen ym. 2018, 92). Äidinkieli on tärkein osa ihmisen identiteettiä ja se on vuorovaikutuksen väline, jonka avulla voidaan sekä jakaa, että ymmärtää erilaisia kokemuksia. Näin ollen Suomeen muuttavalle maahanmuuttajalle koulu voi olla ainut paikka, jossa edistetään suomen kieltä, sillä kotona saatetaan puhua vain omaa äidinkieltä. (Hiltunen ym. 2018, 92.)

Koulun tehtävänä on opettamisen ja kasvatuksen lisäksi myöskin syrjinnän kohteeksi joutumisen sekä itse syrjimyksen ehkäiseminen. Kouluissa syrjinnän kohteeksi saattaa helpommin joutua oppilaat, jotka edustavat yleisestä totutusta poikkeavaa kulttuuria. (Hiltunen ym. 2018, 92-93.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2021) 4.-5. luokan oppilaiden kouluterveyskyselyn tuloksista huomataan, että koulukiusatuksi joutuminen on kaikista yleisintä, jos oppilas ulkomaalaistaustainen ja ulkomailla syntynyt. Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa on vuonna 2021 ollut yhteensä 7,3 % suomalaisista oppilaista, jotka ovat myös syntyneet Suomessa. Ulkomaalaistaustaiset ja ulkomailla syntyneiden lukema oli 13,9 %. Fyysistä uhkaa vuoden aikana suomalaisista ja Suomessa syntyneistä oppilaista olivat kokeneet 13,5 % ja ulkomaalaistaustaista ja ulkomailla syntyneistä 19,2 %. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021.) Vaikka näissä kyselytuloksissa ei puhuta kielitaidosta tai kielivähemmistöstä mitään, voidaan näiden lukemien avulla päätellä, että myös tasavertaisen yhteisen kielen puuttumisella on oma osuus koulukiusatuksi joutumisella.

5.2 Toimintaa ohjaavat lait ja ohjeistukset

Opinnäytetyön tilaajan eli Kilpisen yhtenäiskoulun toimintaa ohjaavat erilaiset lait ja ohjeistukset. Valtakunnallisesti tällaisia ovat esimerkiksi jo aiemmin mainitsemani perusopetuslaki, oppivelvollisuuslaki ja opetussuunnitelma. Toimintaa määrittelee kunnallisesti esimerkiksi Kilpisen yhtenäiskoulun (2024) mainitsema Jyväskylän kaupungin kaupunkistrategia ja sen arvot. Lisäksi olen havainnoinut, että toimintaan vaikuttavat esimerkiksi perusopetusasetus, yhdenvertaisuuslaki, YK:n (yhdistyneet kansakunnat) yleissopimus lasten oikeuksista. Lakeja ja säädöksiä on tietysti muitakin, kuten esimerkiksi nuorisolaki ja lastensuojelulaki, mutta nämä tässä luvussa avatut lait ja ohjeistukset ovat tämän opinnäytetyön kannalta olennaisimmat.

Yhdenvertaisuuslain tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjintää, mutta myös tehostaa oikeusturvaa sellaisten kohdalla, jotka ovat joutuneet syrjinnän kohteeksi (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 1§). Yhdenvertaisuuslakia sovelletaan julkisessa ja yksityisessä toiminnassa lukuun ottamatta uskonnonharjoittamiseen, yksityiselämään tai perhe-elämään liittyvää toimintaa (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 2§). Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan yhdenvertaisuuslakia koulutuksen näkökulmasta. Koulutuksen järjestäjän ja koulutusta ylläpitävän oppilaitoksen tulee yhdenvertaisuuslain (1325/2014, 6§) mukaan, arvioida yhdenvertaisuuden toteutumista omassa toiminnassaan ja tarvittaessa ryhdyttävä toimenpiteisiin sen toteutumisen edistämiseksi. Koulutuksen järjestäjällä ja koulutusta ylläpitävällä oppilaitoksella tulee olla valmiina suunnitelma yhdenvertaisuuden edistämisen toimenpiteistä (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 6§).

YK:n yleissopimus (1989) lasten oikeuksista edistää ihmisoikeuksien toteutumista lasten kohdalla. Sopimuksessa lapseksi määritellään alle 18-vuotias henkilö. Sopimus sisältää muun muassa säännöksiä koskien opetusta ja oikeutta vaikuttaa kehitystasonsa mukaisesti. (Ulkoministeriö 2024.) Sopimuksen yleisperiaatteet ovat syrjinnän kieltö, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuksi. Lapsen oikeuksien toteutumista valvoo YK:n lasten oikeuksien komitea. (Lapsen oikeuksien viikko 2024.) Olen Kilpisen yhtenäiskoululla toimiessani ollut lukuisia kertoja mukana keskustelemassa oppilaiden ja muun henkilökunnan kanssa lasten oikeuksista, niiden toteutumisesta ja siitä, mikä on aina lapsen edun mukaista. Lapset ja nuoret ovat näkemykseni mukaan tänä päivänä hyvin perillä omista oikeuksistaan, mutta he eivät aina erota oikeuden ja velvollisuuden eroa.

Oppaan avulla edistetään ja tuetaan tilaajan henkilökuntaa toteuttamaan omaa tehtäväänsä näiden lakien ja säädösten osalta. Oppaan menetelmien ohjaaminen on yhdenvertaisuuden edistämistä, sillä menetelmät ovat osaltaan yhdenvertaisuuden edistämisen toimenpiteitä. Samoin lasten oikeudet nousevat esiin niin, että pyritään vähentämään syrjimistä huomioiden lapsen ensisijaisuus. Menetelmissä on otettu huomioon lapsen ikätaso ja osassa on mahdollista hyödyntää lapsen omaa näkemystä ja mielikuvitusta.

6 TOTEUTUS

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen kehittämistyö. Toiminnallinen opinnäytetyö on ammatillisella kentällä muun muassa käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista ja toiminnan järjestämistä sekä kaikkien edellä mainittujen tavoittelemista. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät tutkimusviestinnän keinoin sekä käytännön toteutus, että sen raportointikin. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuskäytännöt ovat muihin opinnäytetöihin verrattaessa selkeästi väljemmässä käytössä, vaikkakin tiedonkeruun keinot ovat samanlaisia. Toiminnallisessa opinnäytetyössä saadun tiedon laatu turvataan käyttämällä valmiita perustason tutkimuskäytäntöjä. Tutkimuskäytäntöjen perustaso tarkoittaa esimerkiksi sitä, että määrällisistä tutkimusmenetelmistä käytetään aineistonkeruuna jonkinlaista kyselyä, joka toteutetaan esimerkiksi paikan päällä ja vastaavasti laadullisista tutkimusmenetelmistä jonkinlaista haastattelua, joka toteutetaan esimerkiksi yksilöille. Aineiston analysointi ei ole toiminnallisessa opinnäytetyössä yhtä tarkkaa ja järjestelmällistä kuin tutkimuksellisissa opinnäytetöissä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9, 57-58.) Tämän opinnäytetyön toteutustavaksi on valittu toiminnallinen opinnäytetyö juurikin sen takia, että prosessissa sekä lopputuotoksessa tärkeänä on huomioida juuri käytännön toteutus.

Opinnäytetyön konkreettisena tuotoksena on laadittu opas (liite 10) Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunnalle, joka sisältää toiminnallisia menetelmiä, joita ohjaamalla henkilökunnan jäsenet voivat tukea oppilaiden keskinäistä vuorovaikuttamista tilanteissa, joissa oppilailta puuttuu tasavertainen yhteinen kieli. Oppaan toteutuksessa on suosittu toiminnallisen opinnäytetyön mukaisesti kokonaisilmeen luominen viestinnällisin ja visuaalisin keinoin, jotta siitä pystytään tunnistamaan tavoitellut päämäärät (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51). Oppaan toteutusta avataan tarkemmin alaluvussa 6.6.

6.1 Toiminnallisen opinnäytetyön prosessi

Tutkimuksen kulku etenee yleisesti asteittain alkaen alkuideasta jatkuen suunnittelulla. Tämän jälkeen tutkittavaan aiheeseen täytyy perehtyä ja aloittaa aineiston tuottaminen. Seuraavaksi aineisto analysoidaan ja lopuksi raportoidaan. Kaikkien vaiheiden välissä pidetään esillä myös tutkimuksen tutkimuseettiset kysymykset. Kaikista vaiheista kirjoitetaan tutkimuksessa tutkimuksen aikana. Tutkimusprosessin vaiheet ovat vuorovaikutuksessa keskenään eivätkä noudata

orjallisesti lineaarista mallia. Tutkimuksen idea voi myös muuttua prosessin edetessä ja prosessin eri vaiheet voivat kulkea limittäin ja täsmentää toinen toistaan. (Günther & Hasanen 2021.) Tässä opinnäytetyössä on edetty esimerkin tutkimusprosessin mukaisesti niin, että kaikki prosessin vaiheet ovat olleet vuorovaikutuksessa keskenään. Kaikki prosessin vaiheet ovat siis nähtävillä, vaikka niitä ei ole noudatettu vaihe vaiheelta.

Ensimmäisenä syntyi idea opinnäytetyöstä niin, että opinnäytetyön tilaajan kanssa keskusteltiin kehittämistarpeesta, jonka myötä syntyi tämän opinnäytetyön idea laatia opas. Tilaajalle ehdotettiin muutamaa vaihtoehtoa, joista päädyttiin tähän. Tämän jälkeen opinnäytetyön aiheesta luotiin ideapaperi ja hyväksynnän jälkeen alkoi opinnäytetyösuunnitelman sekä aineistonhallinnan työstäminen. Prosessin aikana on edetty opinnäytetyösuunnitelman mukaisesti, joskin se on prosessin edetessä tarkentunut lisää.

Aineistonkeruun suunnittelumateriaali ja tarvittavat luvat käytiin läpi tilaajan kanssa, jotta tutkimus noudattaa oikeita käytänteitä ja lakeja. Konkreettista tutkimuskysymystä täsmennettiin tilaajan ja opinnäytetyön ohjaajan kanssa opinnäytetyön yhteistyösopimus -palaverissa. Tuotoksen laadinta on ohjannut opinnäytetyötäni vahvasti, sillä se on tilaajalle kaikkein tärkein asia tämän opinnäytetyön kehittämistehtävän osalta. Prosessin loppuvaiheessa osaa tuotokseen laadituista menetelmistä testautettiin ja testaus havainnoitiin. Kaikki vaiheet on käyty myös läpi opinnäytetyön tilaajan edustajan kanssa ja lopuksi on kerätty myös palaute tutkimuksesta ja sen tuotoksesta.

Tämän opinnäytetyön ja sen tuotoksena syntyneen oppaan myötä on luotu paljon erilaisia kehittämisehdotuksia, joista osaa on testattu konkreettisesti. Kuitenkin kehittämisideoita ja jatko-toimenpiteitä on pohdittu opinnäytetyön lopussa. Opinnäytetyössä on hyödynnetty molempia menetelmiä, sillä eri menetelmien käyttöä voidaan tarkastella erilaisten tehtävien näkökulmasta, joiden tarkoituksena on tuottaa tietoa eri osapuolten näkökulmista sekä näkökulmista yleisesti (Huotari 2022). Opinnäytetyön prosessin vaiheita on avattu syvällisemmin seuraavissa luvuissa. Opinnäytetyössä on noudatettu sekä laadullisen eli kvalitatiivisen -, että määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmiä, jotka on avattu tarkemmin alaluvussa 6.3.

6.2 Tiedonhaku

Tämän opinnäytetyön tietoperusta on luotu rajaamalla opinnäytetyön aiheen ympäriltä keskeisiä teemoja, joiden mukaan on määritelty opinnäytetyön kannalta keskeisimmät käsitteet. Keskeisimmät käsitteet on määritelty ja suurimpana punaisena lankana on vuorovaikuttaminen. Vuorovaikuttamisen edistämistä on käsitelty toiminnallisten menetelmien näkökulmasta, jotka on jaettu kolmeen pääkategoriaan, jotka ovat leikki, pelit ja tukiviittomat. Tietoa on etsitty myös muuhun opinnäytetyön teoriatietoon esimerkiksi Google Scholarilla ja muulla internetissä tehynä tiedonhaulla.

Käsitteiden määrittelyä varten olen etsinyt useita kirjoja eri kirjallisuuden näkökulmista, tehnyt intensiivistä tiedonhakua jatkuvasti internetistä ja pyytänyt kirjallisuuslistaa informaatiokolta. Kirjoja olen etsinyt useista eri kirjastoista. Lisäksi olen hyödyntänyt esimerkiksi yhtä opinnäytetyötä ja yhtä pro gradu-tutkielmaa. Pehdyin myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen laatiin kouluterveyskyselyihin ja niiden koosteisiin. Tietoa etsiessä on käytetty tarkkaa lähdekriittisyyttä ja pyritty valitsemaan aina luotettavimmat lähteet. Kirjojen lähdekriittisyys on noussut esiin niin, että olen esimerkiksi tarkastanut sisältääkö kirjat luotettavien lähteiden lähdeviitteitä. Kirjalähteissä osa lähteistä on jo hiukan vanhentuneita, mutta koen, että niiden tieto on edelleen pätevää ja paikkansapitävää. Kirjat ovat olleet ammatillisesti päteviä.

Aineistonkeruumenetelminä oppaan luomiseen on käytetty pääosin kyselyitä, jotka teetettiin otokselle Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaista sekä haastatteluita, jotka toteutettiin kolmen Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunnan jäsenen kanssa. Tietoa kerättiin siis lisää näiden avulla. Näiden aineistonkeruumenetelmien avulla pyrittiin luomaan kokonaiskuva, jonka avulla pystyttiin toteuttamaan opas ja saada sen sisällöstä mahdollisimman hyvin tarpeeseen vastaava. Muissa alaluvuissa avataan syvällisemmin mitä aineistonkeruumenetelmillä ja sisällönanalyysillä saatiin ilmi opinnäytetyön kehittämistehtävän kannalta.

6.3 Menetelmät

Tähän opinnäytetyön oppaaseen tietoa on kerätty muun tiedonhaun lisäksi sekä määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmillä, että laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmillä. Määrällinen tutkimus voidaan määritellä myös tilastollisena tutkimuksena, jonka avulla pyritään selvittämään erilaisia kysymyksiä liittyen lukumääriin ja prosenttiosuuksiin. Ai-

neistonkeruussa määrällisen tutkimuksen metodeja ovat esimerkiksi standardoidut tutkimuslomakkeet, jossa on valmiita vastausvaihtoehtoja. Määrällinen tutkimus on hyvä kartoittamaan olemassa olevaa tilannetta, mutta se ei aina riittävästi selvitä syitä. (Heikkilä 2014, 15.) Tutkimus vaatii aina vähintään tutkittavan informoinnin. Mikäli tutkimuksessa käsitellään henkilötietoja, tarvitaan myös informaatio henkilötietojen - ja tutkimusaineiston käsittelystä sekä aineiston hävittämisestä. Tutkittavan suostumus on aina vapaaehtoinen ja suostumus annetaan tutkimuksesta annetun informaation varassa. (Kuula 2011, 99, 276.)

Laadullinen tutkimus auttaa ymmärtämään enemmän tutkimuskohdetta ja kohteen käyttäytymisen - sekä päätösten syitä. Laadullisessa tutkimuksessa rajataan tutkimus yleensä aina pienen määrään aiheeseen liittyviin tapauksiin, mutta tapaukset analysoidaan tarkasti. Laadullisessa tutkimuksessa ei turvauduta tilastollisiin yleistyksiin. Laadullinen tutkimus on oiva tapa tutkia silloin, kun halutaan kehittää toimintaa. Aineistonkeruu voi laadullisessa tutkimuksessa olla tutkimusta varten tuotettua äänimateriaalia tai kirjallista ja kuvallista materiaalia. Laadullisessa tutkimuksessa tietoa kerätään usein keskustelunomaisilla haastatteluilla, aihealueeseen rajatuilla teemahaastatteluilla tai ryhmähaastatteluilla. Haastatteluissa tyypillistä on vuorovaikutus, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat. Lisäksi tutkija voi laadullisessa tutkimuksessa kerätä aineistoa tekemällä havaintoja eri tavoin. (Heikkilä 2014, 15-16.)

Tässä opinnäytetyössä on käytetty määrällisen tutkimuksen menetelmistä kyselyitä, joissa suurin osa oli valmiiden vastausvaihtojen kanssa ja mukana oli myös muutama avoin kysymys. Kyselyiden kokonaisuudet olivat sekamuotoisia, sillä ne sisälsivät sekä suljettuja, että avoimia kysymyksiä (Heikkilä 2014, 50). Suurin osa kysymyksistä olivat siis suljettuja eli strukturoituja kysymyksiä, tarkoittaen sitä, että ne sisälsivät etukäteen laaditut vastausvaihtoehdot, joista vastaaja pystyi valita sopivimman. (Heikkilä 2014, 49). Laadullisen tutkimuksen menetelmistä on käytetty keskustelunomaisia haastatteluja sekä havainnointia. Kyselyitä tehtiin kolme erilaista: 1.-3, 4.-6. ja 7.-9. luokille, joista kaikki kyselyt liittyivät toisiinsa saman teeman ympärillä, mutta kysymykset ja vastausvaihtoehdot oli moduloitu vastaamaan ikätasoa paremmin. Kyselyihin vastasi osa Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaista. Haastatteluja teetettiin kolmelle (3) Kilpisen yhtenäiskoulun opettajalle. Havainnointi tuli esille, kun kävin testauttamassa tuotoksena syntyneen oppaan menetelmistä muutamaa kolmelle (3) opetusryhmälle. Testauksesta kysyttiin palautetta, jota ei kerätty kirjallisesti, vaan suullisesti ja peukkubarometrillä. Haastatteluissa ja kyselyissä on molemmissa perusideana ollut saada selville, mitä ihminen ajattelee ja miksi hän

toimii kuin hän toimii (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84). Tämän opinnäytetyön aineistonkeruutaustalla on ollut sama motiivi, eli saada esiin haastateltavien sekä kyselyyn vastaajien ajatuksia vuorovaikuttamisesta eri tasoilla sekä sitä, mikä heidän toimintansa taustalla on.

Kuvio 2: Aineistonkeruun osat ja niiden avainasiat. Grafiikka: Ronja-Maria Pakkanen (2024).

6.3.1 Kyselytutkimus

Kyselyitä teetettiin siis kolme erilaista ja niihin vastasi aina osa jokaiselta luokalta tai osa luokkien opetusryhmistä. Tässä opinnäytetyössä nämä käsitellään kuitenkin esimerkiksi termillä ”x-luokan oppilaat”, selkeyden vuoksi, vaikka vain osa on osallistunut tutkimukseen. Kyselyistä yksi toteutettiin paperisena 1.-3.luokan oppilaille 6, jossa oli viisi kysymystä. Kyselyistä kaksi toteutettiin digitaalisena; toinen 4.-6. luokan oppilaille 7, joka sisälsi 6 kysymystä ja toinen 7.-9. luokan oppilaille 8, joka sisälsi 8 kysymystä. Digitaaliset kyselyt toteutettiin Google Forms -lomakkeilla. Kyselyistä toteutettiin yksi paperisena, sillä luokkien opettajien mukaan ikätasoon nähden paperinen toteutus oli oppilaille selkeämpää ja helpompaa.

Kysymysrunko mukaili kaikissa kolmessa kyselyssä samoja teemoja, mutta kysymyksen asetelu oli vastaajien ikätasoon muokattu. Samoin suljetuissa kysymyksissä vastausvaihtoehdot

mukailivat vastaajien ikätasoa. Kaikissa kyselyissä kysyttiin vastaajan luokan numero, jotta tarvittaessa vastausmäärän pystyy verrata suostumuksiin, mutta vastaukset käsitellään tässä opinnäytetyössä ryhmittäin, jotka ovat 1.-3., 4.-6. ja 7.-9. luokan oppilaat. Kyselyiden vastausryhmien välillä on lukueroja. 1.-3. luokan kyselyyn vastasi yhteensä 39 oppilasta, 4.-6. luokan kyselyyn vastasi yhteensä 23 oppilasta ja 7.-9. luokan kyselyyn vastasi yhteensä 21 oppilasta. Vastausprosentit on mahdoton todeta sillä, kaikki oppilaat eivät olleet lomakkeiden jaon yhteydessä tai kyselyn toteutuksen yhteydessä paikalla, joten lukumäärät eivät ole selkeitä.

Kyselyihin vastaamiseen pyydettiin suostumus kirjallisena. Suostumus pyydetään osallistujalta sekä pääsääntöisesti alle 15-vuotiaiden huoltajilta (Kallinen & Pirskanen 2022, 188). Alle 15-vuotialta ei kysytty kirjallisesti suostumusta tutkimukseen osallistumiseen, mutta heidän suullinen kieltäytymisensä olisi ollut tarpeeksi riittävä jääväämään oppilaan kyselyyn vastaamisesta, mutta näin ei kertaakaan käynyt. 15-vuotta täyttäneen alaikäisen oma suostumus on riittävä, eikä tällöin tarvita huoltajan suostumusta (Kallinen & Pirskanen 2022, 188). Suostumuksen lisäksi toimitettiin tiedote tutkimuksesta, joko oppilaan huoltajalle tai 15-vuotta täyttäneelle itselle. Sekä oppilailla, että huoltajilla oli mahdollisuus esittää lisäkysymyksiä ja heidän oli mahdollista pyytää nähtäväksi seloste henkilötietojen käsittelystä.

Kilpisen yhtenäiskoulun alakoulu on yksijakoinen eli jokaista luokkaa on vain yksi opetusryhmä (Jyväskylä 2024a), joten tutkimustiedote sekä suostumuslomake huoltajille jaettiin jokaiselle alakoulun perusopetusryhmän oppilaalle. Oppilaat veivät molemmat laput huoltajilleen ja toimittivat allekirjoitetun lupalapun takaisin joko etukäteen omalle opettajalle tai säilyttivät niitä esimerkiksi pulpetissa siihen asti, että kysely tultiin toteuttamaan. Tutkimustiedote jäi huoltajille ja oppilaalle itselle.

Yläkoulun puolelta suostumuksen kysyminen toimi eri tavalla. Yläkoulun perusopetusryhmiä on Kilpisen yhtenäiskoulussa 25 (Jyväskylä 2024a), joista luvat toimitettiin osalle kahta 7. luokan opetusryhmää, kahdelle 8. luokan opetusryhmälle ja kahdelle 9. luokan opetusryhmälle. 7. luokan oppilaiden suostumuksen kysyminen toteutettiin samalla tavalla kuin alakoulun puolella, erona ainoastaan se, että alakoulun puolella kaikki saivat mahdollisuuden osallistua. Yläkoulun ollessa huomattavasti alakoulua suurempi, ei ollut järkevää teettää kyselyä kaikille 7.-9. luokkien oppilaille, vaan opetusryhmät valikoituivat opettajien kanssa yhteistyössä satunnaisesti aikataulujen puitteissa. Kyselytutkimus on toteutettu siis otantatutkimuksena. Otos tarkoittaa pienoiskuvaa, joka kuitenkin edustaa perusjoukkoa (Heikkilä 2014, 31). Otantaan on päädytty, koska tutkittava perusjoukko olisi ollut tässä tutkimuksessa liian suuri. Otanta on

yleisesti ottaen kannattavaa, jos esimerkiksi perusjoukko on liian suuri tai tutkimustietoja halutaan nopealla aikataululla. Otoksen on vastattava ominaisuuksiltaan perusjoukkoa ja otoksen yksilöiden tulee määräytyä satunnaisesti. (Heikkilä 2014, 31-32.) Tässä opinnäytetyössä puhutaan näistä kuitenkin yleistäen 7.-9.luokat, vaikka kaikki opetusryhmät eivät ole osallistuneet opinnäytetyön tutkimukseen.

8. luokan oppilaiden kysely toteutettiin suurimmaksi osin samoin tavoin kuin 1.-7. luokkien suostumuksen kysyntä. Osa 8. luokan oppilaista oli jo täyttänyt 15-vuotta, jolloin he saivat tiedotteen tutkimuksesta sekä suostumuslomakkeen vain itselleen täytettäväksi. Kaikille valikoituille 7.-9. luokkien opetusryhmien oppilaille jäi tiedote tutkimuksesta, joko itselle tai huoltajille. Alle 15-vuotiaat, eli 7. luokan oppilaat sekä osa 8. luokan oppilaista palauttivat allekirjoitetut suostumuslomakkeet kyselyn toteutuksen yhteydessä. 15-vuotta täyttäneet eli osa 8. luokan oppilaista ja 9. luokan oppilaat palauttivat joko kyselyn toteutuksen yhteydessä tai suostumuslomakkeiden jakamisen yhteydessä perehdyttyään niihin.

1.-3. luokan paperisessa kyselyssä kaikki viisi kysymystä olivat suljettuja kysymyksiä sisältäen vastausvaihtoehdot. Vastaajien luokka laitettiin eri kohtaan ylös, eikä se ollut numeroituna kysymykseksi. 4.-6. luokan kyselyssä oli 5 pakollista suljettua kysymystä, sillä luokka oli digitaalisessa kyselyssä vastausvaihtoehtona, sekä 1 avoimen kysymyksen, joka ei ollut pakollinen, vaan aiempaa vastausta mahdollisesti tarkentava kysymys. 7.-9. luokan kyselyssä oli 7 pakollista kysymystä, joista yksi oli avoin kysymys ja muut sisälsivät vastausvaihtoehdot. Näiden lisäksi oli myös yksi avoin, vapaaehtoinen kysymys, jolla pystyi halutessaan tarkentamaan edellistä vastaustaan.

Kyselyn ja haastattelun ero on selkeintä siinä, miten tiedonantaja toimii tiedonkeruun yhteydessä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85). 1.-3. luokkien oppilaiden kanssa kysely käytiin yhdessä kohta kohdalta läpi, jotta kaikki varmasti ymmärsivät kysymyksen sekä vastausvaihtoehdot. Vastaaminen tehtiin yhtä aikaa niin, että varmistettiin, että jokainen on vastannut jokaiseen kohtaan. 4.-6. luokan kyselyssä oppilaat saivat vastata omaan tahtiin, mutta jokainen kohta käytiin ohjeistuksen kanssa läpi ja vasta ohjeistuksen jälkeen oli sallittua palauttaa vastaukset. 7.-9. luokan kyselyssä oppilaat saivat kaikki vastata omaan tahtiin ja ohjeistus annettiin vain, mikäli oppilaille oli tarkentavia kysymyksiä. Jotta tämä määrällisen tutkimustavan osa-alue voi toteutua onnistuneesti, hyvät kysymykset ja oikea kohderyhmä toimivat tälle perusedellytyksinä (Heikkilä 2014, 46).

Kyselylomakkeen laadinta alkoi siitä, että opinnäytetyön aihetta varten tutkittiin teoriaa ja täsmennettiin sitä, mitä kyselyiltä halutaan saada. Suunnittelun yhteydessä tulee ottaa huomioon myös se, miten saatu aineisto tullaan käsittelemään. Kysymyksiä suunniteltaessa tulee käydä läpi, kuinka tarkkoja vastauksia halutaan ja kuinka tarkkaa tietoa on mahdollista saada. On myös tärkeää varmistaa, että tutkittava asia saa selvittämistä tukevaa tietoa kyselystä, ottaen myös huomioon taustatekijät sekä erilaiset muuttujat. (Heikkilä 2014, 45-46.) Kyselylomakkeen varmistaminen toteutettiin tässä opinnäytetyössä niin, että opinnäytetyön tilaajan edustajalta kysyttiin palautetta kyselylomakkeesta, jonka jälkeen lomaketta muokattiin palautteen perusteella.

Kyselyiden vastaukset analysoitiin mittaamalla vastausryhmien eroja. Mittaaminen tarkoittaa tilastotieteessä ominaisuuksien määrittämistä, joka voi olla esimerkiksi pelkästään eri asioiden luokitteluista (Heikkilä 2014, 81). Mittaamisesta käytettiin mitta-asteikkona luokitteluasteikkoa. Luokitteluasteikosta eli nominaaliasteikosta voidaan käyttää myös nimitystä laatueroasteikko. Luokitteluasteikko tarkoittaa sitä, että muuttujien arvoista voidaan erotella, mihin luokkaan kukin muuttuja kuuluu, mutta niitä ei voida järjestää mihinkään tiettyyn järjestykseen mitattavan ominaisuuden mukaan eikä muuttujien välisillä arvoilla voida suorittaa ollenkaan laskutoimituksia. Oleellista on havainnoida ainoastaan ovatko muuttujien arvot samanlaisia vai eivät. (Heikkilä 2014, 81.) Tässä tarkoituksessa tässä opinnäytetyössä muuttujat ovat aina kukin vastaajaryhmä ja heidän arvot ovat itse vastaukset. Kyselyiden tärkein motiivi oli saada oppilaiden ääni opinnäytetyön oppaan toteuttamiseksi kuuluviin.

Mittaamisen luotettavuuden arviointia varten on oleellista käyttää kahta käsitettä: validiteettia sekä reliabiliteettia (Heikkilä 2014, 177). Validiteetti kuvaa sitä missä määrin tutkimuksella on onnistuttu mittaamaan sitä, mitä piti. Kyselytutkimuksessa ensisijaisesti tärkein asia validiteetin näkökulmasta on se, olivatko kysymykset onnistuneita eli saadaanko niiden avulla ratkaisu. Validiteettia tulisikin tästä syystä arvioida etukäteen ennen kyselyn toteuttamista. Reliabiliteetti on kykyä tuottaa tuloksia, jotka eivät voi olla sattumanvaraisia ja se voidaan jakaa sisäiseen – sekä ulkoiseen reliabiliteettiin. Sisäinen reliabiliteetti on saman tilastoyksikön mittaamista useampaan kertaan, jotta voidaan todeta mittauksen reliaabeli. Ulkoinen reliabiliteetti kertoo siitä, olisiko mittaus mahdollista toistaa muissakin tutkimuksissa ja tilanteissa. Mikäli mittauksessa todetaan alhainen reliabiliteetti, alentuu väistämättä myös mittauksen validiteetti. Reliabiliteettia voidaan tarkastella jälkikäteen eikä se ole riippuvainen validiudesta. (Heikkilä 2014, 177-178.)

6.3.2 Haastattelu

Haastattelut ovat tässä opinnäytetyössä toteutettu yksilöhaastatteluina Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunnasta kolmelle (3) opettajalle. Haastattelut olivat toteutustavaltaan keskustelunomaisia haastatteluja eli toisin sanoen avoimia – tai syviä haastatteluja (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88). Haastatteluun kysyttiin osallistujia ensin suullisesti ja mikäli he kiinnostuivat aiheesta heille toimitettiin etukäteen eri materiaaleja. Haastattelun vastausprosentti on 75%, sillä haastatteluun kysyttiin neljää (4) henkilökunnan jäsentä, joista kolmen kanssa aikataulut saatiin sopimaan niin, että haastattelu pystyttiin toteuttamaan. Haastattelu sisälsi kuusi (6) kysymystä ja kysymykset lähetettiin haastateltaville etukäteen sähköpostitse. Haastattelujen yhteydessä ilmeni myös ennalta määräämättömiä jatkokysymyksiä. Haastattelut pidettiin kasvotusten ja nauhoitettiin. Haastateltaville lähetettiin myös etukäteen tiedote tutkimuksesta ja heille annettiin mahdollisuus kysyä lisäkysymyksiä. Tämän jälkeen haastateltavilta kysyttiin kirjallisesti paperilla suostumus tutkimukseen osallistumiseen, myös suostumuspaperi toimitettiin nähtäväksi etukäteen, vaikka se allekirjoitettiin vasta haastattelutilanteessa ennen haastattelun aloittamista. Tämän jälkeen toteutettiin itse haastattelu.

Haastatteluissa suurin etu on joustavuus (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85). Joustavuus tarkoittaa sitä, että esimerkiksi haastattelija voi toistaa kysymyksen uudestaan, selventää kysymystä ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Kysymyksiä ei useinkaan tarvitse esittää tietyssä järjestyksessä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.) Haastateltaville siis lähetettiin kysymykset etukäteen, joka on perusteltua, jos tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta aiheesta ja tiedonantaja pääsee tutustumaan aihepiiriin etukäteen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85-86). Tämän opinnäytetyön aineistonkeruu haastattelujen osalta oli siis syvän haastattelutavan hyödyntämistä. Syvässä haastattelussa käytetään avoimia kysymyksiä ja ennalta on määritelty ainoastaan aihe. Tällöin oleellista on, että tutkittavan aiheen viitekehys, eli jo tiedossa oleva tieto, ei määrää haastattelun suuntaa, vaan haastateltava saa puhua vapaasti niin, että haastattelija pitää huolen aiheesta pysymisestä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88-89.)

Sekä kyselyissä, että haastatteluissa on oleellista kysymysrunгон suunnittelu (Heikkilä 2014, 45). Haastattelun kysymysrunko (liite 9) määräytyi opinnäytetyön aiheen ympäriltä. Kysymykset olivat kaikki avoimia ja koskivat pääosin S2-oppilaiden opetusmetodeja, nonverbaaleja opetusmetodeja sekä opettajan omaa kokemusta oppilaiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta varsinkin tilanteissa, joissa oppilailta puuttuu tasavertainen yhteinen kieli. Etukäteen oli oletettavissa, että opettajilla on olemassa valmiiksi keinoja kommunikointiin, jos hän ei jaa oppilaan

kanssa tasavertaista yhteistä kieltä. Haastatteluista pyrittiin saamaan esiin selkeästi olemassa olevat keinot, jotta voidaan arvioida minkälaisia keinoja tarvitaan lisäksi. Tässä kohtaa tärkeänä oli saada oppilaiden keskinäinen vuorovaikuttaminen esiin, sillä tarkoituksena ei ole ollut kehittää opettajien ja oppilaiden välistä vuorovaikutusta. Haastatteluiden avulla on pystytty arvioimaan myös oppaan ajankohtaisuutta, jota avataan tarkemmin haastatteluiden analyysissä.

Haastattelurungossa oli teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun piirteitä, sillä kysymykset liittyivät tiettyihin teemoihin, joihin pyrittiin saamaan merkityksellisiä vastauksia opinnäytetyön aiheen mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87-88). Haastattelu oli silti luonteeltaan avoin -, eli syvähaastattelu teemahaastattelun piirteistä huolimatta, sillä haastattelussa annettiin haastateltavien kertoa kysymyksiin vastaukset omien havaintojen ja oman ymmärryksen mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 90).

Haastattelut äänitettiin ja litteroitiin nauhan perusteella. Litteroitavaa aineistoa syntyi yhteensä n. 45 minuutin verran. Litterointi tarkoittaa puheen ja muun toiminnan avaamista niin, että kaikki puhe ja toiminta puretaan kirjoitettuun tekstimuotoon (Kallio 2021). Litterointi on oleellinen osa laadullisen aineiston analyysiä. Keskeistä litteroinnissa on aina tunnistaa, kuinka tarkkaa litterointia tarvitaan, minkälaisiin kysymyksiin haetaan vastauksia ja mitä analyysimenetelmää käytetään. Yleisesti litterointi on kuvaus siitä, mitä litteroitavassa tilanteessa tapahtuu ja erityisesti, mitä siinä sanotaan. Esimerkiksi haastattelun litteroinnissa ollaan kiinnostuneita puheen sisällöstä, jolloin ei ole oleellista esimerkiksi haastateltavan tai haastattelijan takeltelu tai tauot. Myös haastattelijan kysymykset ja lauseet litteroidaan, jotta ymmärretään haastattelutilanteen sosiaalinen vaikutus. (Kallio 2021.)

Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysistä löytyy aina uusia kiinnostavia asioita, kuten esimerkiksi näkökulmia, joita ei etukäteen ole ajateltu (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104). Tämän opinnäytetyön litteroidut haastattelut teemoiteltiin, eli analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua. Teemoittelussa painottuu aina se, mitä jokaisesta teemasta on sanottu. Teemoittelussa aineisto pilkotaan sekä ryhmitellään teemaryhmien mukaan, jonka jälkeen pystytään vertailla aina jokaisen teeman esiintymistä aineistossa. Ennen kuin tarkat teemat ovat löytyneet, voidaan aineistoa ryhmitellä alustavasti esimerkiksi iän mukaan. Alustavan ryhmittelyn jälkeen aineistosta voidaan alkaa etsiä ja rajata eri teemoja, eli etsitään aineistosta eri näkemyksiä, jotka kuvaavat aina tiettyä teemaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105, 107.)

6.3.3 Havainnointi ja testaus

Tämän opinnäytetyön tuotoksena on syntynyt opas, joka sisältää toiminnallisia menetelmiä, joiden avulla Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunta voi tukea oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta tilanteissa, joissa oppilailta puuttuu tasavertainen yhteinen kieli. Osaa opasta varten luoduista menetelmistä on testautettu jokaisesta kyselyiden vastausryhmästä yhdelle opetusryhmälle. Eri opetusryhmille testautettiin eri menetelmiä. Testauksen yhteydessä tehtiin havainnointia menetelmien toimivuudesta. Havainnoin yhteydessä kysyttiin palautetta ja mielipiteitä sekä osallistujilta, että myös opetusryhmän opettajalta. Havainnointi oli luonteeltaan osallistuvaa havainnointia sekä osallistavaa havainnointia.

Havainnointi on laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä, joka voidaan jakaa piilohavainnointiin, osallistuvaan havainnointiin tai osallistavaan havainnointiin. Piilohavainnoinnilla tarkoitetaan havainnointia ilman osallistumista esimerkiksi tutkimusjoukkoon soluttautumalla. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on aktiivisesti mukana toiminnassa tutkittavien kanssa ja näin ollen sosiaalisista vuorovaikutussuhteista muodostaa merkittävä osa tiedonhankintaa. Osallistava havainnointi painottaa ihmisen kokemuksen kautta syntynyttä tietoa. Osallistavassa havainnoinnissa tutkija toimii aktiivisesti tutkittavien kanssa tutkimustilanteissa, mutta siinä pyritään mahdollistamaan osallistujien osallistuminen niin, että he pystyisivät jatkamaan toimintaa ilman tutkijan läsnäoloa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 93-95.) Tässä opinnäytetyössä on käytetty sekä osallistuvaa -, että osallistavaa havainnointia.

Osallistuva havainnointi toteutui tämän opinnäytetyön osalta niin, että pidin itse oppitunnin aina sen tunnin testautettavilla metodeilla, joten tilanteessa tutkija on ollut aktiivisesti mukana toiminnassa, jolloin myös vuorovaikutustilanteet ovat olleet suuri osa tuntia. Osallistava havainnointi taas toteutui puolestaan siten, että pääideana oli luoda menetelmiä, joita Kilpisen yhtenäiskoululla voidaan hyödyntää opinnäytetyön tuotoksen avulla, jolloin havainnointi on suoritettu osittain niin, ettei tutkijan läsnäolo ole pakollista aina kyseisen toiminnan jatkuvuuden kannalta.

6.4 Kyselyiden analysointi ja tulokset

Kyselyihin vastasi siis yhteensä 83 oppilasta Kilpisen yhtenäiskoulusta, joista 1.-3. luokkalaisten kyselyyn vastasi 39, 4.-6. luokkalaisten kyselyyn 23 ja 7.-9. luokkalaisten kyselyyn 21 oppilasta. Tässä opinnäytetyössä käsitellään kyselyiden vastaukset ryhmittäin. Kyselylomakkeet

löytyvät liitteistä 6, 7 ja 8. Kyselyiden tavoitteena oli saada oppilaiden ääni kuuluviin opinnäytetyön oppaan toteuttamiseksi, sillä keskiössä on juuri oppilaiden keskinäinen vuorovaikuttaminen. Opinnäytetyön luotettavuuteen vaikuttaa olennaisesti se, että myös kohderyhmää on kuultu eikä ainoastaan henkilökuntaa, vaikka opinnäytetyön konkreettinen tuotos onkin luotu henkilökunnalle. Kyselyissä käsiteltiin epäsuoria henkilötietoja, sillä vastaajien luokka-aste on kysytty kyselyssä, vaikka se ei tulekaan esille opinnäytetyössä, sillä vastaukset käsitellään vastausryhminä. Kerätyt henkilötiedot hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua.

1.-3. luokkien kysely toteutettiin paperisena, joten vastauksissa on myös epäselviä vastauksia muiden joukossa. Ohjeistuksena lomakkeen täyttöön oli ympyröidä yksi (1) sopivimmalta tuntu vastausvaihtoehto, mutta paperisen toteutuksen myötä vastaajat pääsivät helposti poikkeamaan ohjeistuksesta, jonka seurauksena syntyi muutama epäselvä vastaus, jotka kerrotaan vastausprosenttien yhteydessä. 4.-6. ja 7.-9. luokkien kyselyt on teetetty digitaalisena, jossa vastausvaihtoehtoja on asetusten avulla pystytty rajata, joten epäselviä vastauksia ei ole syntynyt. Avoimissa vastauksissa on tietenkin ollut mahdollista syntyä epäoleellisia ja/tai asiattomia vastauksia. Tähän opinnäytetyöhön on poimittu ainoastaan asialliset ja oleelliset vastaukset. Kaikki kyselyt teetettiin maaliskuun 2024 aikana Kilpisen yhtenäiskoululla. Kyselyiden analysoinnissa käytetään pienestä vastaajamäärästä huolimatta prosenttilukuja, sillä näkemykseni mukaan se suojaa selkeämmin sitä, ettei voida päätellä kuka on vastannut mitä, mihinkin kohtaan. Prosenttiluvut ovat pyöristetty tasaluvuiksi.

1.-3. luokan oppilaista 67 % vastasi, että hänellä on koulussa kavereita, joiden kanssa hän ei jaa samaa äidinkieltä ja 33,3 % vastasi samaan kysymykseen ei. Kyselyn toteutuksen yhteydessä kerrottiin, että kaveri tarkoittaa tässä asetelmassa henkilöä kenen kanssa on tekemisissä koulu- maailmassa. Jokaiselta luokalta löytyy S2-oppilaita, joten lukemat eivät välttämättä ole paikansapitäviä, sillä vastaajat ovat voineet käsittää ”kaveri”-termin eri tavalla keskenään. Kysely sisälsi yhden kysymyksen, jossa vastausvaihtoehdot olivat hymiöitä. Vaihtoehtoina oli hymynaamainen hymiö, suruhymiö ja neutraalihymiö. Hymiön ympyröimällä oppilaat kertoivat, miltä heistä tuntuu puhua tai leikkiä kaverin kanssa, jos heillä ei ole yhteistä kieltä. Vastausryhmästä 33 % ympyröivät hymynaaman, 56 % neutraalin hymiön, 8 % suruhymiön ja epäselviä vastauksia oli 3 %. Kyselyn toteutuksen yhteydessä oppilaille avattiin hymiöiden merkitystä lisää kertomalla, minkälaisia tunteita hymiön taakse voi kuulua. Esimerkit on havainnollistettu alla olevaan kuvioon.

Oppilailta kysyttiin, mitä he tekevät tilanteessa, jossa vastapuoli ei puhu samaa kieltä vastaajan kanssa. Esimerkkitalanteeksi heille kerrottiin välituntitilanne. Vastaukseen oli valmiita vaihtoehtoja, jotka oli laadittu ottaen huomioon minkälaisia toimintatapoja 1.-3. luokkalaisilla oppilaille voi tässä ikävaiheessa olla. Vastausryhmästä 15% vastasivat hakevansa paikalle aikuisen, 36 % kokeilevansa puhuvan englantia, 5 % yrittävänsä viittoa. Samaan kysymykseen 39 % vastasi ettei tiedä, mitä tehdä sellaisessa tilanteessa ja epäselviä vastauksia muodostui 5 %. Vastaajista 51 % vastasivat, että heille on kerrottu, mitä sellaisessa tilanteessa voi tehdä ja 44 % ettei heille ole kerrottu. Epäselviä vastauksia muodostui 5 %. Oppilaille kerrottiin, että lähtökohtaisesti he voivat miettiä onko heille koulussa kerrottu, mitä sellaisessa tilanteessa voi tehdä, jos vastapuoli ei puhu kanssasi samaa kieltä, mutta mikäli heillä on tieto ja toimintapa luotuna jotain muuta kautta, on sallittua vastata kysymykseen, että hänelle on kerrottu, mitä pitää tehdä.

4.-6. luokkien kyselyssä oli suurimmalta osin samat kysymykset kuin 1.-3. luokilla, mutta sanojen asettelu ei ollut yhtä yleistettyä ja yksinkertaistettua. Vastaajista 57 % kertoivat, että heillä on koulussa kavereita, jotka eivät puhu heidän kanssa samaa äidinkieltä ja 44 % vastasi tähän ei. Myös heille on kuvailtu mitä ”kaveri”-termillä tässä kohtaa tarkoitetaan, mutta on silti mahdollista, että vastaajat jättävät luokkakaverin ja oman henkilökohtaisen kaverin tai ystävän välisen rajan suureksi. Oppilailta kysyttiin tässäkin kyselyssä mitä he tekevät tilanteessa, jossa vastapuoli ei puhu samaa äidinkieltä. Esimerkiksi kuvailtiin välituntitilanne. Tämän kyselyn vastausvaihtoehdot olivat erilaiset kuin 1.-3. luokkien kyselyssä. 9 % vastasivat hakevansa paikalle aikuisen, 35 % puhuvansa englantia ja 30% käyttävänsä apuna (Google) kääntäjää. Vastaajista 13 % vastasivat, etteivät he tiedä mitä sellaisessa tilanteessa voi tehdä. 13 % vastaajista vastasi ”joku muu, mikä” -vaihtoehdon. Vastaustaan pääsi tarkentamaan. Selkeimpänä tarkentavasta kysymyksestä löytyi vastausvaihtoehtona elekielen hyödyntäminen ja paikalta poistuminen, jos kommunikointi ei onnistu. Vastaajista 70 % vastasi, että heille on kerrottu tai opetettu, mitä silloin voi tehdä, jos vastapuoli ei puhu kanssasi samaa kieltä. Vaihtoehtoisesti 30 % vastasi, ettei heille ole kerrottu tai opetettu kyseiseen tilanteeseen toimintamallia. Myös tämän kyselyn toteutuksessa oppilaille kerrottiin, että lähtökohtaisesti he voivat miettiä onko heille koulussa kerrottu, mitä sellaisessa tilanteessa voi tehdä, jos vastapuoli ei puhu kanssasi samaa kieltä, mutta mikäli heillä on tieto ja toimintapa luotuna jotain muuta kautta, on sallittua vastata kysymykseen, että hänelle on kerrottu tai opetettu, mitä silloin voi tehdä.

7.-9. luokkien kyselyssä kysymysrunko oli teemaltaan samanlainen kuin 4.-6. luokan kyselyssä, mutta sanojen asettelu ei ollut yhtä pelkistetty. Samoin 7.-9. luokilta kysyttiin myös perusteluja. 7.-9. luokkalaisista 29 % vastasi, että heillä on koulussa ystäviä jotka ovat monikielisiä tai eivät puhu lainkaan vastaajan kanssa samaa äidinkieltä. 71 % vastasi samaan kysymykseen, ettei heillä ole sellaisia ystäviä. Tähän kyselyyn oli täsmennetty yhteisen äidinkielen lisäksi myös monikielisyys, sillä aineistossa on hyvä saada myös otettua huomioon monikielisyys äidinkielen lisäksi. Vastaajista 43 % vastasi, että on vaikeaa toimia tilanteessa, jossa vastapuoli ei puhu vastaajan kanssa samaa äidinkieltä ja 57 % vastasi, ettei se ole vaikeaa.

7.-9. luokkien kyselyssä kysyttiin myös, miten he toimivat vuovaikutustilanteissa, joissa ei jaeta yhteistä kieltä. Vastausvaihtoehtoja oli vähemmän kuin alakoululla, sillä oletuksena on esimerkiksi, että yläkoululainen ei hae aikuista paikalle. Vastausvaihtoehtoisissa on otettu siis huomioon ikätaso. Vastaajista 76 % vastasivat puhuvansa englantia, 19 % käyttävänsä kääntäjää ja 4,8 % ”joku muu, mikä”, joka tarkennettiin seuraavassa kysymyksessä. Muita vaihtoehtoja olivat elekieli ja kaverilta avun pyytäminen. Tämän kyselyn vastaajista 24 % vastasivat, että heille on kerrottu tai opetettu kouluaijana, miten he voivat toimia tilanteissa, joissa ei jaeta osapuolten kanssa samaa kieltä. 76 % vastasi, ettei heille ole kerrottu tai opetettu keinoja. Tähän kyselyyn oli kysymyksenasettelussa täsmennetty, että kyse on kouluaijana saadusta opeista.

Kaikissa kolmessa kyselyssä kysyttiin, haluavaisitko vastaajat oppia lisää keinoja vuorovaikutuksen tukemiseen jo olemassa olevien toimintatapojen lisäksi. 43 % vastasivat haluavansa oppia muita keinoja ja 57 % etteivät halua oppia muita keinoja. 7.-9. luokkalaisten kyselyssä oli pakollista perustella avoimeen kysymykseen, miksi he vastasivat kyllä tai ei. Tässä kohtaa kuvaillaan kaikki aiheeseen liittyvät perustelut. Perusteluina 29 % vastasi omin sanoin, etteivät he koe tarvetta muille keinoille, 10 % eivät tienneet perustelua, 14 % perusteluista olivat yleisesti kielteisiä ja 14 % perustelivat omin sanoin, että olemassa olevat keinot ovat riittäviä. Perusteluista 29 % olivat myönteisiä, joihin lukeutui muun muassa halu osata viittoja, olla valmiina erilaisiin kommunikointitilanteisiin, helpottaa muihin tutustumista ja helpottaa yleisesti kommunikointia.

Kyselyiden luotettavuuteen vaikuttaa se, että kyselyiden toteutuksen yhteydessä on annettu ohjeistus ja havainnollistavia esimerkkejä. Eri ikätasoon nähden ohjeistus on ollut erilaista, joten on mahdollista, että jotkin vastaajaryhmät ovat saaneet joihinkin kysymyksiin ohjeistuksen tai lisäkysymysten ansiosta enemmän selkeyttä, joka on vaikuttanut vastaajan valitsemaan vas-

tausvaihtoehtoon. Samoin havainnoin, että ohjeistaessani 1.-3. luokalle kysymystä, jossa vastausvaihtoehtona oli kolme erilaista hymiötä, käytin tottumuksesta hymiöiden sijaan termiä ”hymynaama” tajuamatta, että terminä ”hymynaama” saattaa ohjata nuorimpia lapsia ympyröimään juuri konkreettisen hymynaaman. Yleisesti ottaen ”kaveri” tai ”ystävä” voi ajaa myös vastauksessa yksilöitä erilaisiin tulkintoihin, joten vastausten linja ei välttämättä ole yhteneväinen. Lisäksi luotettavuuteen vaikuttaa se, ovatko esimerkiksi 15-vuotta täyttäneiden nuorten vastausmotiivina toiminut se, ettei heidän tarvitse hetkeen osallistua opetukseen tai oppimistehtäviin. 15-vuotta täyttäneet saivat päättää itse osallistumisestaan, mutta myöskään heitä ei ole houkuteltu osallistumaan vaan osallistumisen vapaaehtoisuutta on painotettu myös heille.

6.4.1 Kyselyiden tulokset

Kyselyiden vastausprosenttien avulla voidaan vetää erilaisia johtopäätöksiä. Vastaajaryhmistä 1.-3. luokkien ja 4.-6. luokkien kyselyissä yli puolet vastasivat, että heille on kerrottu tai opetettu, mitä he voivat tehdä tilanteessa, jossa vastakkainen osapuoli ei puhu samaa kieltä. 7.-9. luokkien kyselyssä yli 70 % vastasi, ettei heille ole kerrottu tai opetettu kouluaikana kyseistä asiaa. 7.-9. luokkien kyselyyn oli itse kysymykseen täsmennetty kysymyksen liittyvän koulu-aikaiseen opiskeluun, mutta muille vastausryhmille ohje kerrottiin suullisesti.

Oma hypoteesini ennen kyselyiden toteuttamista olisi ollut päinvastainen ja olisin olettanut juuri 7.-9. luokkien kyselystä tulevan selkeästi esille, että heillä on tieto, miten silloin voi toimia. Tästä voidaan päätellä, että nykyään esimerkiksi opetuksessa painotetaan tämän kaltaisia asioita ja/tai kaikkien oppilaiden keskinäinen vuorovaikuttaminen on yleisempää kielestä riippumatta alakoulun puolella. Tätä väitettä tukee myös se, että kysyttäessä onko vastaajalla koulussa kavereita tai ystäviä, joiden kanssa hän ei jaa samaa äidinkieltä, vastasi tähän myönteisesti 1.-3. luokkien kyselystä 67 %, 4.-6. luokkien kyselystä 57 %, kun taas 7.-9. luokkien kyselystä näin vastasi vain 29 %.

Selkeimpänä tuloksista on saatu kehittämisidean punainen lanka. Kyselytutkimusten tulosten myötä on huomattavissa selkeä prosentuaalinen ero siinä, onko oppilaille tietoa toimintamalleista tilanteisiin, joissa molemmat vuorovaikutuksen osapuolet eivät jaa keskenään tasaverstaista yhteistä kieltä. Vastausprosenttien perusteella voidaan todeta, että yläkoulun oppilaat tarvitsevat selkeämpää ohjeistusta ja toimintatapoja tällaisiin tilanteisiin. Tietenkin on hyvä muistaa, että kyseessä on otantatutkimus, joten otoksena on vain murto-osa kaikista Kilpisen yhteiskoulun oppilaista.

Kyselyiden tulokset näkyvät tuotoksessa, eli oppaassa eri tavoin. Kyselyiden avulla on saatu oppaan perustarve esille, mutta kyselyt ovat myös vahvasti ohjanneet sitä, mihin suuntaan opasta viedään. Kyselyiden tuloksista on arvioitu, mitä keinoja oppilaat käyttävät jo valmiiksi, jotta voidaan päätellä, minkälaisille menetelmille on suurin tarve oppaan sisällössä. Esimerkiksi on voitu verrata kyselyissä yhden kysymyksen vastausvaihtoehtoista eniten ja vähiten vastausmäärällisesti saatuja tuloksia ja päätellä näin, minkälaiselle on suurempi tarve oppaassa. Samoin tähän liittyy olennaisesti se, minkälaisia toiveita esimerkiksi 7.-9. luokkalaiset ovat kyselyissään kertoneet vuorovaikutuksen keinojen harjoitteluun. Konkreettisenä esimerkkinä tästä on viittomien opettelu, jonka myötä oppaaseen on luotu tukiviittomaharjoitteita.

6.5 Haastatteluiden analysointi

Haastatteluihin siis osallistui kolme Kilpisen yhtenäiskoulun opettajaa. Myös tässä on hyödynnetty otantaa, sillä koko henkilökunta perusjoukkona olisi ollut liian suuri. Haastatteluissa tuli ilmi epäsuoria henkilötietoja, sillä haastattelussa tuli ilmi, opettaako kyseinen opettaja ala- vai yläkoulussa tai kenties molemmissa. Kerätyt henkilötiedot hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Haastattelun kysymysrunko on nähtävissä tarkemmin liitteessä 9. Haastatteluiden analyysissä käytetään anonymiteetin säilyttämiseksi tunnisteita H1, H2, H3, jotka tarkoittavat esimerkiksi ”Haastateltava 1” ja niin edelleen. Haastateltavien identiteetit ovat tiedossa opinnäytetyön tekijällä.

Haastattelujen suurin tavoite oli saada ammatillista tietoa opettajilta liittyen vuorovaikutuskeinoihin tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa. Tämä oli oleellista varsinkin, kun opinnäytetyön konkreettinen tuotos on luotu Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunnalle. Näin pystyttiin siis todeta minkälaisia keinoja heillä on jo käytössä ja tarpeen mukaan sekä syventää niitä, että luoda uusia olemassa olevien rinnalle. Tarkoituksena ei ole ollut tuottaa opasta niin, että se sisältää henkilökunnalle itsestäänselvyksiä, vaan, että he saavat nopeasti eri vuorovaikutustaitojen tukemista auttavia menetelmiä lisäksi. Opettajien keinot ovat helposti olemassa opettajan ja oppilaan välisen vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi, ja oppaassa pyritäänkin tuomaan opettajien olemassa olevia keinoja näkyviin niin, että ne varioidaan oppilaiden keskinäisen kommunikaation tueksi.

Haastattelut ovat näkemykseni mukaan todella luotettavia, sillä niihin vastaajat ovat korkeakoulutettuja alan ammattilaisia. Haastateltavilla oli paljon yhteneviä vastauksia keskenään, liittyen esimerkiksi käytössä oleviin S2-oppilaiden opetusmetodeihin.

Mä yritän tota noin niin opettaa sillä tavalla, että lapset pääsisi käyttämään kieltä mahdollisimman paljon ja monesti, kun mä opetan * luokkaa, niin tämän ikäiset nauttii hirveästi, kun on semmoisia toiminnallisia menetelmiä (H1).

Paljon tämmöistä visuaalista, joko esimerkiksi kuvien tai taulumuistiinpanojen avulla, että niillä on tavallaan jotain moninaista infoa saatavilla, että ne näkee ja ne kuulee samaan aikaan (H2).

Sitten on Google-kääntäjä jonkin verran käytössä, että jos siellä on niin, että selkokielellä ei joku tehtävänanto, vaikka avaudu, niin sitten otetaan kuva ja käännetään siihen oppilaan kielelle. Eli se selkokieli on, niinku ensisijainen. (H3.)

Vastaavasti jokainen haastateltava nosti esiin erilaisia tärkeitä havaintoja siitä, miten oppilaiden keskinäiset vuorovaikutustaidot ja -suhteet heijastuvat opetustilanteisiin.

Jos on jotakin ikävää tapahtunut välitunnilla tai joku puhuu, että kaikki ”noi, jotka puhuu tommoisista kieltä” tai ”on ton maalaisia” - niin ne on ihan huonoja. Joo totta kai se asenne, jos se on semmoisen lapsi jostain imaissut itselleen niin näkyy siellä, niin mä kyllä myöskin siihen puutun, että hei et sä et voi sanoa tuolla tavalla sanoa, että hän harjoittelee tätä kieltä tai hän harjoittelee näissä tilanteissa toimimista. Ja sitten toki varmaan on sitten se, että jos ei saa sanottua mitä haluaa ja ei välttämättä sitten lapsilla keskenään puhelimiakaan saa olla käytössä koulupäivän aikana, niin sitten, jos on joku asia, minkä haluaisi saada kaverille sanottua ja sitten ei jotenkin tiedä sitä sanastoa, niin sitten se voi olla vähän hankalaa. (H3.)

Yllä olevasta vastauksesta voidaan päätellä, että koulukiusaaminen on yhteydessä siihen, jos keskinäisessä vuorovaikuttamisessa on puutteita. Näin ollen näkemykseni mukaan opas on hyvin tärkeä, sillä sen menetelmien avulla pienennetään oppilaiden keskinäistä kielellistä eroa. Yksi tärkeä havainto, joka yhdessä haastattelussa nousi esiin, koski sitä, miten vuorovaikuttamisen kynnys näkyy käytännössä.

Luokassa, kun lähtökohtaisesti se kieli ei oo mikään ratkaisutekijä, että kenen kanssa tehdään töitä tai kenen kanssa ei tehdä töitä, niin tavallaan huomaa kyllä joistakin oppilaista sen, että jos on ryhmässä sitten, vaikka henkilön kanssa, joka ei puhu suomea niinku äidinkielenään, niin siinä saattaa olla vähän semmoinen tavallaan pieni kynnys.

Tai sitten heillä saattaa olla vaikka semmoinen ennakko-oletus, että okei he ei saa välttämättä omaa ääntään kuuluviin tai he ei osaa selittää tätä asiaa tarpeeksi tässä ryhmässä, kun en puhu samaa kieltä toisen kanssa. (H2.)

Tämä on olennainen huomio, sillä oppaan yksi tärkeä tavoite onkin madaltaa oppilaiden vuorovaikuttamisen kynnyistä ja tästä vastauksesta voidaan päätellä sen olevan ajankohtaista. Oppilailta oli kysytty kyselyissä, että onko heille kerrottu, mitä he voivat tehdä, jos heiltä puuttuu kommunikointitilanteessa yhteinen kieli. Kysymykseen liittyen, nousi yhdessä haastattelussa tärkeä huomio koskien sitä, että monesti vuorovaikuttamisen taito on olemassa oppilailla, mutta he eivät vain tiedosta sitä.

Vaikka sen tietää, niin ei sitä välttämättä ole sanottu, koska ehkä ne vaan sitten jotenkin oppii kopioimaan sen, kun on niin monta kertaa demonstroitu, että ”tule tänne” ja sit ne on vaan. Että kyllä mä, niinku tässä luokassa huomaan, että hirveän monet, joilla on muutenkin niinku semmoista empatiaa ja sitä semmoista, on kaveritaitoja, niin he ihan luonnostaan esimerkiksi hidastaa puhetta ja viittoen näyttää toiselle. (H1.)

Haastateltavilta kysyttiin, miten heidän mielestä oppilaat tarvitsevat tukea keskinäiseen vuorovaikutukseen. Tähän on nostettu tärkeimmät ja oppaan kannalta oleellisimmat huomiot.

Just, että voi touhuilla kuitenkin jotain, just pelata vaikka jotain korttia tai muuta, jos sattuu ole semmoinen hetki. Että sellaiseen olisi aikaa esim. Mut siis semmoisen vaan, että niinku uskaltaa käydä pyytämässä vaikka kynää lainaksi. (H3.)

Vuorovaikutus jos pelaa, niin tää pätee ihan, että onko kaikki suomenkielisiä vai onko just joukossa monikielisiä. Mutta tavallaan yhteisöllisyshän lisääntyy sen myötä, mitä enemmän sitä kommunikaatiota ja tavallaan keinoja vuorovaikuttaa on, että ehkä tässäkin luokassa, niin vois olla, että se yhteishenki saattais nousta ja, että tavallaan se ei rajoittuisi välttämättä sitten pelkästään koulumaailmaan, vaan ne vois saada siirrettyä sitä yhdessäoloa myös sitten vapaa-ajalle, kun ne huomaa ”okei, et ei tää olekaan mitenkään mahotonta vaikuttaa”. (H2.)

Jos tulee luokkaan useampi, jotka ei puhu suomea, mutta puhuu sitä niinku yhteistä kieltä, niin silloin on vaikeampaa löytää kavereita ihan näistä kantasuomalaisista, koska

helposti lapset hakeutuu niitten kanssa leikkimään joiden kanssa puhutaan sitä samaa kieltä (H1).

6.5.1 Haastatteluiden tulokset

Kyselyiden tulokset ovat ohjanneet vahvasti sitä, minkälaisia menetelmiä oppaaseen on tullut. Puolestaan haastatteluista voidaan päätellä erilaisia tuloksia, joista oleellisena oppaan kannalta saadaan syitä sille, miksi opas on tärkeä ja miksi vuorovaikutustaitoja pitää tukea. Haastatteluista pystytään havainnoida, että vuorovaikutuksen puutteellisuus näkyy juuri oppilaiden keskinäisissä ihmissuhteissa, liian korkeana vuorovaikuttamisen kynnyksenä, mahdollisena kiusaamisena ja yhteishengen puutteena.

Haastatteluiden tulokset ovat näkyvissä oppaassa niin, että menetelmiä on suunniteltu vastamaan näiden puutteiden tarpeisiin. Menetelmissä yhdistyvät sekä oppilaiden, että opettajien omat äänet, luoden oppaan kokonaisuuden. Haastatteluiden tulokset ovat merkittäviä sen kannalta, että saadaan tilaajan nykytilanteesta selkeä kuva henkilökunnan näkökulmasta, jotta tämä kehittämistehtävä voi vastata mahdollisimman hyvin tilaajan tarpeeseen.

Selkeimpänä tuloksena voidaan saada esiin se päätelmä, että oppaalle on olemassa suuri tarve ja se voi onnistuessaan ratkaista monia ongelmia, ehkäistä konflikteja ja lisätä yhdenvertaisuutta. Nämä kaikki asiat ovat yhteydessä myös osallisuuden tunteeseen ja sen edistämiseen, kuten aiemmin tässä opinnäytetyössä on avattu niihin vaikuttavia tekijöitä.

6.6 Oppaan toteutus

Konkreettisen tuotoksen, eli oppaan, tekemistä ohjasi vahvasti aineistosta saatu tieto, joka tuki tietoperustassa esille tullutta teoretietoa. Oppaan menetelmät, eli harjoitteet, ovat valikoituneet niin, että ne menevät johonkin kolmesta vuorovaikutuksen edistämisen toiminnallisten menetelmien luokittelemistani pääkategorioista, eli peleihin, leikkeihin tai tukiviittomiin. Tukiviittoman sijasta voitaisiin käyttää myös kehonkieltä tai elekieltä, mutta teoreettisen tiedon näkökulmasta koin oleellisemmaksi rajata sen tukiviittomiksi. Oppaan menetelmillä kaikilla yhteistä on se, että niiden pääasiallisena tavoitteena on edistää oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta, eli edistää oppilaiden vuorovaikutustaitoja.

Oppaan menetelmistä juuri missään ei ole puhuttu kieli pääasemassa, vaan nimenomaan puhetta tukevat keinot nousevat tärkeimpänä esiin. Menetelmät saattavat tukea esimerkiksi kehonkieltä

ja eleitä, muita tapoja ilmaista itseä ilman puhetta sekä tukiviittomaharjoitteita. Menetelmiä voi hyödyntää myös ryhmäytyksessä. Koska menetelmät voivat vähentää kielellistä eriarvoisuutta minimoimalla puheen merkitystä, lisätä yhdenvertaisuutta laittamalla kaikki osallistujat kielestä riippumatta samalle tasolle, joka puolestaan tukee osallisuutta, on sillä merkittävä yhteiskunnallinen vaikutus. Lisäksi se voi madaltaa keskinäistä vuorovaikuttamista eri keinoin, kun osallistujat oppivat tukemaan ja korvaamaan puhetta eri tavoin, kuten esimerkiksi elehtien.

Kyselyaineistosta nousi esiin esimerkiksi 7.-9. luokkien kyselyssä halu osata viittoa kommunikointi tilanteissa, joten tämä on myös oppaassa konkreettisena harjoitteena. Samoin elehtiminen nousi vastauksissa esiin, joten sitä on painotettu useammassa oppaan harjoitteessa. Yllättävän suuressa osassa vastauksia oli se, ettei kaikki oppilaat tienneet, miten he voisivat toimia tilanteissa, jossa he eivät puhu vastapuolen kanssa yhteistä kieltä. Kaikki oppaan menetelmät tukevat vuorovaikutustilanteita ja oppaan käyttöönoton onnistuessa kaikille menetelmissä mukana tekeville oppilaille on selkeämpää, miten puhekieltä voi tukea ja/tai korvata.

Haastatteluista nousi esiin muun muassa se, miten osa oppilaista saattaa jännittää kommunikointia, jos tietää ettei jaa tasavertaista yhteistä kieltä toisen oppilaan kanssa. Näin ollen voidaan päätellä, että tärkeää on saada oppilaiden kynnystä keskinäiseen vuorovaikutukseen madallettua, mikäli keskinäinen vuorovaikutus tuntuu hankalalta tai jännittävältä. Oppaan menetelmät ovatkin näin ollen matalan kynnyksen toimintoja, jotta huomataan, että pienillä asioilla voidaan helpottaa ja tukea kommunikointia. Tällaisia matalan kynnyksen mahdollistavia asioita voivat olla esimerkiksi katsekontaktin ottaminen, kuvien hyödyntäminen sekä elekielen käyttäminen.

Haastatteluista nousi esiin myös miten oppilailla saattaa olla tämän teeman tiimoilta vahvojakin ennakko-oletuksia esimerkiksi siitä ymmärtääkö toinen oppilas itseä tai toisin päin, mikä saattaa näkyä esimerkiksi ryhmätöissä heikkona kommunikaationa tai kokonaan sen puuttumisena. Siksi oppaan menetelmissä on otettu huomioon juuri kommunikoinnin tukeminen, jotta vuorovaikutusta saadaan vahvistettua ja osallisuutta edistettyä. Menetelmien joukoissa on harjoitteita, joiden avulla esimerkiksi tuetaan omaa tarinankerrontaa piirtämällä, jotta oman äänen kuuluviin saaminen olisi mahdollista myös ilman puheen ensisijaisuutta.

Kaikki tämän opinnäytetyön aineistot tukevat toisiaan, joiden yhdistelmällä on luotu konkreettiseksi tuotoksi opas Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunnalle. Koska opas on laadittu tilaajaan tarpeeseen, on ollut oleellista kuulla sen käyttäjiä ja kohderyhmää etukäteen.

Oppaan menetelmät on yhdistelmä minulla itsellä tiedossa olevissa leikeistä ja peleistä, joita on muokattu teorian ja aineistonkeruun perusteella tilaajan tarpeeseen sopivaksi kohderyhmän huomioivalla tavalla. Tukiviittomat eivät olleet tiedossa etukäteen, vaan se oli uutta tietoa itsellenikin. Menetelmät eivät vaadi toteuttamiseen ohjaajuutta tai koulutusta, vaan ne on suunniteltu niin, että ne voi ohjata lähes kuka vaan. Moni menetelmästä on suunniteltu niin, että ne sopivat myös oppilaiden keskinäiseen välituntitoimintaan ilman ulkopuolista ohjaajaa.

7 TUOTOS

7.1 Testauksen tulokset

Osa opinnäytetyön oppaan menetelmistä on testautettu jollakin luokalla vastaajaryhmistä. Testauksia on tehty siis yhteensä kolmelle (3) luokalle, joita ei mainita tarkasti henkilötietosuojan vuoksi. Kaikista toiminnallisten menetelmien kategorioita, eli sekä pelejä, leikkejä että tukiviitotomia on testautettu. 1.-3. luokkien testauksessa testattavana menetelmänä toimi pelit, tarkemmin pihapelit. 4.-6. luokkien testauksessa leikit ja 7.-9. luokkien testauksessa tukiviitotomat. Testauksen analysointiin käytettiin havainnointia, jonka tulokset avataan tässä alaluvussa. Havainnointi on määritelty tarkemmin alaluvussa 6.3.3. Testauksen yhteydessä oppilaiden oli mahdollista antaa palautetta suullisesti tai peukkubarometrillä. Palautetta ei kirjattu erikseen. Myös opetusryhmän opettaja sai tulla halutessaan antamaan palautetta toimivuudesta.

Leikkimenetelmistä testattiin pantomiimia sekä piirrä ja arvaa -leikkiä. Testaus toteutettiin yhdessä ryhmässä 4.-6. luokkalaisista. Pidin heille 45min oppitunnin, jonka aikana jakauduttiin pareihin. Ensin leikittiin pantomiimia niin, että kerroin aina mistä kategoriasta seuraava asia pitää elehtiä ja esittää. Kierroksia otettiin useampi niin, että jokainen esitti useamman kuin yhden asian per kategoria. Kategorioita olivat muun muassa urheilulajit ja kotiaskareet. Tämän jälkeen leikittiin samoissa pareissa piirrä ja arvaa -leikkiä niin, että jokainen sai 10-15 minuuttia aikaa piirtää 3-5 asiaa, mitä joko tekivät viime viikonloppuna tai aikovat tehdä tulevana viikonloppuna. Jos näistä ei meinannut keksiä sai piirtää vapunviettoon liittyviä asioita. Tämän jälkeen toinen pareista arvasi piirustusten perusteella, mitä piirtäjä yrittää kertoa ja toisin päin.

Osallistujilta kysyttiin palautetta niin, että he saivat näyttää peukkuja tai kertoa sanallisesti mielipiteitä. Kaikki osoittivat tunnin olleen kivaa puuhaa täynnä ja kaikki osallistujat pitivät enemmän piirrä ja arvaa -leikistä kuin pantomiimista. Tuntia seuranneen opettajan ja ohjaajan mukaan kaikki osallistuivat hyvin, joskin muutamat oppilaat tarvitsivat tarkempaa ohjausta tehtäviin.

Pelien testaus suoritettiin yhdellä ryhmällä 1.-3. luokkalaisista. Pidin heille 20min pituisen osion yhdestä oppitunnista, jossa olimme pelaamassa ulkona. Ohjasin liikehippaa sekä rikkinäisen puhelimen liikkeillä. Liikehippassa oli useita hippoja ja kiinnijäätään hippa näytti jotain liikettä, jota kiinnijäänyt teki siihen asti, että joku pelasti hänet tekemällä samaa liikettä. Rik-

kinäinen puhelin suoritettiin kahdessa ryhmässä niin, että aloittaja tekee jonkin liikkeen tai liikesarjan ja näyttää sen seuraavalle. Liike on tavoitteena saada kulkemaan ehjänä koko kierroksen läpi.

Osallistujat lähtivät hyvin mukaan peleihin. Kyseessä on kuitenkin sen verran nuoret lapset, että heillä meni helposti pelleilyn puolelle, mutta kaikki jaksoivat kuitenkin keskittyä sääntöihin sekä toteutukseen. Pelien testauksen osallistujilta kysyttiin myös palautetta, jota he saivat kertoa haluamallaan tavalla, esimerkiksi näyttämällä peukkua tai suullisesti. Kaikki osallistujat pitivät tekemisestä ja nauttivat peleistä. Tunnin opettaja kiitti suuresti hyvästä tunnista.

Tukiviittomien testaus toteutettiin yhdellä ryhmällä 7.-9. luokan oppilailla. Pidin heille 45min pituisen oppitunnin, joka pyöri kokonaisuudessaan tukiviittomien äärellä. Olin etsinyt oppitun-
tia varten Papunetistä erilaisia tukiviittomakuvia, joita kävimme yhdessä läpi eri harjoitteiden avulla. Ensin orientoituimme aiheeseen keskustelemalla yhdessä, mitä tukiviittomat oikeastaan edes ovat. Tämän jälkeen opetusryhmä jakautui pieniin ryhmiin, joissa he toimivat annettujen harjoitteiden mukaisesti. Tällaisia olivat esimerkiksi ”jokainen ryhmäläinen viitto muulle ryhmälle 2 eläintä ja muut ryhmäläiset arvaavat, mitä viitottiin”.

Tukiviittomien testauksen palaute oli positiivista. Koko opetusryhmä sai mahdollisuuden antaa suullista palautetta. Palautteen joukossa huomautettiin, että viittomat eivät ole hyödyllisiä, jos vain murto-osa ihmisistä osaa kyseisiä tukiviittomia. Oppaan tarkoituksena onkin palvella Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaiden keskinäistä vuorovaikuttamista. Jos esimerkiksi kaikki luokat kävisivät organisaatiossa samoja tukiviittomaharjoitteita läpi, voisi oppilaiden keskinäisissä kohtaamisissa mahdollista hyödyntää tukiviittomia käytännössä, sillä kaikki olisivat opetelleet niitä. Mikäli tukiviittomia ei käydä läpi suurimmassa osassa opetusryhmiä, jää tukiviittomien laaja vaikutus huomattavasti suppeammaksi.

Oppilailta kysyttiin peukkua näyttämällä, oliko tunti heidän mielestä hyödyllinen ja vain muutama oppilas näytti peukkua alaspäin merkatien, että tunti ei ollut hyödyllinen. Reilusti suurin osa näytti peukkua ylöspäin merkatien tunnin olleen hyödyllinen. Kaikki näyttivät peukkua ylöspäin, kun heiltä kysyttiin oppivatko he jotain uutta ja pitivätkö he tunnista. Myös tunnin opettaja oli tyytyväinen testaukseen ja osallistui mukaan harjoitteisiin. Koko ryhmä lähti innostuneesti mukaan menetelmän harjoitteisiin ja voin todeta tunnin olleen erittäin onnistunut.

Menetelmien testauksen tulokset olivat positiivisia, sillä menetelmät onnistuivat ja kaikki osallistujat olivat niissä mukana. Vaikka monessa leikissä tai pelissä ei ollut tarve puhua ollenkaan,

oppilaat helposti lisäsivät puhetta tekemiseensä, mutta se ei vaikuttanut kokonaisuuteen, sillä liike tai muu elehtiminen ohjasi edelleen toimintaa ja määritteli menetelmän onnistuvuuden. Tukiviittomien harjoitteissa tulokset olivat äärettömän positiiviset sillä, havainnoin tarkasti osallistujien olleen innoissaan ja oppivan uutta. Monet testatuista menetelmistä ovat varmasti tilaajalla jo valmiiksi, mutta monessa saattaa tiedostamatta olla puhe suuremmissa merkityksessä kuin olisi tarve. Esimerkiksi piirrä ja arvaa -leikki saattaisi sisältää paljon enemmän puhetta, jos ei keskityttäisi puheen merkityksen minimointiin.

7.2 Lopullinen tuotos

Opinnäytetyön keskeisimpänä tavoitteena oli luoda konkreettisenä tuotoksena opas Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunnalle, joka koostuu toiminnallisista menetelmistä, joita ohjaamalla opettajat voivat edistää oppilaiden keskinäistä vuorovaikuttamista tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa. Tuotos syntyi tietoperustan ja oppilailta sekä opettajilta kerätyn aineiston avulla. Oppaan tarkoituksena on siis se, että opettajat voivat löytää oppaasta menetelmiä, joita he voivat jalkauttaa osaksi opetustilanteita tai niiden avulla voi pitää kokonaisen oppitunnin. Menetelmien avulla oppilaat voivat oppia uusia taitoja tai vahvistavat ja monipuolistavat jo olemassa olevia kommunikaatiotaitojaan. Menetelmistä pelit ja leikit ovat sellaisia, joita oppilaat voivat myös itsenäisesti pelata ja leikkiä esimerkiksi välitunneilla. Menetelmien keskeisimmässä asemassa ei ole puhekieli, joten tämä mahdollistaa S2-oppilaiden ja suomea äidinkielenään puhuvien oppilaiden tasavertaisuuden. Oppaassa menetelmien ohjeistukset ovat tietenkin suomeksi.

Oppaan toteutusta varten on kuultu tilaajaa ja sovittu minkä tyylinen tuotoksesta tulee kokonaisuudeltaan. Lisäksi keskustelimme, että visuaalinen ilme on tärkeä, jottei tyyppillinen ”mustaa valkoisella” -tyylinen tuotos huku muiden papereiden joukkoon. Keskustelimme minkälaisissa kohdissa lähteet ovat oleellisia oppaassa ja, että miten opas kootaan. Sain vapaat kädet toteutukseen yhteisten keskustelujen jälkeen, mutta tilaaja on ollut tukemassa koko opinnäytetyöprosessin ajan, antanut palautetta ja täsmentänyt ohjeitaan pyydettyä ja tarvittaessa. Tilaajan toiveena oli lisäksi, että opas mahdollistaa ryhmäytystä, menetelmät ovat kestäviä ja sovellettavia sekä, että se tukee tasavertaisuutta. Visuaalisen ilmeen tavoitteena oli, että tuotokseen on miellyttävämpää perehtyä. Tilaajan toiveena oli myös, että tieto sisältää tarvittavat viitteet, mutta sen ei tarvitse olla teorialähtöinen, sillä suuri osa teoriasta on saatavilla tästä opinnäytetyöstä. Tuotoksesta toivottiin tiivistä ja selkeää. Totesimme yhdessä tilaajan kanssa, minkälainen kokonaisuus tuotoksen tulisi olla ja, mitä sillä halutaan saavuttaa.

Lopullisessa tuotoksessa ovat johdantomaiset saatesanat, sisällys, yhteenveto ja lähteet. Menetelmien taustalla olevaa teoriaa on avattu lyhyesti siteeraamalla tätä opinnäytetyötä. Oppaasta löytyy yhdeksän leikkiä, yhdeksän peliä ja tukiviittomaharjoitteita. Menetelmissä on määriteltynä kohderyhmä, säännöt, ikätasoon soveltaminen ja muu mahdollinen soveltaminen. Oppaan onnistuneisuutta arvioidaan lisää alaluvussa 8.1.

8 YHTEENVETO

Tässä kerrotaan lyhyesti työn yhteenveto ja lopuksi löytyy vielä työn arviointi sekä tilaajan palaute työstä. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa toiminnallinen tuotos vastamaan tilaajan kehittämistarpeeseen. Tuotoksen tavoitteena oli tuottaa käytännön menetelmiä, joiden avulla Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunta voi tukea oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta. Tavoitteena oli vähentää oppilaiden kielellistä eriarvoisuutta, tukea S2-oppilaiden kielen kehitystä sekä vahvistaa ihmissuhteita.

Yhteisöpedagogin kompetensseja ovat yhteisöllinen osaaminen, pedagoginen osaaminen, yhteiskunnallinen osaaminen, vaikuttamis- ja kehittämisosaaminen (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2024). Kompetenssien näkökulmasta opinnäytetyö täyttää kaikki alakohtaiset kompetenssit. Yhteisöllinen osaaminen korostuu siinä, että tuotoksen avulla edistetään yhteisöllisyyttä toiminnallisten menetelmien avulla. Pedagoginen osaaminen puolestaan korostuu siinä, että pedagoginen ammatillinen osaaminen on otettu huomioon aineistonkeruussa sekä sitä kautta myös tuotoksen toteutuksessa. Yhteiskunnallinen osaaminen on avainasemassa, sillä oppilaat voivat tuotoksen kautta oppia lukuisia yhteiskunnallisesti merkittäviä taitoja. Vaikuttamis- ja kehittämisosaaminen korostuvat siinä, että koko opinnäytetyö on kehittämistyö, eli kyseisen kompetenssin ytimessä.

Tämän opinnäytetyön konkreettinen tuotos tulee käyttöön tilaajan toimesta aktiivisesti lukuvuodesta 2024-2025 alkaen, sillä nykyinen lukuvuosi on jo lopuillaan. Tuotos tulee esille opettajien huoneessa ja henkilökuntaa tiedotetaan tuotoksesta. Menen itse henkilökohtaisesti paikan päälle kertomaan opinnäytetyöstä ja sen tuotoksesta, jolloin henkilökunnalla on myös mahdollisuus kysyä lisäkysymyksiä ja tarvittavia tarkennuksia siihen liittyen. Yhteisöpedagogi on myös pätevä henkilö tulla ulkopuolisena ohjaajana ohjaamaan menetelmiä henkilökunnan jäsenten kanssa, mikäli sellainen koetaan tarpeelliseksi. Opasta voidaan levittää esimerkiksi Pedanetin ja sisäisen intran kautta, mikäli se nähdään tarpeelliseksi.

Tästä aiheesta on mahdollista tehdä myös jatkotutkimuksia. Maailma muuttuu jatkuvasti, joten vuorovaikutustaidot muuttuvat jatkuvasti sen myötä samaan aikaan. Jatkossa vuorovaikutuksen tukeminen tulee olemaan erilaista varsinkin, kun taitoihin vaikuttaa näkemykseni mukaan vahvasti sosiaalinen media. Samoin on huolestuttavaa seurata suomen kielen kohtaloa, sillä puheeseen lisätään niin paljon esimerkiksi englantia. Jatkotutkimuksissa voikin perehtyä syvemmin pelkkään vuorovaikutukseen ja puhuttuun kieleen. Samoin oppilaiden hyvinvointi on paljon

mediassa puhuttava aihe tänä päivänä, joten se on varmasti osa-alue johon voidaan syventyä lisää. Tutkimusaiheet voi myös rajata esimerkiksi pienempiin ja tarkempiin kohderyhmiin ja aiheeseen voi yhdistää kotoutumisen ja sen edistämisen. On myös mahdollista perehtyä syvemmin siihen, minkälaisia keinoja tarkemmin vuorovaikutuksen tukemisen eteen on jo olemassa.

8.1 Työn arviointi ja tilaajan palaute

Henkilökunnalle tuotos mahdollistaa sen, että tällaisiin tilanteisiin soveltuvia menetelmiä on helposti saatavilla ja ne ovat luokiteltuina valmiiksi luokkia ja ikätasoa ajatellen. Valmis tuotos tulostetaan tilaajan toimesta fyysisesti nähtäville ja lisäksi tuotos on saatavilla henkilökunnalle myös sähköisessä pdf-muodossa. Tuotos löytyy liitteestä 10. Parhaimmillaan tuotos edistää opilaiden vuorovaikutustaitoja yleisesti, mutta varsinkin niissä tilanteissa, kun keskinäisestä vuorovaikuttamisesta puuttuu yhteinen kieli. Lisäksi onnistuessaan tuotos lisää yksilön osallisuuden tunnetta osaksi yhteisöä. Yhteisöllä voidaan tässä tarkoittaa esimerkiksi omia luokkalaisia.

Opinnäytetyö on eettisesti pätevää ja luotettavaa, sillä siinä on noudatettu tarkasti eettisiä ohjeita ja pidetty tilaaja koko ajan ajantasalla, jotta työ noudattaa oikeita raameja. Muutama lähde saattaa olla hiukan liian vanha, mutta niitä valikoidessa olen pyrkinyt huomioimaan sen, onko tieto loogista edelleen vai sisältääkö selkeästi vanhentunutta tietoa. Vanhempaa teoriaa on kuitenkin tukemassa myös uudempi teoria. Aineistonkeruun luotettavuus on avattu selkeämmin jo aiemmin tässä opinnäytetyössä.

Tilaajalta pyydetty palaute on käyty lyhyesti läpi suullisesti palautekeskustelussa, jonka jälkeen tilaajan edustaja toimitti kommentit kirjallisessa muodossa. Palautteessa on arvioitu oppaan onnistuneisuutta tilaajan näkökulmasta. Tilaajan palaute on koottu yhteen tähän alalukuun.

Tilaaja on antanut työstä kirjallisen palautteen, jossa on kerrottu, että tilaajan kokemuksen mukaan tuotos on laadukas toteutus ja vastaa tilaajan toiveita. Erityistoiveet kuten esimerkiksi ryhmäyty ja ikätasoihin soveltaminen ovat otettu oppaassa huomioon ja onnistuneet hienosti. Tilaajan mukaan konkreettiset kokeilut ovat tuoneet teorian käytäntöön, joka lisää entisestään tämän työn ja tuotoksen luotettavuutta. Tuotosta on tällä hetkellä mahdollista soveltaa kattavasti kaikille peruskoulun luokka-asteille, sillä menetelmiä on useita. Tämä mahdollistaa tilaajan mukaan tuotoksen pitkäikäisyyden ympäri vuoden, useiden vuosien ajan. Kaikki menetelmät ovat sovellettavissa.

Tilaaajan mukaan tuotos on huomioinut yhtenäiskoulun ryhmien tarpeet sekä ryhmien monimuotoisuuden. Myös eriyttäminen on otettu huomioon ja kaikista tärkein on onnistunut, eli tuotos tukee tasavertaisuutta ikätasosta huolimatta. Opas on ajankohtainen sillä maailmasta löytyy paljon tietoa teorian tasolla esimerkiksi tukemisesta, ryhmäytyksestä ja tasavertaistamisesta, mutta tämä tuotos tuo teorian suoraan konkretiaan. Konkretia auttaa pitkälle teorian käytäntöön laittamisessa. Itse opinnäytetyö on hyvin tehty ja se sisältää paikkansa pitävää tietoa.

Opinnäytetyöprosessi on ollut osaltaan todella uuvuttava, sillä henkilökohtaisessa elämässäni on ollut todella paljon kiireitä prosessin aikana. En saanut opinnäytetyöstä täydellisesti sellaista kuin olisin halunnut, mutta koen sen silti onnistuneen vastaavan todella hyvin tilaaajan kehittämistarpeeseen. Koko prosessi on ollut opettavainen ja siinä on kehittynyt valtavasti nimenomaan tutkijana. Jos aloittaisin prosessin alusta, tulisi kokonaisuudesta huomattavasti erilainen, sillä lähtisin toteuttamaan eri järjestyksessä asioita. Olen kuitenkin tyytyväinen työhön, sillä se on tilaajalle juuri sellainen kuin siitä toivottiinkin.

Oma arviointini ja tilaaajan palaute ovat yhteneväisiä. Koen, että opas vastaa tilaaajan tarpeeseen ja, että loppupäätelmiäni tukevat vahvasti tämän opinnäytetyön teoria, aineistonkeruu ja konkreettinen tuotos. Tuotoksen onnistumiseen vaikuttaa se, että tilaaja on kokenut tuotoksen onnistuneeksi. Lopuksi voin todeta, että vuorovaikutuksella on merkittävä paikka yhteiskunnassa nyt ja tulevaisuudessa. On tärkeää kuulla toista ja ymmärtää mitä sanotaan, vaikka se ei tapahtuisikaan puhutun kielen avulla.

LÄHTEET

- Cooper, Susan 2018. Participatory evaluation in youth and community work. Theory and practice. New York: Routledge.
- Farzana-Nadir, Aram 2024. Suullinen tiedonanto 2.4.2024. Jyväskylä.
- Günther, Kirsi & Hasanen, Kirsi 2021. Johdanto: Tutkimuksen kulku. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto. Viitattu 2.5.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/tutkimuksen-kulku/>
- Heikkilä, Tarja 2014. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Helenius, Aili & Lummelahti, Leena 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hiltunen, Valma & Hyytiäinen, Merja & Lindroos, Sirpa & Matero, Marja 2018. Koulunkäynninohjaajan käsikirja. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2024. Opetussuunnitelmat (OPS). Koulutuskohtaiset kompetenssit. Verkkosivusto. Viitattu 17.5.2024. https://opiskelijanopas.humak.fi/?page_id=920
- Huotari, Mika 2022. Ohjaa ja opeta – toimintaopas nuorten kesätyöllistämiseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Yhteisöpedagogi AMK, järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 2.5.2024. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/751711/Huotari_Mika.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Juholin, Elisa 2022. Communicare! Ota viestinnän ilmiöt ja strategiat haluun. Turenki: Hansaprint Oy.
- Jyväskylä 2024a. Oppilasmäärät kouluittain. Verkkosivusto. Viitattu 8.3.2024. <https://www.jyvaskyla.fi/opetus/perusopetus-jyvaskylassa/oppilasmaarat-kouluittain>
- Jyväskylä 2024b. Koulunuorisotyö. Verkkosivusto. Artikkelit. Viitattu 16.5.2024. <https://www.jyvaskyla.fi/opetus/perusopetus-jyvaskylassa/koulunuorisotyö>
- Jyväskylän kaupunki 2024a. Kilpisen yhtenäiskoulu. Pedanet-verkkosivusto. Viitattu 7.3.2024. <https://peda.net/jyvaskyla/kilpisenkoulu>
- Jyväskylän kaupunki 2024b. Kilpisen yhtenäiskoulu. Koulun esittely. Pedanet-verkkosivusto. Viitattu 12.3.2024. <https://peda.net/jyvaskyla/kilpisenkoulu/koulunesittely>
- Jyväskylän kaupunki 2024c. Kilpisen yhtenäiskoulu. Koulun esittely. Ysiplus. Pedanet-verkkosivusto. Viitattu 12.3.2024. <https://peda.net/jyvaskyla/kilpisenkoulu/koulunesittely/ysiplus>
- Jyväskylän yliopisto 2024a. Monikielisyys – yksikielisyys. Verkkosivusto. Viitattu 10.4.2024. <http://www.solki.jyu.fi/kielistakiinni/docs/monikielisyysb4.htm>
- Jyväskylän yliopisto 2024b. Kielet maailmassa. Verkkosivusto. Viitattu 10.4.2024. <http://www.solki.jyu.fi/kielistakiinni/docs/kieletmaailmassab6.htm>

- Kallinen, Kati & Pirskanen, Henna 2022. Lasten ja nuorten tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudemus Oy.
- Kallio, Aku 2021. Litterointi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 1.5.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/>
- Karvonen, Pirkko 2009. Tarinan kertojat. Iloa ja leikkiä kieleen, liikkumiseen ja laskemiseen. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Kielen Kaarella 2024. Viittomakieli. Verkkosivusto. Viitattu 1.5.2024. <https://kielenkaarella.fi/viittomakieli/>
- Kilpisen yhtenäiskoulu 2024. Kilpisen yhtenäiskoulu. Lukuvuosisuunnitelma 2023-2024. Kasvun ja oppimisen palvelut. Viitattu 12.3.2024. https://peda.net/jyvaskyla/kilpisenkoulu/lukuvuosisuunnitelma/kilpisen-yhtenaiskoulun-lukuvuosisuunnitelma-2023-2024.pdf:file/download/8c332331b8b84456712d6197e7b462a17888ceb4/Kilpisen_yhtenaiskoulun_lukuvuosisuunnitelma_2023-2024.pdf
- Kokkonen, Jouko 2024. Pihaleikit tukevat kasvua monipuolisesti. Liikuntatieteellinen seura. Artikkelit. Viitattu 16.4.2024. <https://www.lts.fi/liikunta-tiede/artikkelit/pihaleikit-tukevat-kasvua-monipuolisesti.html>
- Kotimaisten kielten keskus 2024. Verkkosivusto. Viitattu 2.5.2024. https://www.kotus.fi/kielietieto/kielet/suomen_viittomakielet#Suomalainenviittomakieli
- Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuurojen liitto 2024. Viittomakieliset. Verkkosivusto. Viitattu 1.5.2024. <https://kuurojenliitto.fi/viittomakieliset/>
- Lapsen oikeuksien viikko 2024. YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Artikkelit. Verkkosivusto. Viitattu 17.4.2024. <https://www.lapsenoikeudet.fi/kampanja/lapsenoikeuksien-viikko/yleista/ykn-lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2024. Kiusaaminen. Artikkelit. Verkkosivusto. Viitattu 18.4.2024. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/>
- Mielenterveystalo.fi 2024. Mitä vuorovaikutus on? Omaha-ohjelma. Verkkosivusto. Viitattu 7.3.2024. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/lapsen-ja-vanhemman-vuorovaikutuksen-omahoito-ohjelma/mita-vuorovaikutus>
- Mäkeläinen, Suvi & Nevanpää, Annika & Porkkala, Silja & Pieskä, Petra & Munsterhjelm, Anna 2024. Analyysi: Näin hallituksen kehysriihen päätökset vaikuttavat nuoriin ja nuorisolaan. Uutinen. Allianssi. Viitattu 17.5.2024. <https://nuorisola.fi/analyysi-nain-hallituksen-kehysriihen-paatokset-vaikuttavat-nuoriin-ja-nuorisolaan/>
- Nivala, Elina & Rynänen, Sanna 2013. Kohti sosiaalipedagogisen osallisuuden ideaalia. Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013, vol. 14. Viitattu 10.4.2024. <https://journal.fi/sosiaalipedagogiikka/article/view/122317>

- Nivala, Elina 2021. Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden ehkäisemisenä varhaiskasvatuksessa. Julkaisu. Journal of Early Childhood Education Research. Viitattu 17.5.2024. <https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/26752/1642592713986558902.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Viitattu 16.4.2024. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus 2024a. Perusopetus. Verkkosivusto. Viitattu 8.3.2024. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetus>
- Opetushallitus 2024b. Perusopetuksen opetussuunnitelman ydinasiat. Verkkosivusto. Viitattu 12.3.2024. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-ydinasiat>
- Opetushallitus 2024c. Vuorovaikutus. Opettajan aineisto. Viitattu 7.3.2024. <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/mun-elama/sosiaaliset-aidot/vuorovaikutus>
- Opetushallitus 2024d. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Verkkosivusto. Viitattu 10.4.2024. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki>
- Oppivelvollisuuslaki 1214/2020. Annettu Helsingissä 30.12.2020. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214>>
- Papunet 2024. Tukiviittominen. Artikkel. Verkkosivusto. Viitattu 1.5.2024. <https://papunet.net/tukiviittominen/>
- Perusopetuslaki 628/1998. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Talvio, Markus & Klemola, Ulla 2017. Toimiva vuorovaikutus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021. Kouluterveyskysely 2021: Perusopetuksen 4.-5. luokan oppilaiden tulokset syntyperän mukaan. Raportti. Viitattu 1.5.2024. <https://thl.fi/documents/155392151/190160464/KTK2021-taulukot-ulkomaalaistaustaiset-FI.pdf/67c48126-2d0a-3645-da1a-80d5c957d6f3/KTK2021-taulukot-ulkomaalaistaustaiset-FI.pdf?t=1656593388827>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Artikkel. Verkkosivusto. Viitattu 8.4.2024. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024a. Kouluterveyskyselyn tulokset. Artikkel. Verkkosivusto. Viitattu 18.4.2024. <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset-alueittain>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024b. Kouluterveyskyselyn tulokset 2017-2023. Perusopetus 4. ja 5. lk. oppilaat. Raportti. Viitattu 18.4.2024. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk2/lapset/fact_ktk2_lapset?row=measure-878980&row=952647L&column=alue-886778.&column=vuosi-952479&column=taustatekija-888288&column=sp-888243&fo=1

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024c. Kouluterveyskyselyn aikasarjat perusopetus 8. ja 9. lk, lukio, aol, 2006-2023. Raportti. Viitattu 18.4.2024. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk2/nuoret/fact_ktk2_nuoret?row=952513L&row=952810L&column=alue-886778.&column=vuosi-952479.&column=ka-987089&column=taustatekija-888288&column=sp-888243&fo=1#
- Terävä, Hanna & Malminen, Ulla 2023. Kieli & Koulu. Artikkele. Verkkosivusto. Viitattu 14.5.2024. <https://yle.fi/a/74-20016772>
- Tiippana, Kaisa 2012. Kielelliset ja keholliset viestit vuorovaikutuksessa. Artikkele. 151-154.
- Toropainen, Dunia 2018. ”Ennen leikittiin aina ulkona”, Pihaleikit kulttuuriperintöprosessina. Turun yliopisto. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma. Pro gradu. Viitattu 16.4.2024. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/144620/Toropainen%20Dunia.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Turkka, Heikki & Saarholm, Julia 2021. Lasten ja nuorten konfliktit. Opas haastavien ristiriitojen ratkaisemiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ulkoministeriö 2024. Yleissopimus lapsen oikeuksista (1989). Verkkosivusto. Viitattu 17.4.2024. https://um.fi/yk-n-voimassa-olevat-ihmisoikeussopimukset/-/asset_publisher/vcCt60yvlDdt/content/yleissopimus-lapsen-oikeuksista-1989-1/35732
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen oppinäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325#Pdm46651395586592>
- Ylisiurua, Lotta-Kaisa 2024. Suullinen tiedonanto 12.3.2024. Jyväskylä.

Haastattelut:

- Haastateltava 1 2024. Kilpisen yhtenäiskoulun opettaja. Jyväskylä, 2.4.2024. Haastattelija Ronja-Maria Pakkanen.
- Haastateltava 2 2024. Kilpisen yhtenäiskoulun opettaja. Jyväskylä, 11.4.2024. Haastattelija Ronja-Maria Pakkanen.
- Haastateltava 3 2024. Kilpisen yhtenäiskoulun opettaja. Jyväskylä, 15.4.2024. Haastattelija Ronja-Maria Pakkanen.

LIITTEET

Liite 1 : Tiedote tutkimuksesta alle 15-vuotiaiden oppilaiden huoltajille

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Oppilaiden vuorovaikutustaitojen tukeminen tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Huollettavaanne pyydetään mukaan opinnäytetyötutkimukseen, jossa perehdytään Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen, jos oppilailta puuttuu tasavertainen yhteinen kieli. Olemme arvioineet, että huollettavaanne soveltuu tutkimukseen, koska hän on Kilpisen yhtenäiskoulun oppilas. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja teidän osuuttanne siinä. Perehdyttyänne tähän tiedotteeseen teidän on mahdollista esittää kysymyksiä tutkimuksesta (yhteystiedot lopussa), jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus huollettavaanne osallistumisesta tutkimukseen. Teillä on mahdollisuus pyytää nähtäväksi seloste henkilötietojen käsittelytoimista.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen tai suostuminen ei vaikuta huollettavaanne oikeuksiin tai kohteluun Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaana. Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte tutkimuksen tai peruutatte suostumuksen, huollettavastanne keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on perehtyä Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen. Sen perusteella tarkoituksena on saavuttaa tietoa, jonka avulla voidaan tuottaa materiaalipaketti koulun henkilökunnalle, joka sisältää keinoja, joilla henkilökunta voi tukea oppilaiden vuorovaikutustaitoja tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa.

Tutkimuksessa käsitellään epäsuoria henkilötietoja.

Tutkimuksen toteuttajat

Tutkimuksen toteuttaa Yhteisöpedagogi -opiskelija Ronja-Maria Pakkanen (opinnäytetyön tekijä). Tutkimuksen tilaajana toimii Kilpisen yhtenäiskoulu. Tutkimus on Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogin AMK koulutusohjelman opinnäytetyö. Opinnäytetyön ohjaajana toimii Marjo Kolehmainen.

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Tutkimusta toteutetaan käytännössä aikavälillä 3/2024-5/2024. Tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa sitä, että huollettavaanne vastaa yhteen lyhyeen kyselyyn yhden koulupäivän yhteydessä maaliskuun huhtikuun aikana.

Kyselyt ovat anonyymejä, mutta niissä kysytään vastaajan luokka-aste. Tutkimuksessa ei käsitellä luokka-asteita yksittäisesti vaan yleisesti suuremmissa ryhmissä. Kyselyiden

vastauksista luodaan yhteenveto tutkimusta varten. Tiedot muutetaan yleiselle tasolle niin, että niistä ei voi tunnistaa yksittäistä henkilöä.

Kerätyn aineiston ja teorian perusteella tuotetaan materiaalipaketti, jonka menetelmiä testataan käytännössä. Menetelmät voivat olla esimerkiksi pelejä ja leikkejä. Testaaminen toteutetaan huhtikuussa koulupäivän aikana, eikä se sisällä tutkittavalle rasi-tetta. Testaustamista havainnoidaan ja kysytään suullista palautetta. Testaustamista ei tallenneta fyysisesti.

Tutkimuksen mahdolliset hyödyt ja haitat

Tutkimus tuottaa tietoa henkilökunnalle tukea oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta tilanteissa, joissa oppilailta puuttuu tasavertain yhteinen kieli. Tutkimus on ajankoh-tainen ja tarpeellinen lisääntyneiden monikielisten oppilaiden myötä. Tutkimuksesta ei koidu haittaa tai epämukavuuksia tutkittavalle tai hänen läheisilleen.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Tutkimustuloksia ei luovuteta eteenpäin muille, ei myöskään tutkimukseen osallistu-ville erikseen. Tutkimuksesta valmistuu opinnäytetyö, joka julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa. Näin ollen aineiston perusteella tehtyä analyysia pääsee julki-sesti lukemaan Theseuksesta. Valmiissa opinnäytetyössä ei ole eriteltyä tunnistetta-vasti tutkittavia.

Tutkimuksen päättyminen

Voitte keskeyttää tutkimuksen ilman erillistä syytä ilmoittamalla keskeytyksestä. Tutki-muksesta ei oleteta löytyvän mahdollisia sivulöydöksiä tai muuta tutkittavan kannalta merkittävää. Tutkimuksen luonteen huomioon ottaen ei ole tarpeen kertoa tutkitta-ville erikseen tuloksista. Tutkimus päättyy viimeistään toukokuussa 2024 ja opinnäyte-työn arvioitu valmistumisaika on toukokuussa 2024. Henkilötiedot ja kerätty aineisto hävitetään asianmukaisella tavalla viimeistään opinnäytetyön valmistuttua.

Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä ensisijai-sesti tutkimuksen suorittajalle tai tarvittaessa opinnäytetyön ohjaajalle.

Yhteystiedot

Tutkimuksen suorittaja (opinnäytetyön tekijä)
Nimi: Ronja-Maria Pakkanen
Sähköposti: ronjamarja.pakkanen@gmail.com

Opinnäytetyön ohjaaja
Titteli: Lehtori
Nimi: Marjo Kolehmainen
Humanistinen ammattikorkeakoulu, Jyväskylän kampus
Sähköposti: marjo.kolehmainen@humak.fi

Tutkimuksen tietosuojaseloste: Henkilötietojen käsittely tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa noudatetaan voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä (EU:n yleinen tietosuoja-asetus, 679/2016 ja voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö).

Liite 2 : Tiedote tutkimuksesta yli 15-vuotiaille oppilaille

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Oppilaiden vuorovaikutustaitojen tukeminen tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Teitä pyydetään mukaan opinnäytetyötutkimukseen, jossa perehdytään Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen, jos oppilailta puuttuu tasavertainen yhteinen kieli. Olemme arvioineet, että te sovellutte tutkimukseen, koska olet Kilpisen yhtenäiskoulun oppilas. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja teidän osuuttanne siinä. Perehdyttyänne tähän tiedotteeseen teidän on mahdollista esittää kysymyksiä tutkimuksesta (yhteystiedot lopussa), jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus osallistumisestanne tutkimukseen. Teillä on mahdollisuus pyytää nähtäväksi seloste henkilötietojen käsittelytoimista.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen tai suostuminen ei vaikuta teidän oikeuksiin tai kohteluun Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaana. Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte tutkimuksen tai peruuttatte suostumuksen, teistä keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on perehtyä Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen. Sen perusteella tarkoituksena on saavuttaa tietoa, jonka avulla voidaan tuottaa materiaalipaketti koulun henkilökunnalle, joka sisältää keinoja, joilla henkilökunta voi tukea oppilaiden vuorovaikutustaitoja tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa.

Tutkimuksessa käsitellään epäsuoria henkilötietoja.

Tutkimuksen toteuttajat

Tutkimuksen toteuttaa Yhteisöpedagogi -opiskelija Ronja-Maria Pakkanen (opinnäytetyön tekijä). Tutkimuksen tilaajana toimii Kilpisen yhtenäiskoulu. Tutkimus on Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogin AMK koulutusohjelman opinnäytetyö. Opinnäytetyön ohjaajana toimii Marjo Kolehmainen.

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Tutkimusta toteutetaan käytännössä aikavälillä 3/2024-5/2024. Tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa sitä, että te vastaatte yhteen lyhyeen kyselyyn yhden koulupäivän yhteydessä maaliskuuhun asti.

Kyselyt ovat anonyymejä, mutta niissä kysytään vastaajan luokka-aste. Tutkimuksessa ei käsitellä luokka-asteita yksittäisesti vaan yleisesti suuremmissa ryhmissä. Kyselyiden vastauksista luodaan yhteenveto tutkimusta varten. Tiedot muutetaan yleiselle tasolle niin, että niistä ei voi tunnistaa yksittäistä henkilöä.

Kerätyn aineiston ja teorian perusteella tuotetaan materiaalipaketti, jonka menetelmiä testataan käytännössä. Menetelmät voivat olla esimerkiksi pelejä ja leikkejä. Testaaminen toteutetaan huhtikuussa koulupäivän aikana, eikä se sisällä tutkittavalle rasi-tetta. Testaamista havainnoidaan ja kysytään suullista palautetta. Testaamista ei tallenneta fyysisesti.

Tutkimuksen mahdolliset hyödyt ja haitat

Tutkimus tuottaa tietoa henkilökunnalle tukea oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta tilanteissa, joissa oppilailta puuttuu tasavertainen yhteinen kieli. Tutkimus on ajankoh-tainen ja tarpeellinen lisääntyneiden monikielisten oppilaiden myötä. Tutkimuksesta ei koidu haittaa tai epämukavuuksia tutkittavalle tai hänen läheisilleen.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Tutkimustuloksia ei luovuteta eteenpäin muille, ei myöskään tutkimukseen osallistu-ville erikseen. Tutkimuksesta valmistuu opinnäytetyö, joka julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa. Näin ollen aineiston perusteella tehtyä analyysia pääsee julki-sesti lukemaan Theseuksesta. Valmiissa opinnäytetyössä ei ole eriteltynä tunnistetta-vasti tutkittavia.

Tutkimuksen päätyminen

Voitte keskeyttää tutkimuksen ilman erillistä syytä ilmoittamalla keskeytyksestä. Tutki-muksesta ei oleteta löytyvän mahdollisia sivulöydöksiä tai muuta tutkittavan kannalta merkittävää. Tutkimuksen luonteen huomioon ottaen ei ole tarpeen kertoa tutkitta-ville erikseen tuloksista. Tutkimus päättyy viimeistään toukokuussa 2024 ja opinnäyte-työn arvioitu valmistumisaika on toukokuussa 2024. Henkilötiedot ja kerätty aineisto hävitetään asianmukaisella tavalla viimeistään opinnäytetyön valmistuttua.

Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä ensisijai-sesti tutkimuksen suorittajalle tai tarvittaessa opinnäytetyön ohjaajalle.

Yhteystiedot

Tutkimuksen suorittaja (opinnäytetyön tekijä)
Nimi: Ronja-Maria Pakkanen
Sähköposti: ronjamarja.pakkanen@gmail.com

Opinnäytetyön ohjaaja
Titteli: Lehtori

Nimi: Marjo Kolehmainen
 Humanistinen ammattikorkeakoulu, Jyväskylän kampus
 Sähköposti: marjo.kolehmainen@humak.fi

Tutkimuksen tietosuojaseloste: Henkilötietojen käsittely tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa noudatetaan voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä (EU:n yleinen tietosuojasetus, 679/2016 ja voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö).

Liite 3 : Tiedote haastateltaville

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Oppilaiden vuorovaikutustaitojen tukeminen tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Teitä pyydetään mukaan opinnäytetyötutkimukseen, jossa perehdytään Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen, jos oppilailta puuttuu tasavertainen yhteinen kieli. Olemme arvioineet, että te sovellutte tutkimukseen, koska työskentelet Kilpisen yhtenäiskoulussa opettajana. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja teidän osuuttanne siinä. Perehdyttyänne tähän tiedotteeseen teidän on mahdollista esittää kysymyksiä tutkimuksesta (yhteystiedot lopussa), jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus osallistumisestanne tutkimukseen. Teillä on mahdollisuus pyytää nähtäväksi seloste henkilötietojen käsittelytoimista.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen tai suostuminen ei vaikuta teidän oikeuksiin tai kohteluun Kilpisen yhtenäiskoulun opettajana. Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte tutkimuksen tai peruuttatte suostumuksen, teistä keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on perehtyä Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen. Sen perusteella tarkoituksena on saavuttaa tietoa, jonka avulla voidaan tuottaa materiaalipaketti koulun henkilökunnalle, joka sisältää keinoja, joilla henkilökunta voi tukea oppilaiden vuorovaikutustaitoja tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa.

Tutkimuksessa käsitellään epäsuoria henkilötietoja.

Tutkimuksen toteuttajat

Tutkimuksen toteuttaa Yhteisöpedagogi -opiskelija Ronja-Maria Pakkanen (opinnäytetyön tekijä). Tutkimuksen tilaajana toimii Kilpisen yhtenäiskoulu. Tutkimus on Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogin AMK koulutusohjelman opinnäytetyö. Opinnäytetyön ohjaajana toimii Marjo Kolehmainen.

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Tutkimusta toteutetaan käytännössä aikavälillä 3/2024-5/2024. Tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa sitä, että osallistutte yhteen haastatteluun maaliskuun huhtikuun aikana.

Haastattelu on anonyymi, mutta niissä kysytään opettajien ala- tai yläkoulun puolella vai molemmissa. Haastattelukysymykset toimitetaan etukäteen. Haastatteluihin viitattaessa tai suorissa lainauksissa käytetään nimimerkkejä (esim. haastateltava A). Haastattelut tallennetaan ja litteroidaan. Tallennetta ei jaeta muille tai luovuteta eteenpäin. Litteroinnit teemoitellaan.

Suostumuslomakkeessa pyydetään haastateltavan allekirjoitus ja nimen selvennys, mutta niitä ei käytetä opinnäytetyössä, vaan jäävät ainoastaan tutkijan tietoon.

Kerätyn aineiston ja teorian perusteella tuotetaan materiaalipaketti, jonka menetelmiä testataan käytännössä. Menetelmät voivat olla esimerkiksi pelejä ja leikkejä. Testaaminen toteutetaan huhtikuussa koulupäivän aikana, eikä se sisällä tutkittavalle rasi-tetta. Testaamista havainnoidaan ja kysytään suullista palautetta. Testaamista ei tallenneta fyysisesti.

Tutkimuksen mahdolliset hyödyt ja haitat

Tutkimus tuottaa tietoa henkilökunnalle tukea oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta tilanteissa, joissa oppilailta puuttuu tasavertainen yhteinen kieli. Tutkimus on ajankoh-tainen ja tarpeellinen lisääntyneiden monikielisten oppilaiden myötä. Tutkimuksesta ei koidu haittaa tai epämuokavuuksia tutkittavalle tai hänen läheisilleen.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Tutkimustuloksia ei luovuteta eteenpäin muille, ei myöskään tutkimukseen osallistu-ville erikseen. Tutkimuksesta valmistuu opinnäytetyö, joka julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa. Näin ollen aineiston perusteella tehtyä analyysia pääsee julki-sesti lukemaan Theseuksesta. Valmiissa opinnäytetyössä voi viittausten yhteydessä olla eriteltyinä haastateltavia.

Tutkimuksen päätyminen

Voitte keskeyttää tutkimuksen ilman erillistä syytä ilmoittamalla keskeytyksestä. Tutki-muksesta ei oleteta löytyvän mahdollisia sivulöydöksiä tai muuta tutkittavan kannalta merkittävää. Tutkimuksen luonteen huomioon ottaen ei ole tarpeen kertoa tutkitta-ville erikseen tuloksista. Tutkimus päättyy viimeistään toukokuussa 2024 ja opinnäyte-työn arvioitu valmistumisaika on toukokuussa 2024. Henkilötiedot ja kerätty aineisto hävitetään asianmukaisella tavalla viimeistään opinnäytetyön valmistuttua.

Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä ensisijai-sesti tutkimuksen suorittajalle tai tarvittaessa opinnäytetyön ohjaajalle.

Yhteystiedot

Tutkimuksen suorittaja (opinnäytetyön tekijä)

Nimi: Ronja-Maria Pakkanen
Sähköposti: ronjamarja.pakkanen@gmail.com

Opinnäytetyön ohjaaja
Titteli: Lehtori
Nimi: Marjo Kolehmainen
Humanistinen ammattikorkeakoulu, Jyväskylän kampus
Sähköposti: marjo.kolehmainen@humak.fi

Tutkimuksen tietosuojaseloste: Henkilötietojen käsittely tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa noudatetaan voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä

Liite 4 : Huoltajan suostumuslomake alle 15-vuotiaan osallistumiseen

Tutkimuksen nimi: Oppilaiden vuorovaikutustaitojen tukeminen tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa

Tutkimuksen toteuttaja: Humanistinen ammattikorkeakoulu, Ronja-Maria Pakkanen, ronjamarja.pakkanen@gmail.com.

Opinnäytetyön ohjaaja: Marjo Kolehmainen, marjo.kolehmainen@humak.fi.

Huollettavaani _____ on pyydetty osallistumaan yllämainittuun tutkimukseen, jonka tarkoituksena on tuottaa Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunnalle materiaalipaketti, joka sisältää keinoja, miten tukea oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa.

Olen saanut tutkimustiedotteen koskien huollettavani osallistumista tutkimukseen ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, huollettavani oikeuksista sekä tutkimukseen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla ja huollettavallani on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini.

Olen saanut tiedot tutkimukseen mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua tutkimukseen liittyvään tietosuojaselosteeseen.

Huollettavani osallistuu tutkimukseen vapaaehtoisesti. Minua tai huollettavaani ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan tutkimukseen.

Minulla ja huollettavallani on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen.

Ymmärrän, että osallistuminen on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimuksen tai peruutan suostumuksen, huollettavastani keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerätyt tiedot ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan huollettavani osallistumisen tähän tutkimukseen.

Jos tutkimukseen liittyvien henkilötietojen käsittelyperusteena on suostumus, vahvistan allekirjoituksellani suostumukseni myös huollettavani henkilötietojen käsittelyyn. Minulla on oikeus peruuttaa suostumukseni tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

Allekirjoitus:

Nimenselvennys:

Alkuperäinen allekirjoitettu tutkittavan suostumus sekä kopio tutkimustiedotteesta liitteineen jäävät tutkijan arkistoon. Suostumuksesta toimitetaan pyydetessä kopio allekirjoittajalle. Suostumus säilytetään niin kauan kuin aineisto on tunnisteellisessa muodossa. Suostumus hävitetään asianmukaisesti, jos aineisto hävitetään.

Liite 5 : Yli 15-vuotiaan ja haastateltavan suostumuslomake osallistumisesta

Tutkimuksen nimi: Oppilaiden vuorovaikutustaitojen tukeminen tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa

Tutkimuksen toteuttaja: Humanistinen ammattikorkeakoulu, Ronja-Maria Pakkanen, ronja-maria.pakkanen@gmail.com.

Opinnäytetyön ohjaaja: Marjo Kolehmainen, marjo.kolehmainen@humak.fi.

Minua _____ on pyydetty osallistumaan yllämainittuun tutkimukseen, jonka tarkoituksena on tuottaa Kilpisen yhtenäiskoulun henkilökunnalle materiaalipaketti, joka sisältää keinoja, miten tukea oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa.

Olen saanut tutkimustiedotteen koskien osallistumistani tutkimukseen ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, oikeuksistani sekä tutkimukseen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini.

Olen saanut tiedot tutkimukseen mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua tutkimukseen liittyvään tietosuojaselosteeseen.

Minä osallistun tutkimukseen vapaaehtoisesti. Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan tutkimukseen.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen.

Ymmärrän, että osallistuminen on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimuksen tai peruutan suostumukseni, minusta keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen.

Jos tutkimukseen liittyvien henkilötietojen käsittelyperusteena on suostumus, vahvistan allekirjoituksellani suostumukseni myös henkilötietojeni käsittelyyn. Minulla on oikeus peruuttaa suostumukseni tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

Allekirjoitus:

Nimenselvennys:

Alkuperäinen allekirjoitettu tutkittavan suostumus sekä kopio tutkimustiedotteesta liitteineen jäävät

tutkijan arkistoon. Suostumuksesta toimitetaan pyydettyä kopio allekirjoittajalle. Suostumus säilytetään niin kauan kuin aineisto on tunnisteellisessa muodossa. Suostumus hävitetään asianmukaisesti, jos aineisto hävitetään.

Liite 6 : 1.-3. luokkalaisten kysely

Oppilaiden vuorovaikutustaitojen tukeminen tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa

KYSELY 1.-3. LUOKKALAISILLE

3/2024

Ym-py-röi si-nun vas-ta-us.

Luok-ka: _____

1. On-ko si-nul-la kou-lus-sa ka-ve-rei-ta, jot-ka ei-vät pu-hu si-nun kans-sa sa-maa äi-din-kiel-tä?

Kyl-lä / Ei

2. Mil-tä si-nus-ta tun-tuu, jos pu-hut tai lei-kit ka-ve-rin kans-sa il-man yh-teis-tä kiel-tä?

3. Mi-tä teet, jos jo-ku ei pu-hu si-nun kans-sa sa-maa kiel-tä?

Ha-en ai-kui-sen / Ko-kei-len pu-hu-a eng-lan-ti-a / Y-ri-tän viit-to-a /
En tie-dä

4. On-ko si-nul-le ker-rot-tu, mi-tä sii-nä ti-lan-tees-sa voi teh-dä?

Kyl-lä / Ei

5. Ha-lu-ai-sit-ko op-pi-a mui-ta ta-po-ja toi-mi-a?

Kyl-lä / Ei

Liite 7 : 4.-6. luokkalaisten kysely

Kysely 4.-6. luokkalaisille 3/2024

Oppilaiden vuorovaikutustaitojen tukeminen tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa

Valitse sopivin vastausvaihtoehto.

Sinun luokka *

- 4. luokka
- 5. luokka
- 6. luokka

Onko sinulla koulussa kavereita, joiden kanssa sinulla ei ole yhteistä äidinkieltä? *

- Kyllä
- Ei

Mitä teet, jos joku ei puhu sinun kanssa samaa kieltä? *

- Haen aikuisen
- Puhun englantia
- Käytän kääntäjää
- En tiedä
- Joku muu, mikä?

Joku muu, mikä?

Oma vastauksesi

Onko sinulle kerrottu tai opetettu, mitä sellaisessa tilanteessa voi tehdä, jossa toinen henkilö ei puhu kanssasi samaa kieltä? *

- Kyllä
- Ei

Haluaisitko oppia muita tapoja toimia? *

- Kyllä
- Ei

Liite 8 : 7.-9. luokkalaisten kysely

Kysely 7.-9. luokkalaisille

Oppilaiden vuorovaikutustaitojen tukeminen tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa

Opinnäytetyötutkimuksen kysely.

Täytä ensin oma luokka-asteesi. Valitse kysymyksissä sinulle sopivin vaihtoehto.

Luokka *

7. luokka
8. luokka
9. luokka

Onko sinulla ystäviä koulussa, jotka ovat monikielisiä tai eivät puhu lainkaan kanssasi samaa kieltä? *

- Kyllä
- Ei

Onko sinun mielestä vaikeaa toimia tilanteissa, joissa et puhu vastapuolen kanssa samaa kieltä? *

- Kyllä
- Ei

Mitä teet ensisijaisesti, jos olet tilanteessa, jossa vastapuoli ei puhu kanssasi samaa kieltä? *

- Puhun englantia
- Käytän kääntäjää
- Joku muu, mikä?

Joku muu, mikä?

Oma vastauksesi _____

Onko sinulle kouluaikana opetettu, mitä sellaisessa tilanteessa voi tehdä, jossa et jaa vastapuolen kanssa yhteistä kieltä? *

- Kyllä
- Ei

Haluaisitko oppia lisäksi muita keinoja kommunikoinnin tueksi? *

- Kyllä
- Ei

Perustele aiempi vastauksesi tähän. *

Oma vastauksesi _____

Liite 9 : Haastateltavien haastattelurunko

Haastattelukysymykset

1. Opetatko ala-vai yläkoulussa tai molemmissa?
 - Jos opetat vain toisessa, onko sinulla pätevyys opettaa molemmissa?
2. Millaisia opetusmetodeja käytät s2-oppilaiden opetuksessa?
 - Miten ne soveltuvat? (esim. eri tasoisten s2-oppilaiden opetuksessa?)
3. Millä nonverbaaleilla tavoilla tuet opetusta?
4. Miten sinun mielestäsi oppilaiden keskinäinen vuorovaikutus tarvitsisi tukea tilanteissa, joissa oppilailta puuttuu tasavertainen yhteinen kieli?
5. Miten oppilaiden keskinäinen vuorovaikutus heijastuu opetukseen?
6. Jos oppilaat saavat lisää keinoja keskinäiseen vuorovaikutukseen, miten se voisi näkyä positiivisesti opetustilanteissa?

Liite 10 : ”Se kieli ei oo mikään ratkaisutekijä” -opas.

Opas on järjestyksessä aina luettavissa tässä liiteosiossa ensin yläriivi vasemmalta oikealle, sitten alarivi vasemmalta oikealla.

Hei Kilpisen yhtenäiskoulun työntekijät!

”Se kieli ei oo mikään ratkaisutekijä”-opas sisältää menetelmiä koko peruskoululle aina ensimmäisen luokan oppilaista peruskoulunsa päättävien oppilaisiin. Oppaan menetelmät on jaettu kolmeen pääkategoriaan, jotka ovat leikit, pelit ja tukiviittomat. Leikit ja pelit kulkevat usein käsi kädessä, joten pelit ovat jaoteltu tässä oppaassa pihapeleiksi. Pelit voivat tässä oppaassa olla myös leikkejä, jotka ovat pelikategorian alla sen takia, että ne voivat vaatia suuremman tilan, joka on usein pihalla helpompi toteuttaa kuin sisällä. Saat totta kai vapaat kädet menetelmien soveltamiseen käytännössä, sillä tunnet mitä luultavimmin itse kohderyhmän aina parhaiten. Tukiviittomat ovat jaettu omaksi kategoriakseen, sillä niitä voi harjoitella joko omina harjoitteinaan tai osana leikkien ja pelien tukemista. Opas on Yhteisöpedagogin koulutuksen AMK opinnäytetyön konkreettinen tuotos.

Tämän oppaan tavoitteena on tukea oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta, jos heiltä puuttuu kommunikoinnissa tasavertain yhteinen kieli. Opas sisältää menetelmiä, joita ohjaamalla voidaan tukea oppilaiden vuorovaikutustaitoja niin, että kielen merkitys ei ole keskeisimmässä asemassa. Menetelmillä pikemminkin pyritään vahvistamaan kaikkia muita vuorovaikutuksen keinoja kuin vain kieltä. Menetelmien yksi tärkeä tavoite on myös se, että oppilaat voivat hyödyntää menetelmiä omatoimisesti ilman ulkopuolista ohjaajaa, esimerkiksi välituntitoiminnassa pelaten tai leikkien.

Toiminnalliset menetelmät ovat luotu niin, että osa Kilpisen yhtenäiskoulun oppilaista ovat vastanneet kyselyihin, joiden avulla on saatu heidän ääni ja mielipiteet kuuluviin. Näistä kyselyistä on saatu esimerkiksi ilmi minkälaisia asioita vastaajat toivovat vuorovaikutustaitojen edistämisen suhteen. Oppaan menetelmiä tukevat myös osalle henkilökunnasta toteutetut haastattelut, joiden avulla on pystytty arvioimaan oppaan ajankohtaisuutta. Menetelmät ovat luoteltuna aina pääkategorian alla ja niiden perässä on kerrottu miten kyseisen menetelmän voi soveltaa ikätasoon sopivaksi, jotta oppaasta saa mahdollisimman monipuolisen hyödyn. Ikätasoryhmät tässä oppaassa ovat 1.-3. luokat, 4.-6. luokat sekä 7.-9. luokat.

Lopuksi toivotan Sinulle ja Kilpisen yhtenäiskoulun nykyisille sekä tuleville oppilaille antoisia hetkiä oppaan menetelmien parissa. Toivon, että oppaasta on suuri hyöty sekä henkilökunnalle, että oppilaille eri tavoin ja toivon, että opas auttaa koulunne oppilaiden keskinäisiä ihmissuhteita ja keskinäistä vuorovaikutusta pitkällä tähtäimellä. Kiitän koko koulunne yhteisöä suuresta avusta ja hyvästä sekä antoisasta yhteistyöstä. Henkilökunnalle toivotan paljon voimia ja motivaatiota arvokkaaseen työhön ja oppilaille puolestaan uusia ystävyyssuhteita, oppimisia ja tsemppiä tulevaan!

Ronja-Maria Pakkanen

Sisällys

Menetelmien pääkategoriat

- Leikit
- Pelit
- Tukiviittomat
- Yhteenveto
- Lähteet
- Tietoa opinnäytetyöstä

Menetelmien pääkategoriat

Menetelmät ovat siis jaettuna kolmeen pääkategoriaan:

- Leikit
- Pelit
- Tukiviittomat

Jokaisen kategorian teoreettinen tausta on avattu tarkemmin opinnäytetyössäni, jonka konkreettisenä tuotoksena on syntynyt tämä opas. Tässä osiossa on kuitenkin lyhyesti jokaisen kategorian taustalla olevaa teoriaa suoraan opinnäytetyöstäni lainattuna.

Leikki

Leikille ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa määritellä, vaan se riippuu aina tarkastelevasta näkökulmasta. Leikillä on olemassa erilaisia muotoja, jotka ohjaavat lapsen toimintaa jättäen keskushermostoon jälkiä, jotka vaikuttavat lapsen kykyihin ja taitoihin. Leikki on paitsi luovaa ja tuottavaa toimintaa, mutta myös lapsen tapa oppia ja jäsentää ympäröivää maailmaa, sillä lapsen omat kokemukset ja havainnot heijastuvat leikkiin. (Helenius & Lummelehti 2013, 14.)

Peli

Pihaleikkejä voidaan kutsua perinteisesti myös pihapeleiksi, sillä pihaleikit täyttävät pelien ominaisuudet, eikä pelin ja leikin ero ole aina selkeä (Toropainen 2018, 2). Jos erotellaan pelit pihaleikeiksi tai -peleiksi, voidaan todeta, että pihaleikit tukevat kasvua monipuolisesti eri tavoin (Kokkonen 2024). Peli eroaa leikeistä niin, että pelit ovat rajatumpia ja niissä on aina jotkin säännöt, kun taas leikki on vapaampaa (Toropainen 2018, 2). Myöskään esimerkiksi monissa pallopeleissä (jalkapallo, koripallo yms.) kieli ei ole merkittävä tai ainakaan merkittävin tekijä.

Tukiviittomat

Tukiviittomat tarkoittavat ilmaisutapaa, jossa viittomakielen viittomia hyödynnetään puhutun kielen rinnalla, samoin tavoin kuin puhuttua kieltä. Viittominen tukee lapsen puheen kehitystä sekä se toimii lapselle varhaisena kommunikoinnin keinona. Tukiviittomien tulkinta perustuu näköaistiin ja se voikin olla kuulovaraisen hahmottamisen sijaan helpompaa. Viittominen saa tukevan pohjan osoittelemisesta, eleistä ja ilmeistä. Tukiviittomat on haastava opetella pelkkien kuvien perusteella, jonka takia näytetty malli ja videot auttavat tukiviittomien opettelun varhaisessa vaiheessa. (Papunet 2024.)

Leikit

Leikit

Bussipysäkki

Kohderyhmä: 1.-3. luokat & 4.-6. luokat

Bussipysäkki soveltuu joko peliksi tai leikiksi, riippuen sen toteutustavasta. Tässä kerrotaan bussipysäkestä leikkinä.

Bussipysäkki -leikissä asetetaan rinkiin ja katsotaan alas. Huomion kiinnittämiseksi voidaan käyttää yksinkertaista sanaa, kuten esimerkiksi "hep" tai "nyt", mutta leikkiä voidaan toteuttaa myös sanattomasti käyttämällä esimerkiksi taputusta apuna. Merkin voi antaa esimerkiksi ulkopuolinen osallistuja, kuten esimerkiksi opettaja tai ohjaaja. Osallistujat nostavat katseensa ylös sovitun merkin myötä ja aina, kun he saavat toisen osallistujan kanssa katsekontaktin, he vaihtavat keskenään paikkoja katsekontaktin saaneen pelaajan kanssa. Leikkiä voidaan leikkiä niin kauan kuin halutaan. Tärkeää on lopettaa vielä, kun kaikilla on kivaa, ettei leikeistä tule kyllästyttävää. Väliintuominnassa merkin voi antaa opettajan tai ohjaajan sijaan, joku osallistujista ja merkin antajaa voidaan vaihtaa sovitusti esimerkiksi joka kierroksella.

Tämä leikki ei luultavasti vaadi erikoisjärjestelyjä ikätasoon soveltuvaan. Jos menetelmä kaipaa jännitystä, voi siitä tehdä myös pelin, jonka ohjeistus löytyy pelikategorian alta.

Peli

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Pelillä tarkoitetaan tässä leikkiä, jossa osallistujat jaetaan pareihin. Parit asetuttavat vastakkain toisiinsa ja ovat niin sanottu toistensa peilejä. Etukäteen päätetään kumpi pareista johtaa ja kumpi on peili, eli seuraa. Johtava osapuoli alkaa liikkuttamaan kehoaan hitaasti ja hallitusti. Seuraava osapuoli seuraa liikettä vastapäätä mahdollisimman tarkasti ja yhtäaikaisesti. Parien on tarkoitus olla lähekkäin, mutta heidän ei kuulu koskea toisiinsa. Tämä vaatii kärsivällisyyttä, hitautta ja keskittymistä. Johtajaa ja seuraajaa voidaan vaihtaa välissä.

Pelissä ei ole tarkoituksena puhua, vaan ainoastaan seurata parin impulseja ja elää mukana. Tämä puolestaan vaatii paljon toisen eleiden ja pienten aksenttien lukemista ja nopeaa tulkintamista.

Tämä leikki ei luultavasti vaadi erikoisjärjestelyjä ikätasoon soveltuvaan.

Leikit

Pantomiimi

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Pantomiimilla tarkoitetaan sitä, että näytellään, elehditään ja viitotaan keholla ja liikkeellä jotakin asiaa. Pantomiimissa ei käytetä lainkaan puhetta. Pantomiimissa voidaan sovitusti käyttää äännehyksyjä ja äänneitä, mutta ei puhuttua kieltä. Tämä menetelmä tarvitsee puhetta vain ohjeistuksen ja sääntöjen verran.

Pantomiimin avulla voidaan "selittää" erilaisia kategorioita. Pantomiimia voi parhaiten toteuttaa sekä pareissa, että pienissä ryhmissä. Jos halutaan aktivoida osallistujia ja heidän mielikuvitustaan, voidaan helle aina kertoa kategoria, jonka ympäriltä miimikoitavat asiat määrittelevät ja osallistujat miettivät ne itse. Voidaan myös tehdä valmiita papereita haluttujen kategorioiden ympärille, joihin on valmiiksi kirjoitettu miimikoitavat asiat, joita osallistujat nostavat vuorotellen. Kategorioita voivat olla esimerkiksi:

- Suomalaiset eläimet
- Eksoottiset eläimet
- Urheilulajit
- Kotiaskareet
- Harrastukset

Tätä menetelmää voi myös käyttää hyväksi ryhmäytämiseen, vaikka luokassa esimerkiksi näin:

- Esitä oma lempi eläin
- Esitä mitä haluat tykkäät tehdä kesällä

1.-3. luokkien kanssa kategorioiden kannattaa olla mahdollisimman yksinkertaisia, kuten esimerkiksi juuri eläimet. Lisäksi valmiit laput auttavat, jos kategoriat ovat haastavia tai niitä on paljon.

4.-6. luokkien kanssa molemmat toteutustavat soveltuvat hyvin.

7.-9. luokkien kanssa kategoriat voivat olla hiukan haastavampia.

Kategoriat voi halutessaan liittää myös opiskeltaviin asioihin, jolloin tämän menetelmän voi hyvin ottaa osaksi oppituntia.

Leikit

Piirrä ja arvaa

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Piirrä ja arvaa on tyyppisesti peli, jossa koitetaan selittää, jotain pyydettyä asiaa tai vaikka tuotetta piirtämällä se ensin. Kyseessä on kuin alias, mutta ilman sanoja. Arvaajalta tietenkin tämmökin vaatii puhetta. Piirrä ja arvaa voi olla myös pareihin tai joukkueisiin jaettu, jolloin siitä voidaan tehdä kilpailu.

Piirrä ja arvaa on tässä kohtaa leikki, sillä sitä ei ole tarkoitus hyödyntää pelinä näiden menetelmien joukossa. Tarkoituksena on ohjeistaa osallistujille jokin "kertomus" tai tapahtumaketju, jonka avainasiat tulisi piirtää paperille. Avainasioita voi olla esimerkiksi 2-5 kappaletta. Osallistujat on jaettu pareihin tai ryhmiin. Piirtämisen jälkeen pari tai muut ryhmäläiset koittavat arvata kertomusta tai tapahtumaketjua piirrettyjen kuvien avulla. Osallistujat voivat kaikki piirtää yhtä aikaa mutta arvata parin tai ryhmän sisällä piirustusten sisältöä vuorotellen. Tämä menetelmä tarvitsee puhuttua kieltä, jotta voidaan arvata piirustusten sisältö. Menetelmä kuitenkin tukee vuorovaikutusta niin, että opitaan hyödyntämään puheen tukena piirtämistä ja kuvia. Piirrettäväksi voidaan ohjeistaa esimerkiksi:

- Piirrä 2-5 asiaa mitä teit tänä aamuna
- Piirrä 2-5 asiaa mitä teit viime viikonloppuna
- Piirrä 2-5 asiaa mitä aiot tehdä ensi viikonloppuna
- Piirrä 2-5 asiaa mitä teit vappuna

Jokaisen ryhmän kohdalla piirrettävien asioiden lukumäärää voidaan muuttaa tarpeen tullen pienemmäksi tai suuremmaksi.

Solmu

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Solmu on peli, jossa yksi tai tarvittaessa useampi osallistuja poistuvat tilasta. Sillä aikaa muut osallistujat ovat otaneet toisiaan käsistä kiinni ja kiemurrelleet itsensä solmuun. Kun ulkopuolella olevat osallistujat palaavat, heidän täytyy koittaa saada solmu auki niin, että he kertovat miten osallistujat liikkuvat (esim. menevätkö jonkun käden ali tai jalan yli). Solmun selvittäjien ei tarvitse koskea solmuun.

Solmussa voidaan tehdä variaatio, jossa solmun selvittäjät eivät puhu ollenkaan, vaan koittavat selvittää solmun auki elehtimällä ja osoittelemalla. Tämä leikki ei luultavasti vaadi erikoisjärjestelyjä ikätasoon soveltuvaksi.

Leikit

Temppurata

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat

Temppurata voi olla minkäläinen temppurata tahansa. Temppuradoissa on yleensä erilaisia esteitä, tehtäviä ja/tai reittejä, joiden avulla rata pitää suorittaa. Temppurata voi olla kerran suoritettava tai sellaisessa muodostelmassa, että sitä voi kiertää useita kertoja.

Temppurata parin kanssa on menetelmä, jossa ohjaaja rakentaa etukäteen temppuradan, jossa on erilaisia esteitä ja tehtäviä. Temppurata tulee edetä läpi parin kanssa niin, että parit pitelevät käsissään jotain yhdessä esimerkiksi lyhyttä narua. Parien tulee siis pysyä esineen avulla kiinni toisistaan ja suorittaa rata, mutta ilman puhetta. Parien on kommunikoitava silti keskenään, jotta radan suoritus sujuu. Radan olisi hyvä sisältää esteitä, joista voidaan mennä vain yksi henkilö kerrallaan, jotta kommunikointi on radan suorittamisen kannalta tärkeää.

Temppurata on suunniteltu sillä idealla, että se olisi lasten mieleen. Menetelmästä saa muokattua myös 7-9. luokkalisille sopivan, esimerkiksi tekemällä temppuradasta pidemmän ja haastavamman. 1.-3. luokkien kanssa rata ei voi olla kovin pitkä ja monimutkainen

Tunnetaitojen harjoittelu

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Tunnetaitojen harjoittelua voidaan tehdä esimerkiksi tunnekorttien avulla. MAHTI -tunnekortit ovat hyvä esimerkki, jotka ovat saatavilla ilmaiseksi, eikä niistä löydy valmista nimeä kyseiselle tunteelle.

Tunnetaitoleikki voidaan pelata joko pareittain, ryhmässä tai luokan/ryhmän kesken niin, että yksi tai tarvittaessa useampi oppilas menevät tilan ulkopuolelle odottamaan. Tämän aikana tilaan jäävät osallistujat valitsevat tunnekortit, tulkitsevat mitä tunnetta kortissa haetaan, mikäli tunne ei lue valmiiksi kortissa. Osallistujat asettuvat oman tuenteensa mukaan patsaaksi, joka kuvaa kyseistä tunnetilaa. Kun he ovat valmiita ulkopuolella olevat osallistujat tulevat takaisin tilaan ja pyrkivät arvaamaan, mitä tunteita kukin patsas esittää. Leikkiä voidaan ottaa useampi kierros niin, että kaikki pääsevät arvaamaan. Menetelmässä ei välttämättä tarvitse poistua tilasta, esimerkiksi, jos tämän ohjaa 7-9. luokkalisille. Silloin tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi niin, että pareissa tai ryhmässä esitetään kyseisiä tunteita.

Leikit

Tuo minulle

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Tuo minulle on leikki, jossa osallistujat on jaettu ryhmiin. Ohjaaja kertoo yhtäaikaaisesti kaikille ryhmille mitä hänelle pitää tuoda, esimerkiksi "tuo minulle jotain punaista". Kaikista ryhmistä lähdetään yhtä aikaa etsimään "jotain punaista" ja se kenen ryhmästä tuodaan kyseinen asia ensimmäisenä saa pisteen. Tätä voi varioida niin, että valitaan etukäteen jokaisesta ryhmästä, kuka kyseisellä kierroksella lähtee etsimään. Isossa tilassa, kuten esimerkiksi pihalla, kaikki ryhmät ja niiden jäsenet voivat tarvittaessa lähteä liikkeelle yhtä aikaa.

Tuo minulle -leikissä voidaan korvata puhe niin, että ohjaaja näyttää fyysistä kuvaa tai kuvakorttia tai heijastaa kuvan esimerkiksi taululle jollain tapaa ja oppilaat lähtevät etsimään sen perusteella. Ohjeistuksessa tulisi etukäteen antaa esimerkkejä siitä, mitä kuvilla voidaan hakea takaa. Leikissä voi olla esimerkiksi seuraavanlaisia kierroksia:

1. Tuo minulle jotain x- väristä
2. Tuo minulle jotain pehmeää
3. Tuo minulle jotain pientä
4. Tuo minulle jotain kylmää

Ikätasoon pystytään soveltamaan, minkälaisia asioita tuodaan. 1.-3. luokkalisilla tuotavat asiat voivat olla yksinkertaisia ja niitä voidaan ikätason kasvaessa yksityiskohtaistaa entisestään.

Rivien muodostaminen

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Rivien muodostamisella tarkoitetaan tässä asiayhteydessä rivien luontia niin, että osallistujilla on aina jonkinlainen kriteeri, jonka perusteella rivi pitää luoda. Rivin luominen tulee tehdä täysin äänettömästi pelkän elehtimisen avulla. Tärkeää on kertoa osallistujille kumpaan päähän tilaa tulee rivin kukin asteikko.

Rivien muodostaminen voidaan tehdä esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

1. Rivin muodostus pituusjärjestyksessä
2. Rivin muodostus iän perusteella syntymäpäivän perusteella
3. Rivin muodostus etunimen mukaan aakkosjärjestyksessä

Tämä leikki ei luultavasti vaadi erikoisjärjestelyjä ikätasoon soveltuvaksi.

Pelit

Pelit

Hippa

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Hipassa tyypillisin sääntö on, että joukosta valitaan yksi tai useampi hippa, jotka koittavat ottaa muita osallistujia kiinni. Hippaleikkejä on paljon erilaisia ja ne sisältävät erilaisia sääntöjä. Hippaleikit ovat pelikategorian alla, sillä ne vaativat ison tilan ja hippaleikkiä edeltää peleille tyypillinen sääntörakenne. Hippa on liikunnallinen peli, joten sillä voi myös hyvin aktivoida osallistujia. Hippa sopii myös välituntitoimintaan.

Liikehippa on hippaleikki, jossa kiinnijäänyt jää paikalleen tekemään säännöissä määriteltyä liikettä ja hän pelastuu niin, että joku toinen osallistuja tulee tekemään kiinnijääneen kanssa samaa liikettä. Liikehippa ei vaadi puhuttua kieltä, kunhan säännöt on saatu kaikille kerrottua. Itse pelin aikana osallistujien ei tarvitse käyttää puhuttua kieltä. Säännöt voivat olla esimerkiksi niin, että hippa määrittelee näyttämällä itse, mitä liikettä kiinnijäänyt jää tekemään. Hipan päättämän liikkeen näyttäminen, kiinnijääneen liikkeen toteuttaminen tai kiinnijääneen pelastaminen ei tarvitse puhuttua kieltä, avainasemassa on kehonkieli. Liikehipassa hippoja voi osallistujaryhmän koosta riippuen olla useampi kuin yksi. Tätä hippaa voi ottaa useamman kierroksen, vaihtamalla hippoja esimerkiksi näin:
Kierros 1 – Hippa päättää kiinniotetun liikkeen sekä näyttää sen niin, että liike tapahtuu ainoastaan käsissä (esimerkiksi käsien pyörittely tai taputtaminen).
Kierros 2 – Hippa päättää kiinniotetun liikkeen sekä näyttää sen niin, että liike tapahtuu ainoastaan jaloissa (esimerkiksi hyppiminen tai polvennosto).
Kierros 3 – Hippa päättää kiinniotetun liikkeen sekä näyttää sen niin, että liike tapahtuu sekä käsissä, että jaloissa (esimerkiksi x-hyppy tai kyykkyhyppy).

Ikätasoon nähden voi ottaa huomioon, miksi hippaa pelataan. Onko kyseessä esimerkiksi vain lämmittely vai halutaanko hipasta yhteinen aktiviteetti. 7.-9. luokkalaisille hipan voi ohjata lämmittelynä, mutta 1.-3. sekä 4.-6. luokkalaisille hipan voi ohjata pelattavana pelinä tai leikkittävänä leikkinä.

Pelit

Rikkinäinen puhelin

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Rikkinäisessä puhelimessa yleensä kuiskataan toisen henkilön korvaan jokin sana tai lause, joka puolestaan kuiskaa kuulemansa aina eteenpäin. Näin pyritään menemään kokonainen kierros niin, että viimeisenä oleva kertoo kuulemansa viestin ääneen, jonka jälkeen viestin aloittaja voi kertoa menikö viesti oikein vai ei. Rikkinäinen puhelin voidaan myös mieltää leikiksi, mutta ison ryhmän sallissa ulkotila on varmasti riittävän suuri. Rikkinäinen puhelin sopii myös välituntitoimintaan.

Rikkinäinen puhelin liikkeillä noudattaa samaa kaavaa kuin rikkinäinen puhelin, mutta sana- tai lauseviestien sijaan viesti kulkeekin liikkeenä tai liikesarjoina. Tehdään esimerkiksi jono tai piiri, jossa kaikki pitävät silmät kiinni ja/tai katsovat alaspäin. Viestin aloittaja tekee jonkinlaisen yksittäisen liikkeen tai liikesarjan, koputtaa edessä olevaa hellästi esimerkiksi olkapäähän ja näyttää tälle liikkeen. Liike pyritään kuljettamaan ehjänä kierroksen loppuun asti, ja viimeinen näyttää viestin aloittajalle menikö liike oikein vai ei. Oman vuoron jälkeen on aina suljettava silmät tai katsottava alaspäin, jotta hän ei näe liikkeen kulkua pidemmälle. Sääntöjen kerronnan jälkeen tämä peli ei vaadi puhetta, sillä siinä hyödynnetään kehonkieltä. Ison ryhmän kanssa kannattaa jakautua useampaan jonoon tai piiriin. Osallistujien järjestystä jonoissa ja piireissä voidaan vaihtaa pelin edetessä, jos otetaan useampi kierros. Tämä peli ei luultavasti vaadi erikoisjärjestelyjä ikätasoon soveltuvaksi.

Pelit

Bussipysäkki

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Bussipysäkki soveltuu joko peliksi tai leikiksi, riippuen sen toteutustavasta. Aiemmin on jo kerrottu bussipysäkestä leikkinä, pelissä yleisesti toteutustapa on samanlainen kuin leikissäkin, mutta peliversiossa siihen voidaan lisätä sääntö, joka muokkaa menetelmästä leikkimielisen kilpailun.

Bussipysäkki -pelissä asetetaan myös rinkiin ja katsotaan alas. Huomion kiinnittämiseksi voidaan käyttää yksinkertaista sanaa, kuten esimerkiksi "hep" tai "nyt", mutta peli voidaan toteuttaa myös sanattomasti käyttämällä esimerkiksi taputusta apuna. Merkin voi antaa esimerkiksi ulkopuolinen osallistuja, kuten esimerkiksi opettaja tai ohjaaja. Osallistujat nostavat katseensa ylös sovitun merkin myötä ja aina, kun he saavat toisen osallistujan kanssa katsekontaktin, molemmat silmiin katsojat putoavat pois pelistä. Peli loppuu, kun viimeiset kaksi osallistujaa katsovat toisiaan silmiin. Pelissä on tietenkin riskinä se, että katsekontaktia välttellen tahallisesti, jotta pelistä ei putoaisi, mutta sääntöjen on oltava ikätasoon nähden mahdollisimman tarkat. Säännöissä voi esimerkiksi mainita, että pelistä putoaa myös sillä, jos esimerkiksi aikuinen huomaa tahallista katsekontaktin välttämistä. Välituntitoiminnassa merkin voi antaa opettajan tai ohjaajan sijaan, joku osallistujista ja merkin antajaa voidaan vaihtaa sovitusti esimerkiksi joka kierroksella. Tämä peli ei luultavasti vaadi erikoisjärjestelyjä ikätasoon soveltuvaksi.

Pelit

Aarrejahti

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Aarrejahteja voidaan toteuttaa monin eri tavoin. Oleellista on, että aarrejahdissa on olemassa jonkinlainen kartta, kuten esimerkiksi koulun pihapiirin tai tietyn pihapiirin sisäisen alueen kartta, johon on merkattu aarteen sijainti. Aarrejahtiin voidaan lähettää yksittäisiä henkilöitä, pareja tai pienryhmiä

Aarrejahti sisältää mitä luultavimmin pari- tai ryhmäversioissa keskustelua. Mikäli tasavertainen yhteinen kieli on hyvin puutteellista, voidaan hyödyntää apuna esimerkiksi kääntäjää keskinäisen vuorovaikutuksen tukena. Kuitenkin tärkeimpänä asiana aarteenjahdissa on ympäristön ja kartan havainnointi. Tällöin ryhmän sisällä tuetaan helposti puhetta esimerkiksi osoittelemalle eri suuntiin. Tämä menetelmä on siis todella hyvä kielellisen kehityksen tukemiseen, jotta puhe ja liike ovat yhteydessä toisiinsa.

1.-3. luokkalaisilla aarrejahti voidaan toteuttaa sekä sisällä, että ulkona, mutta alueen ei kannata olla liian iso. Kartan kannattaa olla mahdollisimman selkeä ja tunnistettava.
4.-6. luokkalaisilla aarrejahti on järkevämpi toteuttaa ulkona ja alue voi olla vähän isompi, ei kuitenkaan tiedossa olevien rajojen ulkopuolelta (esimerkiksi koulun pihapiirin ulkopuolelta). Kartan ei tarvitse olla kovin pelkistetty, mutta sen pitää olla helposti tulkittavissa.
7.-9. luokkalaisille tämän voi ottaa haastavanakin osana esimerkiksi suunnistamista, tai se voidaan ohjata omana kokonaisuutenaan.

Pelit

Viestileikki

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Viestileikki on usein sellainen, että siinä edetään tietyn eri tavoin vastakkaiselle puolelle. Reitti on voitu jakaa esimerkiksi niin, että ensin hypitään tiettyyn kohtaan asti, sitten kuljetaan karhukävelyä tiettyyn kohtaan asti ja viimeisenä kuljetaan takaperin. Liikkumistyylit voivat olla melkeimpä mitä vain. Viestissä on rinnakkain useampi joukkue ja jokainen joukkue on jaettu kahtia vastakkaisille puolille. Oman joukkueen vastakkaiselle puolelle koitetaan päästä reitin läpi mahdollisimman nopeasti, jotta voidaan tehdä vaihto, ja vastakkaisen puolen etummainen henkilö voi alkaa kulkea rataa läpi. Säännöissä voidaan sopia ovatko liikkumistavat samanlaiset vai päinvastaiset, kun lähdetään eri puolilta. Nopein joukkue, jossa kaikki osallistujat molemmilta puolilta ovat kerenneet radan läpi, voittaa.

Viestileikissä on enemmänkin kyse pelistä kilpailuasetelman vuoksi. Sääntöjä lukuun ottamatta viesti ei tarvitse puhuttua kieltä, ellei haluta kannustaa ääneen omia joukkuelaisia. Peli sopii hyvin ohjattuun esimerkiksi liikuntatunneille. Kilpailuasetelman vuoksi viestiä voi olla vaikea pelata omatoimisesti välitunnilla, sillä "tuomarointi" voi olla tarpeen.

Tämä peli ei luultavasti vaadi erikoisjärjestelyjä ikätasoon soveltuvaksi. Kannattaa ainoastaan miettiä ikätason mukaisesti, mitä erilaisia liikkumistapoja viesti voi sisältää ja montako eri liikkumistapaa halutaan per reitti.

Seuraa johtajaa

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat

Seuraa johtajaa -pelissä on yksinkertainen sääntö. Yksi on johtaja ja muut seuraavat johtajan perässä. Pelissä voidaan esimerkiksi kulkea jotakin reittiä tietyn eri tavoin tai ainoastaan pysyä paikalla ja matkia johtajaa. Seuraa johtajaa voidaan toteuttaa myös sisätiloissa, mutta ulkotiloja mahdollistaa pelin suuremmalle ryhmälle. Tämä peli soveltuu hyvin eri kokoisille ryhmille sekä myös omatoimisesti toteutettavaksi välituntitoiminnassa.

Seuraa johtajaa kannattaa puhutun kielen minimoimiseksi ja kehon kielen sekä eleiden tärkeyden maksimoimiseksi ohjata niin, että johtajan seuraaminen tapahtuu ainoastaan liikkeellisesti. Tällaisia asioita voi olla esimerkiksi kuljettu reitti eri liikkeillä tai eri nopeudella, reitti voi sisältää esteitä ja kiertelyä. Mukaan voidaan ottaa elekieltä ja ilmeitä, mutta puhetta siihen ei sääntöjen kertomisen jälkeen välttämättä tarvita. Ikätason mukaisesti voidaan esimerkiksi ohjeistaa reitin pituus tai jakaudutaanko pienempiin porukoihin.

Pelit

Ei kosketa

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat

Tätä peliä voidaan varioida monin eri tavoin. Tyypillisesti tässä pelissä on joku ohjaaja, joka kertoo millä tavoin osallistujat liikkuvat rajatun alueen sisällä. Liikkumistapoja voivat olla esimerkiksi hiipiminen, takaperinkävely, kädet pään päällä tai kontaten. Rajatun alueen kannattaa olla pieni. Osallistujat liikkuvat alueen sisällä ohjaajan ohjeiden mukaan, mutta he eivät saa koskea toisiinsa, vaan keskittyä omiin liikkeisiinsä.

Ei kosketa -pelissä voidaan vuorovaikutuksen keinojen tukemiseksi säilyttää kaikki edellä mainitut elementit, paitsi ohjaajan suullinen ohjeistaminen. Pelin säännöt voidaan edelleen käydä suullisesti läpi, mutta ohjaaja voi näyttää itse, minkälaisella tavalla liikutaan seuraavaksi. Oleellista on kiinnittää huomio ohjaajaan, jotta kaikki näkevät liikkeen vaihtuessa. Tähän voi käyttää yksinkertaisia huudahduksia tai taputtamista. Pelissä osallistujia voidaan tiputtaa pois, mikäli he koskevat toisiinsa liikkumisen yhteydessä. Peliä voidaan pelata ulkona tai sisällä, riippuen ryhmän koosta.

Tämä peli ei luultavasti vaadi erikoisjärjestelyjä ikätasoon soveltuvaksi.

Pelit

Piiloleikki

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Piiloleikki eli normaalisti puhuttu "piilonen" on leikki tai peli, jossa on yksi tai tarvittaessa useampi etsijä ja muut osallistujat menevät piiloon. Etsijöillä on yleensä ennalta sovitun lukumäärä, joka heidän pitää laskea ääneen, jonka aikana kaikki muut osallistujat etsivät piilopaikan. Tämän jälkeen etsijä lähtee etsimään piiloon menneitä. Monesti löydetty piileskelijät saattavat auttaa alkuperäistä etsijää muiden etsimisessä. Myös piiloleikillä on olemassa erilaisia variaatioita.

Ryhmäpiiloleikki toteutetaan samalla periaatteella, etsitään piiloutuneita. Mutta piiloleikistä tehdään tässä versiossa käänteinen. Tällä kertaa vain yksi menee piiloon. On tärkeää, että jokainen osallistuja tietää kuka menee sillä hetkellä piiloon. Muut laskevat ääneen ennalta sovitun lukumäärän, jonka aikana piiloutuja etsii sopivan piilopaikan. Tämän jälkeen kaikki muut osallistujat hajaantuvat etsijöiksi ja etsivät piiloutunutta henkilöä. Kun etsijä löytää kyseisen henkilön, asettuu hän mahdollisimman pieneksi piiloutuneen luo ja on aivan hiljaa. Muut etsijät etsivät alkuperäistä yhtä etsittävä, mutta pelin edetessä piilopaikan luona piilossa olevat lisääntyvät joten ryhmän löytäminen on helpompaa. Peli loppuu, kun kaikki ovat löytäneet ensimmäisen piiloutuneen löytäneen piilopaikan. Pelissä puhuttua kieltä tarvitaan laskemisen verran, mutta etsintä ja piiloutuminen voivat olla äänettömiä, oma havainnointi on tärkeintä.

Ikätasoon nähden voidaan määrillä alueen suuruus piilosta varten. Esimerkiksi pienimmillä alueen pitää olla myös tarvittavan pieni ja vastavuoroisesti 7-9. luokkien toteutuksessa alueen ei kannata olla liian pieni.

Pelit

Evoluutiopeli

Kohderyhmä: 1.-3. luokat, 4.-6. luokat & 7.-9. luokat

Evoluutiopelissä kaikki ovat ensin "Ameboja" ja liikkuvat tilassa kävelen tehden samalla sammakko-uintiliikettä ja hokien "ameba, ameba...". Kun kaksi Amebaa kohtaavat, he pelaavat kivi-paperi-sakset -ottelun, jonka voittaja nousee Heinäsirkaksi. Häviöjä pysyy Amebana ja koittaa etsiä toisen Ameban uuteen kivi-paperi-sakset -otteluun. Heinäsirkka nostaa kädet pään päälle, koukistaa etu- ja keskisormia yhtäaikaaisesti hokien samalla "zirp zirp...". Kun kaksi Heinäsirkkaa kohtaavat, pelaavat hekin kivi-paperi-sakset -ottelun, jonka voittajasta tulee Jänis. Ottelun häviöjä putoaa takaisin Amebaksi ja aloittaa alusta. Jänis heiluttaa käsiä päänsä päällä hokien "fläpäti fläpäti". Kun kaksi Jänistä kohtaavat, on heilläkin vastassa kivi-paperi-sakset -ottelu, jonka voittaja nousee Gorillaksi. Häviöjä putoaa takaisin heinäsiiriksi. Gorilla taputtaa itseään nyrkeillä rintaan ja kahden Gorillan kohdatessa vastassa on kivi-paperi-sakset -ottelu, jonka voittajasta tulee ihminen ja hän pääsee pelistä pois. Häviöjä putoaa takaisin jänikseksi.

Evoluutiopeli on mainio, jos halutaan mahdollisesti kestoalta pidempää peliä, sillä sen kesto on vaikea ennustaa etukäteen. Kun halutaan minimoida kielen merkitys ja nostaa muun kommunikoinnin keinojen merkitystä, kannattaa säilyttää liikekieli, mutta poistaa ääntely ja antaa osallistujien etsiä pari, ja ottaa kivi-paperi-sakset -ottelu äänettömästi pelkän liikkeen perusteella. Tämä peli ei luultavasti vaadi erikoisjärjestelyjä ikätasoon soveltuvaksi. Yhdessä kannattaa ensin sopia miten kivi-paperi-sakset -ottelu toteutetaan.

Tukiviittomat

Orientoituminen aiheeseen:

Keskustelkaa opetusryhmässä yhdessä yleisesti siitä **mitä viittomakieli on, mitä tukiviittoma tarkoittaa ja miten se eroaa viittomakielestä**. Keskustelua voi halutessaan jakaa ensin pareihin tai ryhmiin, jonka jälkeen käydään keskustelun pääpointit yhdessä läpi.

Esimerkkiharjoitteet:

1. Jakaudutaan pareihin, parit käyvät itsenäisesti läpi kuvan 1 kaikki kohdat ja viittovat ne yhdessä.
2. Parit viittovat toisilleen kolme (3) eläintä kuvasta a.
3. Parit viittovat toisilleen kolme (3) väriä kuvasta b.
4. Pareista molemmat valitsevat 2-3 viittomaa, jotka voitaisiin tunnistaa sisällöllisesti tietämättä varmuudella, mitä viittoma oikeasti tarkoittaa kuvasta c.
5. Parit kertovat ääneen kaksi lausetta vuorotellen (yhteensä 4 lausetta) niin, että lauseiden avainsanat löytyvät kuvista d-i ja avainsanat viitotaan yhtäaikaista puheen kanssa.
6. Sama kuin kohdassa d uusilla lauseilla, mutta tällä kertaa ilman ääntä, niin, että toinen parin osapuoli koittaa arvata mitä pari koittaa viittomalla kertoa.

Keskustelkaa yhdessä esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:

- Mitä hyötyä viittomisesta ja viittomakielestä on?
- Mitä hyötyä tukiviittomista on?
- Mitä nämä tämän oppitunnin harjoitteet voivat mahdollistaa?

Keskustelun voi viedä myös opiskeltavien aineiden teemoihin, kuten esimerkiksi miettimällä äidinkielen tunnilla viittomakieltä äidinkielen tai suomen kielen tunnilla tai miettiä, mitä yhteiskunnallisia vaikutuksia tukiviittomilla oikeastaan on. Myös tässä kohtaa keskustelua voi halutessaan jakaa ensin pareihin tai ryhmiin, jonka jälkeen käydään keskustelun pääpointit yhdessä läpi.

Tukiviittomat

Tukiviittomia varten on hyvä ohjata erilaisia harjoitteita, joko yksittäisinä siellä täällä tai ihan kokonaisen oppitunnin verran. Tässä esimerkkejä miten tukiviittomia voi ohjata. Tukiviittomien ohjaaminen ei vaadi alan asiantuntijuutta, vaan pelkästään kuvat ja videot auttavat hahmottamaan tukiviittomia todella hyvin. Alla on esimerkki kokonaisesta oppitunnista, mutta harjoitteita voidaan hyödyntää myös yksittäisinä esimerkiksi osana oppituntia.

Oppitunti tukiviittomista

Oppituntia varten voit etsiä **Papunetistä** erilaisia tukiviittoma kuvamateriaaleja. Tähän esimerkkiin on koottu esimerkkejä minkälaisia kuvat voivat olla ja minkälaisia harjoitteita opetusryhmän kanssa niiden avulla voi tehdä. Tukiviittomien materiaalit voidaan tulostaa fyysisesti paperille tai heijastaa taululle yhteisesti nähtäväksi. Nämä esimerkkien tukiviittomat ovat niin yksinkertaisia, ettei niiden opettamiseen tai hyödyntämiseen tarvita erikoisosaamista, vaan kaikki voivat kokeilla yhdessä viittoa. Tässä oppaassa ei ole valmiita kuvia materiaaleista vaan esimerkkiharjoitteita, joiden ympärille voi etsiä soveltuvan kuvan.

Yhteenveto

Tämän oppaan toiminnalliset menetelmät edistävät vuorovaikuttamista juuri oppaan nimen mukaisesti niin, että kieli ei ole ratkaisukeino toiminnan onnistumiseksi. Oppilaat pysyvät menetelmien avulla harjoittamaan muita vuorovaikutuksen keinoja, joista isoimpana nousee kehon kieli. Muita asioita ovat esimerkiksi eleet, ilmeet ja kuvien hyödyntäminen. Oma osiona on tietenkin tukiviittomat joiden avulla pystytään sekä tukemaan esimerkiksi S2-oppilaiden suomen kielen kehitystä, mutta myös muuten opetella puhutun kielen tukemista.

Koska kieli ei ole ratkaisutekijä, ovat menetelmien toteutuksessa kaikki oppilaat samalla tasolla ja samalla lähtöviivalla. Poikkeuksena tässä ovat esimerkiksi sääntöjen läpi käyminen sekä yksittäiset menetelmät, jotka vaativat myös kieltä. Kilpisen yhtenäiskoulussa kaikki S2-oppilaat ovat kuitenkin käyneet valmistavan ryhmän suomen kielen opetusta, joten he eivät ole nollassa, kun mietitään menetelmien konkreettista toteutusta. Koska oppilaat ovat lähtökohtaisesti kielellisesti tasa-arvoisia menetelmien käytännöntoteutuksessa, voidaan myös todeta oppaalla olevan merkitystä oppilaiden osallisuuden tunteeseen, sen edistämiseen sekä näiden kautta yksilön hyvinvoinnin kasvuun. Opinnäytetyössäni puhutaan vahvasti vuorovaikuttamisesta sekä osallisuudesta. Osallisuudesta mainitaan työssä esimerkiksi näin:

Jos ihminen on osallinen, hän kokee olevansa merkityksellinen osa jonkinlaista kokonaisuutta, esimerkiksi yhteisöä (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2023). Ihminen, yksilönä, hakee helposti hyväksyntää omalta "ryhmältään", mihin hän kuuluu. Jokaisella on siis tarve saada hyväksyntää, arvostusta ja joukkoon kuuluvuuden tunteen. Tämä ajaa helposti ihmiset konflikteihin, esimerkiksi ryhmän sisällä oman paikan löytämiseksi tai eri ryhmien välillä. Esimerkiksi nuoruuteen kuuluu olennaisesti oman paikan löytäminen ja usein nuorten keskinäinen emotionaalinen tukeminen on heti oman perheen jälkeen tärkein sosiaalinen tuki. (Turkka & Saarholm 2021, 41.)

Tämän oppaan toiminnalliset menetelmät ovat luotu niin, että olen yhdistänyt jo itsellä tiedossa olevia toiminnallisia menetelmiä sekä opintojen ajalta, että jo ennen niitä. Opinnäytetyön tietoperusta ja teoria ohjasivat vahvasti tiettyyn suuntaan menetelmien suhteen. Jo olemassa olevan – sekä uuden tiedon summama muodostuivat nämä menetelmät, jotka ovat yhteydessä sekä vuorovaikutustaitojen tukemiseen, että osallisuuden edistämiseen. Menetelmät edesauttavat onnistuessaan oppilaiden yhteenkuuluvuuden tunnetta ja madaltavat keskinäisen vuorovaikuttamisen kynnyksiä.

Lähteet

Helenius, Aili & Lummelahti, Leena 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
Kokkonen, Jouko 2024. Pihaleikit tukevat kasvua monipuolisesti. Liikuntatieteellinen seura. Artikkel. Viitattu 16.4.2024. <https://www.lts.fi/liikunta-tiede/artikkelit/pihaleikit-tukevat-kasvua-monipuolisesti.html>

Papunet 2024. Tukiviittominen. Artikkel. Verkkosivusto. Viitattu 1.5.2024. <https://papunet.net/tukiviittominen/>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Artikkel. Verkkosivusto. Viitattu 8.4.2024. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>

Toropainen, Dunia 2018. "Ennen leikittiin aina ulkona", Pihaleikit kulttuuriperintöprosessina. Turun yliopisto. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma. Pro gradu. Viitattu 16.4.2024. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/144620/Toropainen%20Dunia.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Turkka, Heikki & Saarholm, Julia 2021. Lasten ja nuorten konfliktit. Opas haastavien ristiriitojen ratkaisemiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lisäksi

Tukiliitto 2017. MAHTI-tunnekortit. Verkkosivusto. Viitattu 15.5.2024. <https://www.tukiliitto.fi/tukiliitto-ja-yhdistykset/kehittamistoiminta/paattyneet-hankkeet/mahti-projekti/mahti-tunnekortit/>

Papunet 2024. Viittomamateriaalit. Verkkosivusto. Viitattu 15.5.2024. <https://papunet.net/materiaalit/viittomamateriaalit/>

Yhteenveto

"Se kieli ei oo mikään ratkaisutekijä" Opas oppilaiden vuorovaikutustaitojen tukemiseen tasavertaisen yhteisen kielen puuttuessa.

Humanistinen ammattikorkeakoulu

Yhteisöpedagogin koulutusohjelma AMK

Ronja-Maria Pakkanen

Opinnäytetyö löytyy Theseus-tietokannasta.

